

BJARTE FOLKESTAD, AUDUN FLADMOE, KARL HENRIK SIVESIND OG  
IVAR EIMHJELLEN

# Endringer i frivillig innsats

Norge i et skandinavisk perspektiv



Bjarte Folkestad, Audun Fladmoe,  
Karl Henrik Sivesind og Ivar Eimhjellen

---

## Endringer i frivillig innsats

Norge i et skandinavisk perspektiv

---

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Bergen/Oslo 2018



© Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2018  
Rapport 2017:10

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor  
Co/Institutt for samfunnsforskning  
Munthes gate 31  
Postboks 3233 Elisenberg  
0208 Oslo  
[www.sivilsamfunn.no](http://www.sivilsamfunn.no)

ISBN (print): 978-82-7763- 584-2  
ISBN (online): 978-82-7763- 585-9

ISBN (print): 1891-2168  
ISBN (online): 1891-2176

Rapporten er finansiert av Kulturdepartementet gjennom prosjektet «Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor». Senteret er et samarbeidsprosjekt mellom Uni Research Rokkansenteret og Institutt for samfunnsforskning.



---

# Innhold

Innhold .....	5
Forord .....	7
Innledning .....	9
Forklaringer på forskjeller i frivillig innsats .....	11
Nettverksforklaringer .....	13
Kontekstforklaringer .....	14
Frivillighet i Skandinavia i et europeisk perspektiv .....	15
Perspektiver på endringer i frivillig arbeid .....	23
Nye digitale former for frivillighet .....	25
Data og metode .....	26
Undersøkelser av frivillig arbeid .....	26
De skandinaviske dataene .....	28
Endringer i frivillig innsats .....	31
Organisasjonstyper .....	33
Antall organisasjoner en utfører frivillig innsats for .....	40
Tidsbruk .....	41
Medlemskap .....	43
Digitale verktøy .....	44
Oppsummering .....	46
Endringer i sosial ulikhet .....	49
Alder .....	51
Kjønn .....	52
Utdanning .....	53
Inntekt .....	55
Arbeid .....	56
Barn .....	57
Samlet analyse .....	59
Endringer i sosial ulikhet etter ulike organisasjonstyper .....	60
Alder .....	60
Kjønn .....	62
Utdanning .....	63
Barn .....	64
Inntekt .....	65

Samlet analyse .....	67
Nettverksforklaringer .....	67
Oppsummering .....	68
Avslutning.....	71
Utvikler frivilligheten seg likt i de skandinaviske landene? .....	72
Øker den sosiale ulikheten blant frivillige i Skandinavia?.....	72
Er utviklingen av frivillig arbeid uttrykk for mer refleksive tilknytningsformer? .....	74
Norge i et skandinavisk perspektiv .....	75
Appendiks .....	77
Litteratur .....	87
Sammendrag/Abstract.....	91



---

# Forord

Norge, Sverige og Danmark har gjennomført befolkningsrepresentative spørreundersøkelser om frivillig innsats siden 1990-tallet, med stor grad av sammenfallende metodikk. I samarbeid med svenske og danske kolleger har Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor samlet disse undersøkelsene til et felles skandinavisk datasett. Dette er den første rapporten som presenterer resultater basert på dette materialet.

Prosjektet er gjennomført ved Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, som er et samarbeid mellom forskere fra Institutt for samfunnsforskning i Oslo og UNI Research Rokkansenteret i Bergen. Rapporten er finansiert av Kulturdepartementet.

Vi vil rette en særlig takk til Bernard Enjolras og Karin Oline Kraglund ved Institutt for samfunnsforskning for nyttige innspill og tilbakemeldinger underveis i arbeidet.

I tillegg til denne rapporten, arbeides det med en vitenskapelig antologi om sivilsamfunn og frivillig innsats i Skandinavia, med en rekke bidragsytere fra alle tre skandinaviske land. Bidragsyterne i dette bokprosjektet har møttes ved flere anledninger de senere årene, samarbeidet om å samle datamaterialet og diskutert resultater fra de tre landene. Arbeidet med denne rapporten har hatt god nytte av dette samarbeidet, og vi vil derfor rette en stor takk til redaktørene Lars Skov Henriksen (Aalborg universitet), Lars Svedberg (Ersta Sköndal högskola) og Kristin Strømsnes (Universitetet i Bergen), samt alle andre bidragsytere i det skandinaviske bokprosjektet.

Bergen/Oslo, desember 2017

Bjarte Folkestad, Audun Fladmoe, Karl Henrik Sivesind og Ivar Eimhjellen



---

## Innledning

I denne rapporten skal vi undersøke endringer i frivillig innsats i Norge over tid og sammenligne den med utviklingen i Sverige og Danmark. Vi skal særlig se på utviklingen i sosial ulikhet blant deltakerne i frivillig arbeid i de tre skandinaviske landene, både frivillig arbeid generelt og for ulike felt mer spesifikt.

I de skandinaviske landene har man kartlagt frivillig arbeid gjennom befolkningsrepresentative spørreundersøkelser siden 1990-tallet. Disse undersøkelsene gir et bedre grunnlag for å analysere frivillig arbeid enn større flernasjonale undersøkelser som gjerne bare stiller ett spørsmål om man har gjort frivillig arbeid eller ikke. I de skandinaviske undersøkelsene følges respondentene opp med spørsmål om man har gjort frivillig arbeid på ulike områder, samt mer detaljerte spørsmål omkring ulike kjennetegn ved innsatsen. Dette hjelper respondentene bedre å huske hva de har bidratt med.

For første gang har forskere nå utarbeidet en samlet datafil med alle frivillig innsats-undersøkelsene i de skandinaviske landene (Henriksen, Strømsnes & Svedberg, kommende), noe som gjør det mulig å gjennomføre mer robuste sammenlignende analyser av endringer i frivillig arbeid for ulike typer frivillige organisasjoner. Målet med denne rapporten er å studere generelle utviklingstrekk samt undersøke endringer i sosial ulikhet i de skandinaviske landene gjennom å analysere dette materialet.

Tidligere separate analyser av frivillig innsats i de skandinaviske landene har gitt ganske motstridende resultater. Fram til 2009 viste de danske undersøkelsene at de som gjorde frivillig arbeid ble mer like befolkningen som helhet og at den sosiale ulikheten gikk ned (Frederiksen, Henriksen & Qvist 2014). Norske data viste imidlertid den motsatte tendensen, dvs. en økning i sosial ulikhet (Wollebæk & Sivesind 2010). I den siste runden av undersøkelser fra 2012 og 2014 fremkommer imidlertid de motsatte tendensene, med økende ulikhet i Danmark (Fridberg & Henriksen 2014) og redusert ulikhet i Norge (Folkestad, Christensen, Strømsnes & Selle 2015). I Sverige har den sosiale ulikheten i frivillig arbeid, målt ved utdanningsnivå, vært stabil (von Essen, Jegermalm & Svedberg 2015). Det er dermed ikke lett

å trekke noen overordnede konklusjoner basert på den foreliggende forskningen.

I denne rapporten skal vi forsøke å gi et tydeligere bilde ved å skille mellom frivillige som utfører mange timer i måneden («kjernefrivillige») og de som utfører få timer («korttidsfrivillige»). Vi skal også skille mellom ulike typer av organisasjoner som de bidrar til, dvs. kultur og fritidsorganisasjoner, velferdsorganisasjoner, samfunnsrettede organisasjoner, organisasjoner innenfor bolig og økonomi, samt religions- og livssynsorganisasjoner. Noe av bakgrunnen for dette er at enkelte studier har pekt på en utvikling i retning av mer «refleksive» former for frivillighet, som er preget av løsere bånd mellom frivillige og organisasjoner, tidsavgrenset og fleksibel arbeidsinnsats, bruk av digital teknologi og mer selvbevisste frivillige (Hustinx & Lammertyn 2001; Hustinx & Handy 2009). Vi skal i denne rapporten undersøke i hvilken grad vi kan spore en slik utvikling av refleksiv frivillighet i Skandinavia. Her skal vi blant annet undersøke nivået av frivillig arbeid, hvilke organisasjonstyper det blir arbeidet for, tidsbruk og type arbeidsoppgaver, digitale former for frivillighet, samt endringer i skandinavisk tilknytning til organisasjoner i form av medlemskap.

Tidligere forskning har pekt på at ressurser er av stor betydning for hvem som gjør frivillig arbeid (Wilson & Musick 1997; Wollebæk, Sætrang & Fladmoe 2015). Frivillige rekrutteres gjerne blant folk med erfaring, utdanning og nettverk som er nyttige for organisasjonene. Det er også lettere for folk i høyere sosiale lag og som har mer fleksibelt arbeid å ta seg tid til å bidra som frivillig. Det er imidlertid ulike typer motiver som får noen til å begynne å gjøre frivillig arbeid, og som får dem til å fortsette å gjøre frivillig arbeid over lengre tid. Ressurser som inntekt og utdanning har stor betydning for rekruttering, men er mindre viktig for å forstå hvem som fortsetter å delta på lengre sikt. Da slår andre forhold også inn, som tradisjon for frivillighet i familien, hvor mye tid man har brukt på frivillig arbeid gjennom livet, (medlems)tilknytning til enkeltorganisasjoner, osv. (Petrovski 2015; Wollebæk mfl. 2015). Frivillige som deltar over lengre tid opparbeider seg gjerne ferdigheter og nettverk gjennom det frivillige arbeidet som gjør at de ønsker å fortsette, og dette er ikke nødvendigvis så sterkt knyttet til erfaring og kompetanse man har i arbeidslivet og på andre livsområder.

Disse forholdene kan gi ulike utslag i utviklingen av den sosiale ulikheten i land med stabilt nivå av frivillig arbeid og i land der det rekrutteres stadig flere frivillige. I organisasjoner der det er mange nye frivillige vil motivene og mulighetene for å gjøre frivillig arbeid blant de som lar seg rekruttere gjøre seg sterkere gjeldende, og dette kan gi seg utslag i en sterkere sosial ulikhet. Når det er et mer stabilt nivå med frivillig arbeid, kan motivene blant de stabile frivillige sette et større preg på den sosiale sammensetningen av de frivillige, og dermed blir den sosiale sammensetningen mer stabil.

På den annen side kan det tenkes at et økende nivå på andelen som gjør frivillig arbeid forsterker en endring i retning av mer refleksive former for frivillighet med mer sosial ulikhet. Vi skal derfor forsøke å besvare følgende forskningsspørsmål:

- Utvikler frivilligheten seg likt i de skandinaviske landene?
- Øker den sosiale ulikheten blant frivillige i Skandinavia?
- Er utviklingen av frivillig arbeid uttrykk for mer refleksive tilknytningsformer?

Vi anlegger en bred definisjon av sosial ulikhet, der vi analyserer utdannings- og inntektsnivå, alders- og kjønnsforskjeller, arbeidsmarkedstilknytning og familieforhold.

Før vi går over på analysene av dataene skal vi ta for oss noen grunnleggende perspektiv på hva som bringer mennesker inn i frivillig arbeid og forklaringer på hvorfor vi finner sosiale ulikheter i frivillig arbeid. Her skal vi blant annet ta for oss perspektiv og forklaringer på individnivå, forklaringer knyttet til sosiale nettverk, og til den større samfunnskonteksten man lever i. Vi vil også gå mer i detalj på forskning og teori omkring endringer i frivillig arbeid og utviklingen av mer refleksive former for frivillighet. Videre beskrives så datagrunnlaget og metodene som blir brukt i analysene. I kapittel 2 starter vi analysen med å se på endringer i frivillig arbeid over tid i de tre skandinaviske landene, både generelt og fordelt på fem organisasjonsfelt: kultur og fritid, velferd, samfunnsorientering, bolig og økonomi, og religion. Videre studerer vi bredden og dybden i engasjementet, ved å se på antall organisasjoner som frivillige bidrar for, tidsbruk, medlemskap og digitalt frivillig arbeid. I kapittel 3 går vi så over til å se på endringer i sosial ulikhet over tid i de tre skandinaviske landene. Her undersøker vi sosiale forskjeller knyttet til alder kjønn, utdanning, det å ha barn, å være i arbeid og inntekt. I kapittel 4 avsluttes rapporten med en oppsummerende diskusjon og konklusjon.

## Forklaringer på forskjeller i frivillig innsats

Som nevnt har mange studier vist at personer med høy status, i form av utdanning, inntekt, eller type arbeid, og personer med brede sosiale nettverk, har større sannsynlighet for å gjøre frivillig arbeid enn andre (Musick & Wilson 2008; Wilson 2000). Liknende funn er også gjort i de skandinaviske landene (Folkestad mfl. 2015; Fridberg & Henriksen 2014; von Essen mfl. 2015; Wollebæk mfl. 2015). Både forskere, praktikere og politikere er gjerne ute etter forklaringer på hvorfor det er slik.

Helt generelt kan vi skille ut tre hovedmekanismer eller forklaringsmodeller på frivillig arbeid: 1) kjennetegn ved individer, 2)

kjennetegn ved relasjoner som individer er involvert i og 3) kjennetegn ved samfunnskonteksten. I denne rapporten skal vi hovedsakelig undersøke empirisk den påvirkningen som kjennetegn ved individer har på sannsynligheten for å gjøre eller ikke gjøre frivillig innsats. Likevel vil vi også diskutere kjennetegn ved nettverksrelasjoner og de skandinaviske sivilsamfunnskontekstene.

### Individforklaringer

Fra et sosialpsykologisk perspektiv blir frivillig innsats gjerne forklart ved indre motivasjoner, normer og verdier knyttet til frivillig arbeid. Frivillige verdsetter for eksempel altruistiske verdier i høyere grad enn ikke-frivillige (Flanagan mfl. 1999; Sundeen 1992). Studier fra Norge har vist at interesse og motivasjon har stor betydning for om man deltar i frivillig arbeid eller ikke, og betydningen øker med alderen (Wollebæk mfl. 2015:41-43). Samtidig viser verdier seg å være dårlige forklaringsfaktorer når det gjelder hvem som blir rekruttert til frivillig arbeid generelt sett. Dette er fordi det finnes svært mange ulike former for frivillig arbeid som igjen er knyttet til ulike sett av verdier, og fordi ulike grupper kan knytte ulike verdier til samme type frivillig arbeid. Motivasjon er på denne måten bedre til å forklare hvorfor frivillige gjør frivillig arbeid, enn til å forklare hvem som rekrutteres til frivillig arbeid (Wilson 2000). På grunn av manglende data på motivasjoner, vil vi ikke gjøre analyser av motivasjoner og verdier hos de frivillige i denne rapporten.

En annen type kjennetegn ved individer, er personlige ressurser. Utdanning har vist seg å være den mest konsistente forklaringsfaktoren for hvem som gjør frivillig arbeid (Musick & Wilson 2008). Som en form for human kapital eller ressurs gir utdanning de (potensielt) frivillige evner til å delta på flere ulike arenaer og utføre ulike typer oppgaver. Dette vil igjen øke sannsynligheten for å finne frem til aktiviteter som maksimerer nytten og minimerer kostnadene ved det frivillige arbeidet (Gestuizen & Scheepers 2012). Fra et behavioristisk, økonomisk eller rasjonell-aktør perspektiv på menneskelig handling, forklarer man avgjørelser om å engasjere seg i frivillig arbeid med bevisste eller ubevisste kost-nytte vurderinger fra de (potensielt) frivillige. For at noen skal ville engasjere seg må opplevd nytte eller gevinsten fra innsatsen i form av for eksempel styrket selvfølelse, glede, eller nye kontakter, overstige kostnadene som innsatsen kan innebære, for eksempel tidsbruk, kjedsomhet eller potensiell frustrasjon (Wollebæk mfl. 2015:43-49). Jo mer personlige ressurser man har tilgjengelig, jo enklere blir det å møte de kravene som stilles til frivillig arbeid og å se nytten som kommer ut av det frivillige arbeidet (ibid.).

Å ha en betalt jobb kan også ses på som en ressurs, og viser seg også å ha sammenheng med om man arbeider som frivillig. Her er imidlertid mønstrene noe mer komplekse, men ofte vil de som er i betalt arbeid ha større sannsynlighet for også å jobbe som frivillig. Dette kan forklares ved at

arbeidsmarkedstilknytning er en form for sosial integrasjon, som øker mulighetene for at man bidrar som frivillig. Samtidig vil også det å være i betalt arbeid eller ikke, være koblet til personlige ressurser som utdanning og ikke minst inntekt, som også påvirker sannsynligheten for å bidra som frivillig. Her er ofte høyere inntekt koblet til større sannsynlighet for å gjøre frivillig arbeid. (Wilson 2000).

Individens alder vil også påvirke i hvilken grad man gjør frivillig arbeid eller ikke. Dette kan knyttes tilbake til ulike beholdning eller tilgang til ressurser som utdanning og inntekt i ulike perioder i livet, men også til ulike sosiale roller og livsforhold i ulike aldre. I overgangen fra ungdom til tidlig voksenliv pleier for eksempel nivået av frivillig arbeid å synke, knyttet blant annet til brudd med skolerelaterte aktiviteter og mer personlig frihet, mens det gjerne øker og når sitt maksimum når man nærmer seg midten i livet, for så igjen å synke jo eldre man blir. Alder er også tett knyttet til det å ha barn, som igjen påvirker i hvilken grad man gjør frivillig arbeid knyttet til barns deltakelse i organisasjonsaktiviteter. Når man er middelaldrende har man gjerne barn i skolealder, noe som ofte medfører frivillig arbeid i organisasjoner (Folkestad mfl. 2015).

Når det gjelder kjønn, finner man ulike mønstre i ulike land og regioner når det gjelder nivå av frivillig arbeid. I Nord-Amerika er det for eksempel en overvekt av kvinner som gjør frivillig arbeid, mens det i Europa er mer varierende mønstre alt etter hvilke land man undersøker (Wilson 2000). De skandinaviske undersøkelsene har vist at det gjerne er en overvekt av menn som gjør frivillig arbeid. Kjønnfordeling i frivillig arbeid kan også knyttes tilbake til fordeling av personlige ressurser blant menn og kvinner. Samtidig varierer kjønnfordelingen i frivillig arbeid i ulike aldersgrupper og ikke minst i ulike typer organisasjoner og ulike typer frivillig arbeid. For eksempel gjør dominansen til idretten i Norge, der menn har en ekstra stor overvekt i forhold til kvinner, at flere menn generelt gjør frivillig arbeid enn kvinner (Folkestad mfl. 2015).

I analysene i denne rapporten skal vi som nevnt undersøke sosiale forskjeller med hensyn til individkjennetegnene utdanningsnivå, inntekt, om man er i betalt arbeid, kjønn, alder og om man har barn.

### Nettverksforklaringer

Som vi har sett gir faktorer på individnivået flere gode forklaringer på hvem som blir engasjert i frivillig arbeid. Likevel er det også andre faktorer som spiller inn, for eksempel kjennetegn ved individens sosiale nettverk og relasjoner. Fra et nettverksperspektiv vil kjennetegn ved våre relasjoner – hvem vi kjenner, omgås og har som bekjente – påvirke i hvilken grad vi engasjerer oss som frivillige. Enkelt forklart handler dette om i hvilken grad vi inngår i sosiale relasjoner der det er vanlig å delta i frivillig arbeid, og dermed hvor sannsynlig det er at vi blir invitert med. Vi bør derfor ta hensyn

til kjennetegn ved menneskers sosiale relasjoner, for eksempel størrelse, tetthet og type kontakter i våre sosiale nettverk. Samtidig vil kjennetegn ved individers sosiale nettverk også være knyttet til kjennetegn ved individene, for eksempel alder, om man er i betalt arbeid, inntekt eller utdanning (Campbell 2013). I tillegg til å søke forklaringer på frivillig arbeid ved individkjennetegn er det derfor viktig også å kunne inkludere kjennetegn ved menneskers sosiale relasjoner og nettverk i studier av frivillig deltakelse, for å kunne skille mellom eventuelle nettverkseffekter og effekter av individkjennetegn. Studier fra Norge har for eksempel vist at bredde i sosiale nettverk og det å få forespørsler om deltagelse, har svært stor betydning for om man deltar eller ikke. I en samlet analyse av data fra Norsk medborgerpanel, fant Wollebæk mfl. (2015:72-73) at alt annet likt, ble sannsynligheten for å delta i frivillig arbeid *firedoblet* dersom man fikk en forespørsel.

I hovedanalysene i denne rapporten er det begrensede muligheter for å inkludere kjennetegn ved nettverk. Slike faktorer vil derfor i stedet trekkes inn i forklaringen av forskjellene i sosial ulikhet fra spørreundersøkelsene. Som en empirisk utforskning av diskusjonen om nettverk sin betydning, gjennomfører vi likevel en supplerende analyse som er inkludert i appendiks, og som diskuteres kort avslutningsvis i kapittel 3.

### Kontekstforklaringer

I tillegg til kjennetegn ved individer og sosiale nettverk, vil også den større samfunnskonteksten påvirke i hvilken grad og hvem som deltar som frivillige. Selv om vi ikke skal analysere slike kjennetegn direkte, vil en videre diskusjon rundt slike kjennetegn kunne gi en forståelse av de mer overordnede rammene og mulighetene for frivillig innsats i Skandinavia.

Norge, Sverige og Danmark har historisk hatt mye til felles med hensyn til både frivillighetsmodell og til type samfunnsmodell (Selle & Klaudi Klausen 1995). Tradisjonelt har også en bred sosial rekruttering til frivillighet vært et kjennetegn ved nordisk frivillig organisering (Rokkan & Campbell 1960). I den sentrale «social origins»-teorien om nonprofit-regimer omtales dette som en «sosialdemokratisk» modell (Salamon & Anheier 1998), en merkelapp som imidlertid har blitt problematisert (Selle & Wollebæk 2010). Ut fra denne historisk baserte teorien forventes det at de skandinaviske landene har en «sosialdemokratisk» type frivillig sektor med lite frivillig arbeid på velferdssfeltet, men desto mer omfattende på andre felter (Anheier & Salamon 2006; Salamon & Anheier 1998; Salamon & Sokolowski 2001). Dette stemmer overens med at omtrent halvparten av alt frivillig arbeid i de skandinaviske landene utføres innen fritidsorienterte organisasjoner. I vestlige EU-land som tilhører «velferdspartnerskapslandene» (f.eks. Østerrike, Belgia, Tyskland, Italia, Irland) er det større andeler innen velferd og religion og livssyn (Salamon, Sokolowski & Associates 2004). Dette er til dels en konsekvens av størrelse av det betalte arbeidet som frivillig sektor utfører på



velferdsfeltet (Sivesind & Selle 2010). I Skandinavia utfører ideelle aktører en liten andel av de offentlig finansierte velferdstjenestene, særlig i Norge med 8 prosent og i Sverige med 3 prosent av velferdssysselsettingen. Danmark, der ideelle har 14 prosent av sysselsettingen, ligger et sted imellom de andre skandinaviske landene og velferdspartnerskapsland som Østerrike, Tyskland og Frankrike med mellom 20 og 25 prosent (Sivesind 2017). Sekulariseringstendenser i Skandinavia har svekket omfanget av religion og livssynsorganisasjonene og det frivillige arbeidet som foregår der.

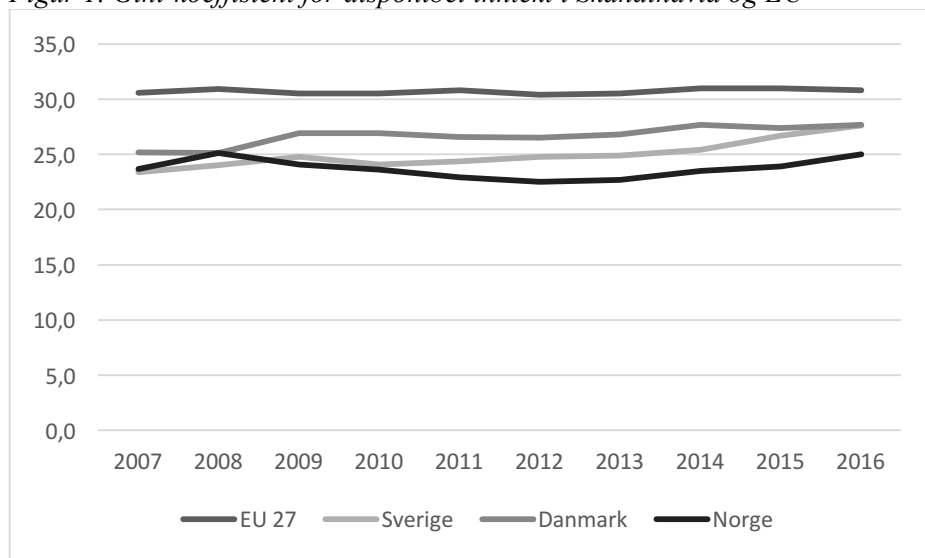
Hvis vi bare ser på det betalte arbeidet, har frivillig sektor et lite omfang i de skandinaviske landene, fordi den utfører lite velferdstjenester. Det er først når vi tar med det frivillige arbeidet i betraktningen at den totale arbeidsstyrken kommer opp på et «gjennomsnittlig» nivå blant de vestlige EU-landene (Boje 2017; Sivesind & Selle 2010). De frivillige organisasjonene utenom velferdsfeltet skaffer en overraskende stor del av inntektene fra medlemskontingenter og egne aktiviteter, og frivillig arbeid er en viktig innsatsfaktor i inntektsbringende aktiviteter (Arnesen & Sivesind 2017).

## Frivillighet i Skandinavia i et europeisk perspektiv

Sammenlignet med resten av Europa har Skandinavia tradisjonelt vært kjennetegnet av små sosiale forskjeller på samfunnsnivå. Et vanlig mål på inntektsulikhet er den såkalte *Gini*-koeffisienten, som måler fordelingen av inntekter. Målet er standardisert på en skala fra 0–100 (eller 0–1), der 0 betyr at alle har lik inntekt, mens 100 (eller 1) betyr at inntektsfordelingen er maksimalt ujevnt fordelt (én person har all inntekt, resten har ingen inntekt).

Figur 1 viser Gini-koeffisienten for de skandinaviske landene samt EU samlet i perioden 2007–2016 (Eurostat 2017). Figuren viser at inntektsulikheten er lavere i Skandinavia enn i EU samlet, men den viser også at ulikhetene har økt i Skandinavia over tid. Økningen har vært sterkest i Sverige og svakest i Danmark. Fra 2007 til 2016 har Gini-koeffisienten økt fra 23,4 til 27,6 i Sverige, fra 23,7 til 25,0 i Norge og fra 25,2 til 27,7 i Danmark.

Figur 1. Gini-koeffisient for disponibel inntekt i Skandinavia og EU



Kilde: EU-SILC, 2015 (Eurostat 2016)

Andre mål på ulikhet, som forholdet mellom disponibel husholdsinntekt for topp 20 prosent og bunn 20 prosent, viser samme tendens. I 2014 hadde Sverige de største forskjellene med 4,1, Norge hadde 3,9 og Danmark 3,6. Til sammenligning var forskjellen i Storbritannia 6, Frankrike 4,5 og Tyskland 4,4 (OECD 2017). Samtidig har det skjedd en økning i utdanningsnivået i de skandinaviske landene. Om man finner økende sosial ulikhet i frivillig arbeid kan det skyldes at det skjer endringer i befolkningsgrunnlaget. Vi sammenligner derfor de som gjør mye og lite frivillig arbeid med de som ikke gjør frivillig arbeid for å se om den siste gruppen i økende grad får et lavstatuspreg.

Hvordan henger inntektsulikheten i samfunnet sammen med ulikhet i frivillig deltakelse? Som nevnt har de tidligere separate analysene av de skandinaviske frivillighetsdataene gitt motstridende resultater angående utviklingen i den sosiale sammensetningen av frivillige (Frederiksen, Henriksen, & Quist 2014; Wollebæk & Sivesind 2010; Fridberg & Henriksen 2014; Folkestad, Christensen, Strømsnes & Selle 2015; von Essen, Jegermalm, & Svedberg 2015).

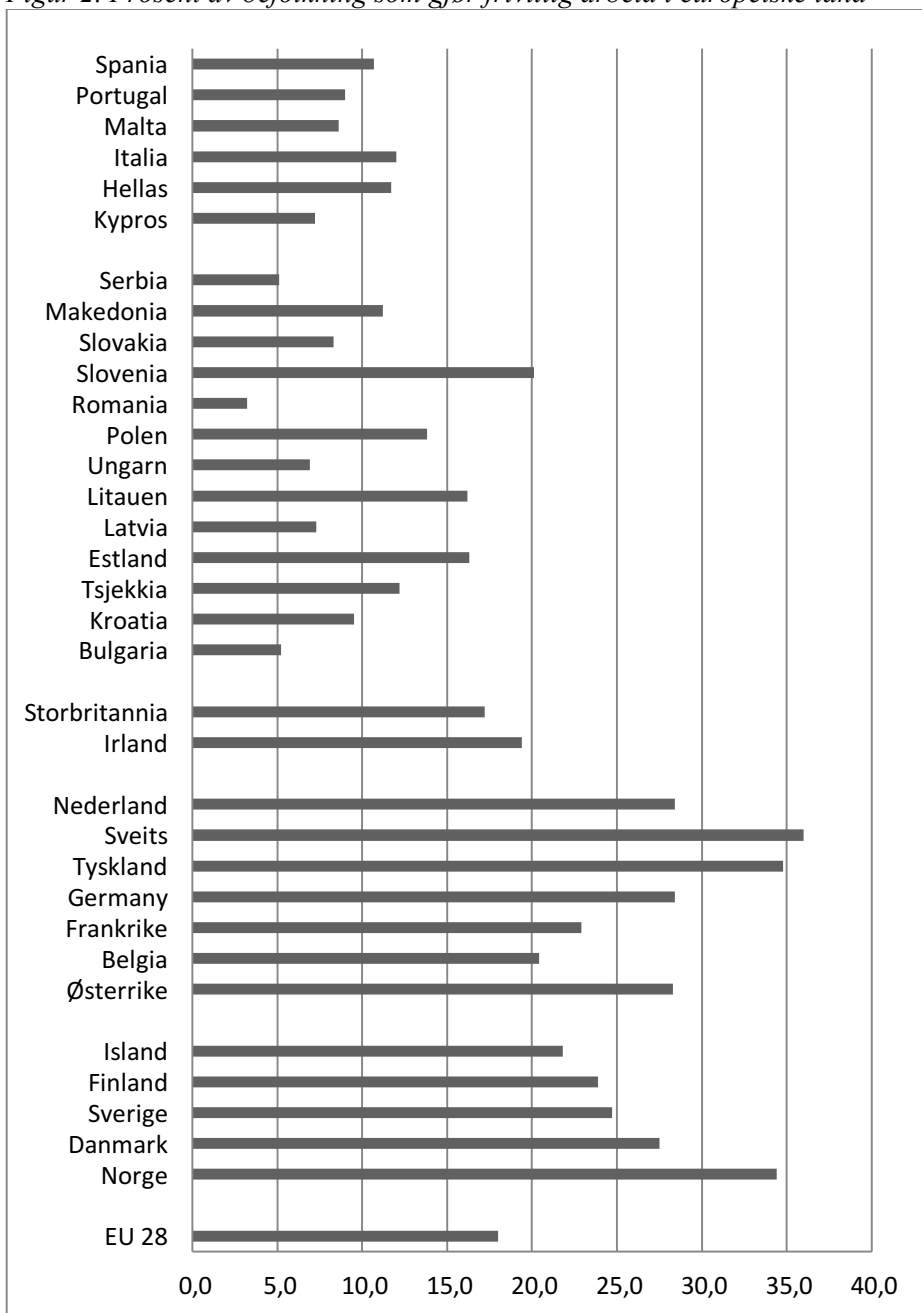
Data fra flernasjonale spørreundersøkelser kan imidlertid tyde på at det er større sosiale forskjeller mellom de som gjør frivillig arbeid i Norge enn i de andre skandinaviske landene. Data fra World Values Survey fra 1990 til 2007 viser økende sosiale forskjeller blant dem som deltar i frivillig arbeid i Skandinavia, men også at forskjellene øker raskest i Norge (Enjolras & Wollebæk 2010). En mulig forklaring har å gjøre med sammensetningen av det frivillige arbeidet. Særlig organisasjoner innen idrett, kultur og fritid har

økt sin andel i Norge, og innen denne typen organisasjoner er det gjerne skjevere sosial profil enn i andre organisasjonskategorier. En senere studie basert på European Social Survey (ESS 2002), European Values Study (EVS 2008) og Eurobarometeret fra 2011 bekrefter at individuelle ressurser hadde sterkere effekt på deltakelsen i frivillig arbeid i Norge enn i de andre nordiske landene (Arnesen, Folkestad & Gjerde 2013).

Kanskje den beste kilden til sammenlignbare data om frivillig arbeid i Europa er Eurostats EU-SILC-spørreundersøkelse fra 2015 (Eurostat 2016). Undersøkelsen begrenses av det bare stilles et enkelt ja/nei-spørsmål om frivillig arbeid, men til gjengjeld inngår mange land i studien.<sup>1</sup> Spørsmålet som stilles er: «Når du tenker på de siste tolv månedene, har du gjort ubetalt frivillig arbeid (eller gjort tjenester) for eller gjennom en organisasjon, en formell gruppe eller en klubb».<sup>2</sup> Figur 2 viser at gjennomsnittet i de 28 EU-landene er 18 prosent. De skandinaviske landene ligger høyt over dette med Norge på 34 prosent, Danmark på 28 og Sverige på 25 prosent. Sverige kommer altså lavere enn Danmark her, mens i de nasjonale undersøkelsene kommer Sverige nesten på nivå med Norge. Det er imidlertid flere vestlige EU-land som ligger på samme nivå som Skandinavia, slik som Østerrike, Tyskland, Luxemburg, Sveits og Nederland, og de andre i denne gruppen ligger også relativt høyt med 20 prosent og over. Nesten på samme nivå finner vi Irland med 19 og Storbritannia med 17 prosent. Blant de tidligere østblokklandene finner vi de høyeste andelene i de baltiske landene Estland og Litauen, som ligger på 16 prosent, og i Tsjekkia og Slovenia, med 12 og 20 prosent. De sør-europeiske landene ligger lavere med fra 7 til 12 prosent.

- 
1. Ved å bare stille et enkelt «ja/nei»-spørsmål fanger man opp langt færre frivillige enn når man spør detaljert om mange ulike organisasjonstyper, slik som det gjøres i undersøkelsene som ligger til grunn for denne studien. Underrapporteringen i EU-SILC kan bli særlig stor i Skandinavia der det frivillige arbeidet sprer seg over flere områder og hvor det dermed kan være vanskeligere å huske om man har deltatt.
  2. EU-SILC spørsmålet om frivillig arbeid: «Thinking about the last twelve months, did you do any unpaid non-compulsory work (or provide services) for or through an organisation, a formal group or a club? » Yes/No

Figur 2. Prosent av befolkning som gjør frivillig arbeid i europeiske land



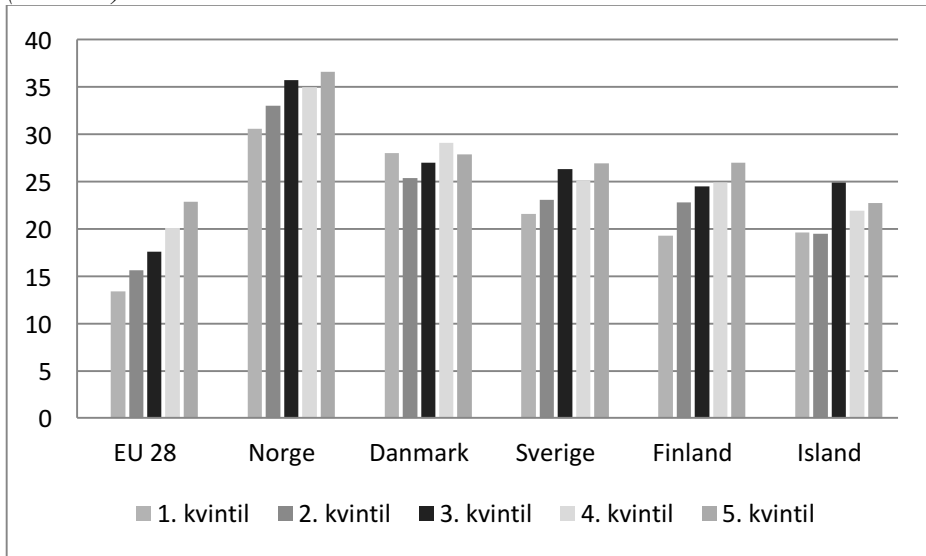
Kilde: EU-SILC, 2015 (Eurostat 2016)

Det finnes altså et regionalt hovedmønster med høye andeler i de nordiske landene og i de vest-europeiske velferdspartnerskapslandene (Østerrike, Tyskland, osv.). Deretter følger De britiske øyer og Sør-Europa. De tidligere østblokklandene har de laveste andelene frivillige, med Romania på 3 prosent og Ungarn på 7 prosent, men dette er også den regionen som har størst spredning.

Selv om andelene i Skandinavia tyder på at alt frivillig arbeid ikke fanges opp i dataene fra EU-SILC, kan materialet med noen forbehold brukes for å se om det er forskjeller i sosial ulikhet mellom de skandinaviske landene og i EU-landene. Det kan imidlertid tenkes at det er systematiske feil dersom det er typer organisasjoner som ofte glemmes som har mindre eller større forskjeller enn gjennomsnittet. De nasjonale spørreundersøkelsene er derfor en bedre kilde til forskjeller i Skandinavia, mens EU-SILC trolig er det beste tilgjengelige materialet for å se på europeiske forskjeller.

Figur 3 viser hvor store andeler som gjør frivillig arbeid i Skandinavia og EU samlet etter hvilken inntektsgruppe de tilhører målt etter husstandens disponible inntekt. Befolkningen er delt inn i fem like store inntektsgrupper (kvintiler) som er rangert fra en til fem, der den første kvintilen inneholder den femtedelen av befolkningen med lavest disponibel husholdsinntekt og den femte kvintilen inneholder femtedelen med høyest inntekt. I de 28 EU-landene er andelen som gjør frivillig arbeid lavere enn i de nordiske landene, som vi har sett. Det er imidlertid også større spredning mellom inntektsgruppene. Forskjellen mellom den første og den femte kvintilen er på 9,9 prosentpoeng. I Danmark er det nesten ikke forskjell mellom første og femte kvintil, mens forskjellen i Sverige er 5,3, i Norge 6 prosentpoeng og i Finland 7,7 prosentpoeng. Island har en mer ujevn fordeling med den høyeste andelen frivillige i den tredje kvintilen. I de fleste vesteuropeiske landene er det mye større forskjeller, og differansen mellom høy- og lavinntektsgruppene ligger på mellom 10 og 15 prosentpoeng. Et unntak er imidlertid Nederland som både har høy deltakerandel og en spredning på bare 3,5 prosentpoeng. I Sør-Europa og de tidligere østblokklandene er det også små forskjeller på mellom 5 og 10 prosentpoeng, men det er også mye lavere andeler som deltar, som vi så i Figur 2.

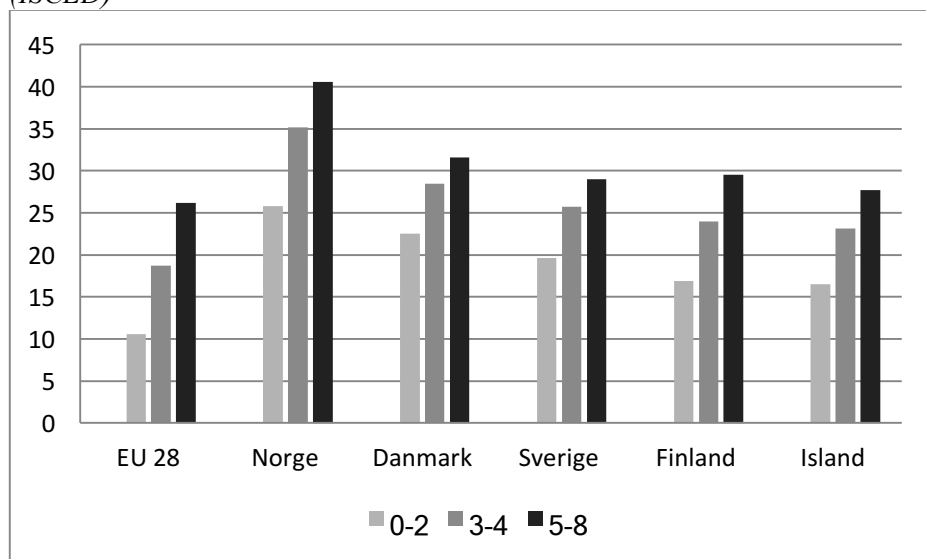
Figur 3. Prosentandeler som gjør frivillig arbeid i fem inntektsgrupper (kvintiler)



Kilde: EU-SILC, 2015 (Eurostat 2016)

Figur 4 viser at det er enda større forskjeller mellom landene når vi ser på andeler som gjør frivillig arbeid i ulike utdanningsgrupper. Den første kategorien (0–2) inneholder de som har mindre enn videregående skole, den andre (3–4) de som har videregående skole eller annen utdanning under universitets- og høgsolenivå, og den tredje gruppen (5–8) er de som har universitets- og høgscoleutdanning. Forskjellen er størst i de 28 EU-landene samlet, der forskjellen er 15,6 prosentpoeng mellom gruppene med høyest og lavest utdanningsnivå. I Norge er forskjellen nesten like høy med 14,8 prosentpoeng. I Danmark og Sverige er den imidlertid bare 9,1 og 9,4 prosentpoeng. Finland og Island ligger mellom de andre nordiske landene med 12,6 og 11,2 prosentpoeng.

Figur 4. Prosentandeler som gjør frivillig arbeid i tre utdanningsgrupper (ISCED)



Kilde: EU-SILC, 2015 (Eurostat 2016)

Når vi ser på inntekt og utdanning tyder disse tallene altså på at det er større sosiale forskjeller knyttet til frivillig deltakelse i Norge enn i Danmark og Sverige, men mindre enn i snittet av de 28 EU-landene. I Danmark er det spesielt små forskjeller mellom inntektsgruppene.

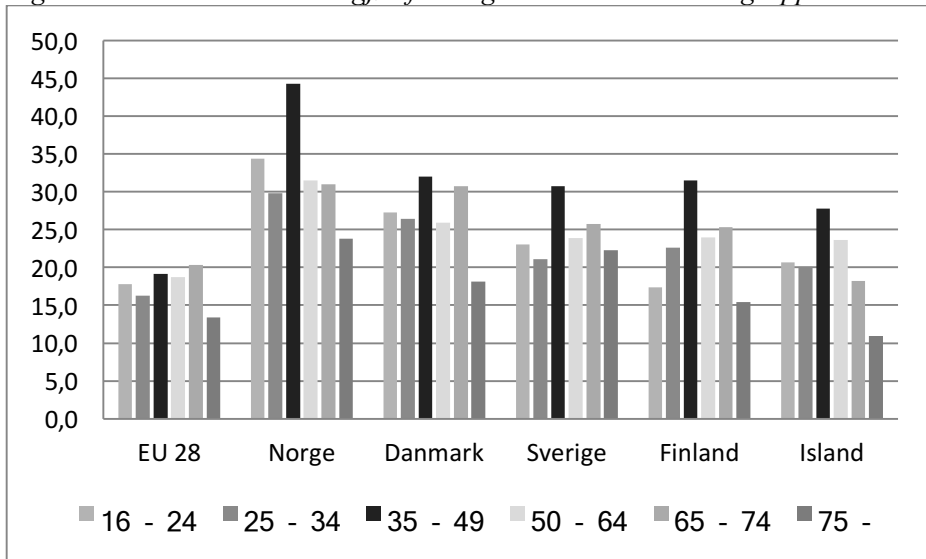
Videre kan det nevnes at dataene fra EU-SILC viser at det er størst forskjeller mellom de som tilhører hushold med barn og de som ikke gjør det i Norge (vises ikke i figur). Prosentdifferansen er på 8,1 poeng, og dette er mer enn i noen andre land som deltar i EU-SILC. Som vi har vært inne på er slike forskjeller knyttet til egne barn dokumentert også i de norske frivillig innsatsundersøkelsene (Folkestad mfl. 2015), og kan være en indikasjon på at «foreldre-frivillighet», der foreldre utfører frivillig arbeid for organisasjoner der barna deres er deltakere, er mer utbredt i Norge enn i andre land. I Sverige og Danmark er det helt ubetydelige forskjeller på 0,7 og 1,1 prosentpoeng mellom dem med og uten barn. I de 28 EU-landene er det ingen forskjell mellom hushold med barn og de som ikke har det. Det er imidlertid noen land der det slår negativt ut å ha barn i husholdet, slik som i Storbritannia der det gir 4,7 prosentpoeng lavere andeler som gjør frivillig arbeid. Det kan tyde på at barn begrenser muligheten for å gjøre frivillig arbeid.

I alle de skandinaviske landene er det større andel som gjør frivillig arbeid blant menn, men forskjellen er størst i Norge med 5,5 prosentpoeng, mens den i resten av Norden bare er 2,5 – 2,7 prosentpoeng (vises ikke i figur). I de vesteuropeiske velferdspartnerskapslandene er forskjellene mer på samme

nivå som i Norge eller enda høyere. I Nederland, Irland og Storbritannia og i Estland og Litauen er det kvinner som gjør mest frivillig arbeid.

Norge skiller seg dessuten ut ved å være det eneste landet der det er en større andel som gjør frivillig arbeid i storbyer enn i rurale strøk (vises ikke i figur). De nasjonale spørreundersøkelsene viser imidlertid den omvendte tendensen, noe som kan rokke ved troverdigheten til at dataene fra EU-SILC dekker alle typer frivillig arbeid like godt. I de andre nordiske landene er det rurale strøk som ligger høyest, deretter følger storbyer og til slutt byer og forsteder.

Figur 5. Prosentandeler som gjør frivillig arbeid i ulike aldersgrupper



Kilde: EU-SILC, 2015 (Eurostat 2016)

Den høye andelen som gjør frivillig arbeid i hushold med barn kan skyldes foreldres innsats, noe som styrkes av trendene i Figur 5. I Norge ligger aldersgruppen 35–49 – der mange foreldre med barn i skolealder befinner seg – 10 prosentpoeng over gjennomsnittet. I Sverige er forskjellen bare 4,1 prosentpoeng og i Danmark er den 5,6. I de 28 EU-landene er forskjellen helt nede på 1,1 prosentpoeng, mens den høyeste andelen finnes i gruppen 65–74 som ligger 2,3 prosentpoeng over gjennomsnittet, dvs. at pensjonistene ligger litt over aldersgruppen med barnefamiliene. I Danmark ligger også pensjonistene nesten like høyt som barnefamiliene, mens i de andre nordiske landene er det små forskjeller mellom de andre aldersgruppene og gjennomsnittet.

Vi finner altså at det er noen felles skandinaviske trekk. Det er relativt små inntektsforskjeller i samfunnet som helhet, men de har økt i de siste årene. Det er lite betalt sysselsetting på velferdsfeltet (Sivesind 2017), og fordi



organisasjonenes kapasitet er begrenset er andelen som deltar i frivillig arbeid relativt sett lav på dette feltet. På den annen side foregår rundt halvparten av det frivillige arbeidet innen kultur- og fritidsfeltet (Folkestad mfl. 2015; Fridberg & Henriksen 2014; von Essen mfl. 2015). Dette er en viktig grunn til at en stor del av befolkningen involveres i frivillig arbeid, særlig sammenlignet med Sør-Europa og tidligere østblokkland. Det er noe mindre spredning i inntekts- og utdanningsnivået blant de som gjør frivillig arbeid i Skandinavia enn i snittet for EU-landene. I Norge er imidlertid utdanningsforskjellene relativt store. Der er det også en mye høyere andel som gjør frivillig arbeid i hushold med barn og i aldersgruppene der foreldre gjerne befinner seg. Det kan altså være noe med utviklingen av kultur- og fritidsfeltet og foreldrenes involvering i organisasjoner der barna er aktive som bidrar til økte sosiale forskjeller i Norge. Vi undersøker dette nærmere ved å sammenligne mer robuste datasett fra de skandinaviske landene i kapittel 3 (se nærmere beskrivelse av dataene under).

## Perspektiver på endringer i frivillig arbeid

Det har lenge blitt hevdet at individualiseringsprosesser i moderne vestlige samfunn har ført til at mennesker i stadig større grad er blitt frakoblet de tradisjonelle kanalene og institusjonene for samfunnsdeltakelse, og at deltakelsen nå er mer basert på individuelle og personlige interesser enn før (Putnam 2000; Bennet 2008; Dalton 2008; Bennet & Segerberg 2013). Internasjonalt finner man at folks tilknytning til politiske organisasjoner og institusjoner er blitt mer fleksibel og flyktig enn før, og det er spesielt blant de yngre at disse utviklingstrekkene er synlige. Slike endringer i måter å delta på i samfunnslivet kan også påvirke hvem som deltar – endringene kan påvirke den sosiale ulikheten i samfunnsdeltakelse.

Hustinx og Lammertyn (2003) hevder at frivillig arbeid er blitt mer mangfoldig nå enn det var tidligere, og at det kjennetegnes av et større mangfold i former og typer av frivillig arbeid. Ifølge forskerne kan dagens frivillighetsformer plasseres på et kontinuum fra tradisjonelle kollektive deltakelsesformer til mer «refleksive» former for deltakelse. Tradisjonell kollektiv deltakelse involverer gjerne definerte normer, roller og ansvar, der individer gjennom medlemskap har en langvarig tilknytning til, og et engasjement i formelle, hierarkiske og geografisk baserte organisasjoner. Organisasjonene fungerer som arenaer for identitetsutvikling, sosialisering, fellesskap og sterke bånd. Medlemskapsinstitusjonen er et særskilt viktig element i denne formen for kollektiv frivillighet, der medlemskapet signaliserer en tilknytning og et kollektivt ansvar for organisasjonene – noe mer enn bare den frivillige innsatsen man gjør.

Refleksive former for deltakelse er derimot mer basert på autonome og selv-orienterte individer som motiveres av mer instrumentelle behov. Deltakelse og engasjement er mer uregelmessig og begrenset i tid og rom, og

med løse bånd til organisasjoner. Deltakelsen skjer også mer i uformelle, selv-organiserte, desentraliserte og prosjektbaserte initiativ, ofte på grasrotnivået med få eller ingen tilknytninger til høyere organisasjonsnivå. Samtidig utvikles det i større grad organisasjoner som går bort fra en medlemsbasert organisasjonsmodell med demokratiske strukturer, og mot mer sentraliserte og profesjonaliserte organisasjoner som i større grad er rettet mot å utføre tjenester. Organisasjonene som sådan blir i mindre grad en arena for sosialisering og identitetsutvikling mellom medlemmer basert på geografisk nærhet eller gruppekultur, og blir i økende grad erstattet av mer løst organiserte nettverk hjulpet av digital kommunikasjonsteknologi på den ene siden og sentraliserte og profesjonaliserte organisasjoner på den andre siden.

Mer refleksiv frivillighet vil således kunne gjøre båndene mellom frivillige og organisasjoner svakere, der de frivillige i større grad «shopper» rundt etter muligheter for å gjøre den innsatsen de ønsker og som oppfyller deres motivasjoner og identiteter. Frivillige vil i økende grad spre sitt engasjement på flere organisasjoner som kan fylle ulike behov hos de frivillige. Dette har vi sett tegn til fra før i Norge, der studier har vist at frivillige i dag uttrykker svakere lojalitet til enkeltorganisasjoner enn hva de gjorde på 1990-tallet (Wollebæk mfl. 2015), og hvor stadig flere frivillige utfører arbeid for mer enn én organisasjon (Folkestad mfl. 2015). De selv-refleksive frivillige vil kunne søke seg både til de mer profesjonelle organisasjonene der de kan utføre spesifiserte og konkrete arbeidsoppgaver på en effektiv måte, og til de mer fleksible, uformelle og nettverksbaserte organisasjoner som kan tilfredsstille mer umiddelbare ønsker om engasjement.

En sentral konsekvens av bevegelsen mot en refleksiv form for frivillighet er at deltakelsesformene legger et større press på at de aktive selv skal finne aktiviteter som passer til egne interesser og behov, og at de må oppfylle stadig flere krav om formell og profesjonell kompetanse og til selv-organisering av den frivillige innsatsen. Dette kan potensielt øke den sosiale ulikheten i frivillig arbeid ved å ekskludere mennesker med færre ressurser og mindre kompetanse fra frivillig arbeid, som igjen ekskluderer disse fra de goder og fordeler som kan komme ut av kollektiv deltakelse (Hustinx og Lammertyn 2003). Undersøkelser i Norge har for eksempel vist at mange ikke deltar i frivillig arbeid fordi de står utenfor nettverkene som bringer folk inn i frivillighet, og at dette ofte gjelder personer med lav sosioøkonomisk status (Eimhjellen & Seggaard 2010; Wollebæk m.fl. 2015). Slik sett kan sosiale skiller i samfunnsdeltakelse forsterkes ved slike endringer i kollektive handlingsformer. Det kan også skapes nye sosiale skiller i hvem som deltar som følge av endringene, noe som også vil kunne hindre sosial inklusjon og samfunnsintegrasjon.

Om vi legger til grunn teorien om utvikling av en mer refleksiv form for frivillighet i Skandinavia, vil vi kunne forvente å finne en del endringstrekk over tid. Dette vil innebære endring i varighet og intensitet i frivillig innsats,

endringer i hvilke organisasjonsformer frivillighet blir utført i, og endringer i hvilke områder eller felt som frivillig innsats blir utført på. Mer konkret vil vi fra dataene kunne forvente en svekkelse av lojalitet mot organisasjoner og et mer tidsavgrenset og fleksibelt engasjement.

### Nye digitale former for frivillighet

Utviklingen innen digital teknologi har påvirket hvordan en del frivillig arbeid utføres i dag, men også åpnet opp for nye digitale former for frivillig arbeid. Slike digitale deltakelsesformer kan tenkes å være mer utbredt i Skandinavia enn andre steder, siden Skandinavia er blant de mest digitaliserte regionene i verden med mellom 80 og 90 prosent av befolkningene som bruker internett daglig, og mellom 65 og 71 prosent som bruker sosiale medier (SSB 2016; SCB 2015; DST 2015).

I den siste runden av frivillig innsats-undersøkelsene i de tre skandinaviske landene ble det stilt spørsmål om digitalt frivillig arbeid. Tidligere var det bare inkludert spørsmål om dette i den norske undersøkelsen fra 2009, hvor det ble spurt om «internettbasert deltagelse for et nettsamfunn eller en diskusjonsgruppe». Her fant man at bare to prosent av den norske befolkningen hadde utført denne formen for frivillig arbeid (Wollebæk & Sivesind 2010). Med den digitale utviklingen vi har sett siden da, særlig innenfor bruk av sosiale medier, vil vi kunne forvente å se langt større andeler i de skandinaviske landene som har utført former for digitalt frivillig arbeid. Samtidig kan også det begrensede omfanget i 2009 knyttes til måten spørsmålet ble stilt på og måten digitalt frivillig arbeid ble definert på. I de siste skandinaviske undersøkelsene ble digitalt frivillig arbeid definert som «frivillig arbeid over internett uten å møtes ansikt til ansikt». Fokuset er dermed utvidet fra bare å være knyttet til nettsamfunn og diskusjonsgrupper. Samtidig er det digitale frivillige arbeidet skilt ut fra privat bruk av nettet og fra aktiviteter som er knyttet til ordinært frivillig arbeid for en forening eller organisasjon, noe som igjen vil begrense omfanget.<sup>3</sup>

Et sentralt spørsmål her, og knyttet til den overordnede tematikken i denne rapporten, er i hvilken grad vi ser de samme typene sosiale skiller i digitalt frivillig arbeid som vi ser for ordinært frivillig arbeid, eller om nye former for frivillighet endrer eller utvisker slike sosiale skiller. Her kan man tenke seg at flere og lett tilgjengelige former for frivillig arbeid gjennom internett vil kunne være jevnere fordelt i befolkningen, på tvers individuelle og sosiale kjennetegn og ressurser, eller at de mobiliserer tidligere mindre aktive grupper til innsats enn hva gjelder for ordinært frivillig arbeid. Her viste

---

3. Om man knytter det digitale frivillige arbeidet til det ordinære frivillige arbeidet man gjør ellers, vil man kunne få andre resultater (se for eksempel Eimhjellen & Ljunggren 2017).

undersøkelsen fra 2009 at unge personer og menn hadde større sannsynlighet for å delta i internettbasert frivillig arbeid enn eldre og kvinner. Ressursvariabler gav ingen signifikante utslag (Wollebæk & Sivesind 2010). Dette kan altså tyde på en viss sosial utjevning med hensyn til manglende variasjon knyttet til ressursvariabler og til en mobilisering av unge, men også en viss reproduksjon av forskjeller i innsats knyttet til kjønn. Vi undersøker digital frivillighet nærmere i kapittel 2.

## Data og metode

### Undersøkelser av frivillig arbeid

I alle de skandinaviske landene har det vært gjennomført sammenfallende befolkningsrepresentative spørreundersøkelser om frivillig innsats siden 1990-tallet. En viktig inspirasjon til undersøkelsene har vært det internasjonale Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Dette var et prosjekt som kartla sysselsetting og økonomi i frivillige organisasjoner, men som også var opptatt av å kartlegge frivillig arbeid (Salamon, Anheier, List, Toepler, Sokolowski & Associates 1999). Som en oppfølger til Hopkins-prosjektet ble definisjoner og klassifikasjoner bearbeidet og samlet i en håndbok for utforming av et satellittregnskap for nonprofit sektor som del av UN Statistics Division sitt nasjonalregnskapssystem (United Nations 2003). Da man skulle gjennomføre en ny undersøkelse om frivillig arbeid i Norge i 2004, ble det hentet inspirasjon fra et forslag til undersøkelsesopplegg fra denne håndboka. Undersøkelsen hadde oppfølgingsspørsmål hvor organisasjonene ble sortert i tolv kategorier (ICNPO-kategorier), og i tillegg ble kultur og fritidsfeltet delt opp i tre underkategorier fordi denne type frivillig arbeid har så stort omfang i Skandinavia (Arnesen 2015b; Sivesind 2007). Den danske undersøkelsen som ble gjennomført som ledd i den første Hopkins-undersøkelsen var basert på dette norske opplegget. De svenske undersøkelsene følger et litt annet opplegg med mange flere oppfølgingsspørsmål. Dette gjør at respondentene kanskje blir minnet på frivillig arbeid som de danske og norske respondentene ikke kommer på. Det er imidlertid viktig å finne en balanse. Siden respondenter har en tendens til å si seg enig i ting de blir spurt om, kan for detaljerte spørsmål føre til overrapportering.

Fordi det er så store utslag i befolkningsundersøkelser av frivillig arbeid, ble det satt i gang arbeid med å etablere en internasjonal standard. International Labour Organization (ILO) har laget et opplegg for måling av ubetalt arbeid som del av arbeidskraftsundersøkelser: med «Manual on the Measurement of Volunteer Work» (ILO 2011). Denne manualen legger opp til en kartlegging av alt utbetalt arbeid som foregår utenfor husholdet. Dette ubetalte arbeidet kan foregå gjennom organisasjoner, og kalles i forskningen gjerne indirekte, organisasjonsbasert eller formelt frivillig arbeid. ILO

manualen kartlegger også ubetalt arbeid direkte rettet mot personer utenfor eget hushold eller familie, gjerne kalt uformelt eller direkte frivillig arbeid.

For å være en del av den frivillige sektoren må slik individuell aktivitet være frivillig, ubetalt produksjon eller utføring av tjenester som oppfyller følgende kriterier:

- De resulterer i fordeler for andre og ikke først og fremst personen som utfører dem
- De må utføres over en meningsfull tidsperiode (f.eks. over én time i en referanseperiode på fire uker) og ikke bare som en tilfeldig del av annen aktivitet,
- De er ubetalte, selv om det kan gis symbolske belønninger og dekning av kostnader.
- De er rettet mot personer utenfor eget hushold og nærmeste familie.
- De er ikke utført under tvang (Til forskjell fra f.eks. militærtjeneste eller sivilarbeid. Det er heller ikke del av en utdanning, som f.eks. når man er utbetalt praktikant)

Frivillig arbeid som utføres for frivillige organisasjoner har vært inkludert i ressursgrunnlaget for nonprofit-sektor både i Hopkins-prosjektet og i den foreliggende håndboka for satellittregnskap fra 2003. I utkastet til den nye håndboka *Satellite Account on Nonprofit and Related Institutions and Volunteer Work*, som snart vil bli publisert, regnes i tillegg ubetalt arbeid for personer utenfor eget hushold og nærmeste familie som en del av den frivillige sektoren. Det spørres først om man har gjort frivillig, ubetalt arbeid enten direkte eller gjennom organisasjoner. Deretter stilles det oppfølgingsspørsmål for å skille mellom direkte og indirekte frivillig arbeid, og mellom arbeid for ulike typer organisasjoner. Dersom man svarer nei på spørsmålet om man har gjort frivillig arbeid, får man oppfølgingsspørsmål med en liste av ulike typer aktiviteter som inngår i frivillig arbeid. På denne måten finner man en kritisk balanse mellom for få eller for mange spørsmål om man har gjort frivillig arbeid for ulike typer organisasjoner.

Ingen av de skandinaviske landene har implementert en slik modul som del av arbeidskraftundersøkelsene. Det norske og danske opplegget for kartlegging av frivillig arbeid i ulike ICNPO-kategorier gir antageligvis resultater som tilsvarer de man ville fått ved å bruke ILO-manualen. Det svenske opplegget er imidlertid mer omfattende. Sammenlignet med de flernasjonale undersøkelsene, kommer likevel alle de skandinaviske undersøkelsene fordelaktig ut, og de gir mer konsistente resultater. Frivillig arbeid er i undersøkelsene definert som «*Frivillig ulønnet arbeid for en*

*frivillig organisasjon*», med noe språklig variasjon i de tre landene, noe vi vil diskutere mer i neste avsnitt.

### De skandinaviske dataene

Datamaterialet som ligger til grunn for analysene i denne rapporten er et datasett sammensatt av 14 nasjonale spørreundersøkelser om frivillig innsats fra de skandinaviske landene over en periode på 21 år, fra 1993 til 2014 (Arnesen 2015; Fridberg & Henriksen 2014, von Essen mfl 2015). Det koblede datasettet består av tre undersøkelser fra Danmark, fem undersøkelser fra Norge og seks undersøkelser fra Sverige. Dette er første gang data fra de nasjonale undersøkelsene i de Skandinaviske landene er samlet sammen til ett datasett. Et samlet datasett åpner for mer systematiske analyser av endringer innad og mellom de tre landene over tid.

For å organisere analysene og sammenligningene har vi delt datasettet opp i tre undersøkelsesperioder. I Tabell 1 under viser vi en oversikt over årstall for hver nasjonale undersøkelse sammen med antall respondenter per undersøkelse, per land og totalt. Her vil vi også gjøre oppmerksom på at tallene som presenteres i denne rapporten kan skille seg noe fra tidligere publikasjoner fra de individuelle spørreundersøkelsene, fordi vi her har slått sammen noen spørreundersøkelser fra samme tiår.

*Tabell 1. Dataoversikt. Undersøkelsestidspunkt og antall respondenter fordelt på land.*

	1990-tallet	2000-tallet	2010-tallet	N=
<b>Sverige</b>	1992, 1998	2005, 2009	2013	6044
<b>Danmark</b>	1993	2004	2012	8743
<b>Norge</b>	1998	2004, 2009	2014	6428
<b>N=</b>	5682	8585	6948	21215

Som vi har vært inne på, måles frivillig arbeid ved å spørre representative befolkningsutvalg om de har gjort frivillig ulønnet arbeid for en frivillig organisasjon det siste året. Det er likevel noe variasjon knyttet til hvordan spørsmålene er formulert i de individuelle spørreundersøkelsene. Dette handler blant annet om forskjeller knyttet til ulike språk og begreper, forklaringer og eksempler, samt oppsett av spørsmål, oppfølgingsspørsmål og organisasjonskategorier som er brukt. Noen av variasjonene kommer naturlig som følge av begreps- og språkforskjeller mellom landene. I tabell 2 under har vi inkludert de opprinnelige spørsmålsformuleringene slik de ble stil5 til respondentene i de siste undersøkelsene i de tre landene.

---

*Tabell 2. Spørsmålsformuleringer i de siste undersøkelsene fordelt på land.*

---

**Sverige** *Vi är intresserade av att kartlägga det som brukar kallas FRIVILLIGT ARBETE, dvs sådant arbete och sådana insatser som utförs på frivillig grund, oavlönat eller mot ett symboliskt arvode i anslutning till en ideell organisation. Det kan ibland också kallas för ideellt arbete eller volontärinsatser. Det kan vara fråga om många olika slags insatser, t ex utbildning, styrelseuppdrag, ledaruppdrag, hjälpinsatser, funktionär, transporter, kampanjaktivitet, insamling, kaffekokning, m.m.*

*Det här en lång fråga och vi har därför delat upp frågan i olika undergrupper. I alla frågor vill vi att du tänker på ditt engagemang under de senaste 12 månaderna.*

*Den första gruppen omfattar organisationer med inriktning mot [...] Har du utfört frivilligt arbete inom:*

---

**Danmark** Nu kommer nogle spørgsmål om frivilligt, ulønnet arbejde. Frivilligt ulønnet arbejde kan udføres på mange områder. Ofte er det for frivillige foreninger og organisationer, men det kan også finde sted for en offentlig og privat virksomhed. Ulønnet frivilligt arbejde kan bestå i mange forskellige ting: Man kan træne et fodboldhold, man kan også være museumsvagt, samle penge ind, sidde i bestyrelsen i grundejerforeningen, i skolebestyrelsen, være frivillig på et værested og meget andet. Frivilligt arbejde må ikke forveksles med den hjælp, du giver til familie og nære venner.

Der arbejdes frivilligt på mange områder i samfundet. Arbejder du frivilligt inden for:

---

**Norge** Vi begynner med noen spørsmål om frivillig, ulønnet arbeidsinnsats. Med frivillig arbeid mener vi arbeid du gjør for organisasjoner eller personer uten at du får vanlig lønn for dette. Vi spør først om ulønnet arbeid du utfører for frivillige organisasjoner, inkludert velferdstjenester drevet av frivillige organisasjoner. Regn ikke med medlemsaktivitet, som deltakelse i trening, øvelser, medlemsmøter og lignende.

Har du i løpet av de siste 12 månedene utført frivillig arbeid for frivillige organisasjonerpå noen av følgende områder:

---

Når det gjelder forskjeller knyttet til organisasjonskategorier har, som vi har vært inne på, Norge og Danmark fulgt ICNPO-kategoriseringen, mens Sverige har et mer omfattende kategoriseringssystem. Slike forskjeller har vi tatt hensyn til ved omkodning til mer sammenlignbare kategorier. Dette vil vi komme mer tilbake til i neste kapittel. I tabell 3 under har vi listet opp de ulike organisasjonskategoriene slik de ble formulert i de siste rundene av spørreundersøkelsen i de skandinaviske landene. Her ser vi for eksempel hvordan de svenske kategoriene skiller seg en del fra de norske og de danske.

*Tabell 3. Formulering av organisasjonskategorier i undersøkelsene i de skandinaviske landene*

Norge (2014)	Danmark (2012)	Sverige (2014)
Kunst og kultur, korps og kor	Kulturområdet	Kultur/musik/dans eller teaterforening Invandrorganisasjon
Idrett og sport	Idrætsområdet?	Idrettsforening
Hobby, fritid, utendørsaktivitet og sosiale foreninger, som f.eks. studentsamfunn, pensjonistlag, Rotary eller Lions	Fritidsområdet i øvrigt	Förening som har anknypning till en hobby Motororganisasjon? Friluft-, jakt eller fiskeforening Något ordenssällskap
Utdanning, opplæring og forskning	Utdannelse, undervisning og forskning	Föräldraförening
Helse, pleie og redningsarbeid	Sundheds- og sygdomsområdet	
Sosiale tjenester og rusmiddelomsorg	Det sociale område	Humanitär eller socialt inriktad organisation Lokal grupp eller förening med social inriktning Pensionärsorganisation
Natur-, miljø- og dyrevern	Miljøområdet	Miljöorganisation
Rettighets-, støtte- og avholdsarbeid	Området omhandlende rådgivning og juridisk bistand	Handikapporganisation eller patientförening Kvinnoorganisation Nykterhetsorganisation och antidrogförening
Politiske partier	Politik og partiforeninger	Politiskt parti
Internasjonal utveksling, nødhjelp, bistand og menneskerettighetsarbeid	Internationale aktiviteter	Grupp för internationella frågor Fredsorganisation?
Velforeninger, grendelag og nærmiljø		Lokal aktionsgrupp
Borettslag og boligbyggelag	Bolig og lokalsamfundsområdet	Bostadsrättsförening, villaägarförening, småhusförening, samfällighet Hyresgästförening
Yrkes-, bransje- og fagforeninger	Fagligt arbejde og erhvervs- og brancheorganisationer	Fackförening Studentförening Konsumentkooperativ Annat slags kooperativ Aktieägarförening
Religion og livssyn, inkludert Den norske Kirke	Religion og kirke	Församling eller organisation inom Svenska kyrkan Annan kyrka eller kristet samfund Annat religiöst samfund
Andre områder	Andre områder end de allerede nævnte	Annan förening Frivillig försvarsorganisation

På tross av disse variasjonene i måten undersøkelsene er satt opp på og med de tilpasningene som er gjort, mener vi at vi har det beste utgangspunktet til nå for å kunne måle og sammenligne frivillig arbeid i de skandinaviske landene over tid.



---

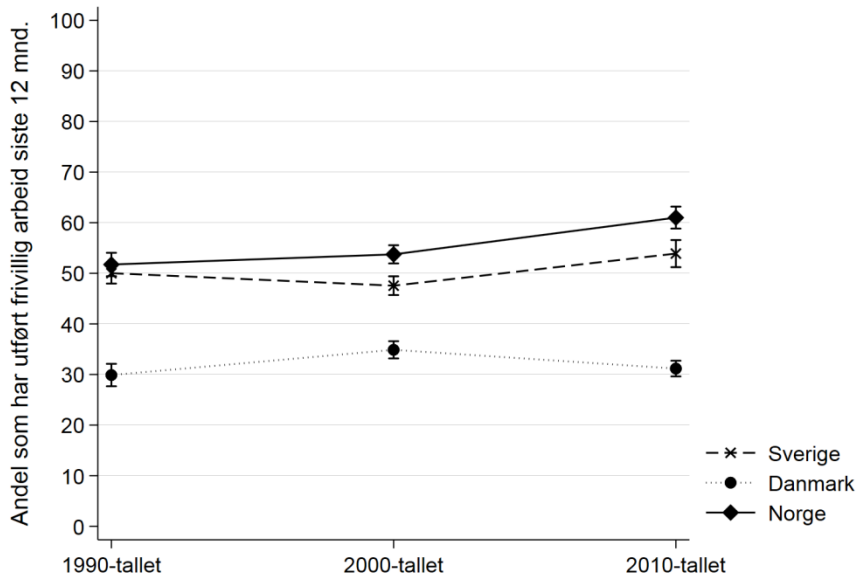
## Endringer i frivillig innsats

I dette kapitlet skal vi se på utviklingstrekk innen frivillig deltakelse i Skandinavia. Som beskrevet i innledningsskapitlet er andelen som deltar i frivillig innsats i Skandinavia på et internasjonalt høyt nivå (Eurostat 2016), og de nasjonale rapportene tyder på at nivået holder seg relativt stabilt over tid (Folkestad mfl. 2015; Fridberg & Henriksen 2014; von Essen mfl. 2015). Stabile tall på et overordnet nivå, kan imidlertid skjule større endringer både over tid og mellom land når vi ser mer detaljert på ulike deler av frivillig sektor og egenskaper ved de frivillige.

Vi begynner med å se på de overordnede tallene for frivillig deltakelse, før vi dykker ned og ser nærmere på trendene for ulike organisasjonstyper, tidsbruk og medlemskap. Til slutt ser vi kort på en nyere form for frivillig deltagelse, nemlig digital frivillighet.

Figur 1 viser de overordnede tallene for andelen frivillige i de tre landene over tid. «Frivillige» er definert som de som har utført frivillig innsats i løpet av de siste tolv månedene for minst én organisasjonstype. Som beskrevet i avsnittet om data og metode, skiller vi mellom tre tidskutt der flere undersøkelser inngår i hvert kutt: 1990-tallet, 2000-tallet og 2010-tallet. Tallene avviker derfor noe fra de nasjonale rapportene.

Figur 6. Andel som har utført frivillig arbeid siste 12 måneder for minst én organisasjon, etter land og tidsperiode.



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Det er særlig to trekk det er verdt å merke seg i Figur 6. For det første, selv om nivået er høyt i alle tre landene i en europeisk målestokk, går det et tydelig skille mellom Norge og Sverige på den ene siden og Danmark på den andre. Mens mer enn halvparten av befolkningen i de to førstnevnte landene svarer at de deltar i frivillig arbeid, er det tilsvarende tallet i overkant av 30 prosent i Danmark. For det andre viser figuren stor grad av stabilitet over tid. Et unntak er i Norge, der vi ser en jevnt stigende tendens gjennom perioden. Mens andelen frivillige var i overkant av 50 prosent på 1990-tallet, er andelen på om lag 60 prosent på 2010-tallet. Økningen er statistisk signifikant. I Sverige og Danmark går kurvene litt mer opp og ned, men variasjonene er i hovedsak innenfor den statistiske feilmarginen.

## Organisasjonstyper

Frivillig sektor er mangfoldig, og «frivillig arbeid» skjuler således mange ulike aktiviteter. For å få et mer nyansert bilde på utviklingen i frivillig arbeid over tid, har vi brutt ned tallene på ulike organisasjonskategorier. For å kunne sammenlikne mellom de skandinaviske landene må vi her gjøre noen grep som sikrer sammenliknbarhet. Spørsmålet om hvilke organisasjonstyper en gjør frivillig arbeid for stilles noe ulikt i de tre landene. I Norge og Danmark stilles det detaljerte spørsmål om frivillig deltakelse for henholdsvis 14 og 13 organisasjonskategorier, i tillegg til «andre» (se blant annet Arnesen 2015a; Fridberg & Henriksen 2014). Som vi har vært inne på tidligere i rapporten, er det stor grad av sammenfall mellom hvilke organisasjonskategorier som inngår i de norske og danske undersøkelsene, mens det i Sverige skilles mellom mange flere organisasjonskategorier. Det er heller ikke alle kategoriene som overlapper like godt med de som benyttes i de norske og danske undersøkelsene (se von Essen mfl. 2015). I samarbeid med danske og svenske kolleger, har vi derfor samlet de ulike organisasjonstypene i fem bredere kategorier.<sup>4</sup> Tabellen under viser disse fem kategoriene, samt hvilke organisasjonstyper i Norge som inngår i hver enkelt.

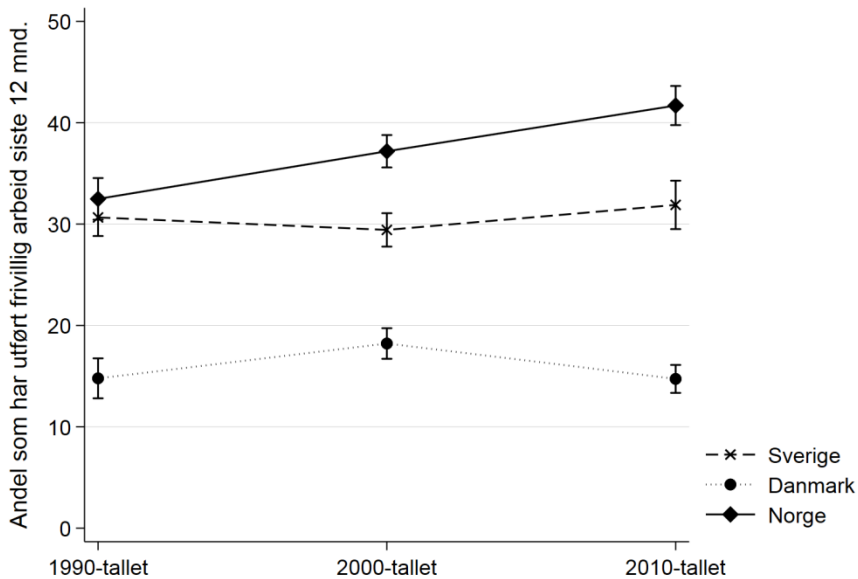
*Tabell 4. Oversikt over klassifisering av organisasjonskategorier i Skandinavia og innplassering av de norske organisasjonstypene*

Samlet organisasjonskategori for Skandinavia	Organisasjonstyper i Norge
Kultur- og fritid	Idrett og sport Hobby og fritid Kunst og kultur
Velferd	Helse, pleie og redning Sosiale tjenester Utdanning, opplæring
Samfunnsrettede	Natur, miljø, dyrevern Rettighets- og støttarbeid Politiske parti Internasjonale, bistand
Bolig og økonomi	Velforeninger, grendelag Borettslag og boliglag Yrkes, bransje, fagforening
Religion og livssyn	Religion og livssyn

4. Lars Skov Henriksen ved Aalborg universitet (Danmark) og Johan von Essen ved Ersta Sköndal Högskola (Sverige) har i samarbeid med norske kolleger innplassert de danske og svenske organisasjonstypene.

Basert på denne klassifiseringen kan vi gjennomføre robuste sammenligninger mellom de skandinaviske landene. I det følgende undersøker vi andelen som har utført frivillig arbeid for de fem organisasjonstypene og hvordan dette har endret seg over tid. Vi starter med kultur- og fritidsorganisasjonene (Figur 7).

Figur 7. Andel som har utført frivillig arbeid for en kultur-/fritidsorganisasjon siste 12 måneder etter land og tidsperiode



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

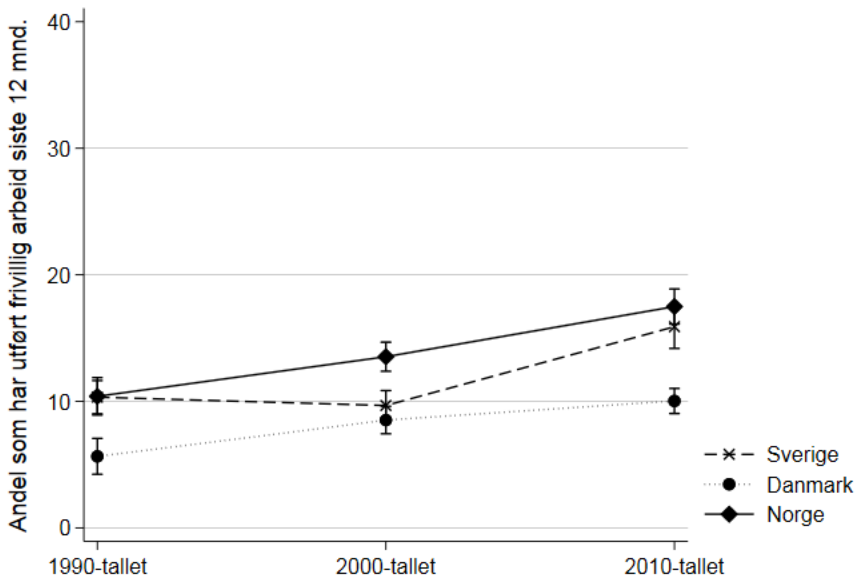
Kultur- og fritidskategorien, som også inneholder idrettsorganisasjoner, er samlet sett den største kategorien i Skandinavia, og utviklingstrekkene i Figur 7 viser et mønster som ikke er helt ulikt det vi så når det gjaldt frivillig arbeid totalt sett. Andelen som deltar er høyere i Norge og Sverige enn i Danmark, og mens andelen går litt opp og ned i de to sistnevnte landene er det tendens til økning over tid i Norge. På 1990-tallet svarte om lag 30 prosent av befolkningen i Norge og Sverige at de hadde utført frivillig arbeid for en kultur- og fritidsorganisasjon i løpet av de siste tolv månedene. På 2010-tallet er nivået omtrent uendret i Sverige, mens andelen som svarer at de har utført denne type frivillig arbeid har økt med 10 prosentpoeng i Norge, til over 40 prosent. Økningen er statistisk signifikant. I Danmark har nivået ligget på 15–20 prosent gjennom perioden, og endringene vi ser er innenfor feilmargenene. I alle de tre skandinaviske landene er idretten den største enkeltkategorien når det gjelder frivillig arbeid, mens fritidsområdet og kulturområdet er noe mindre. I Norge går idretten og kulturområdet fram når det gjelder antall

medlemskap, mens fritidsområdet går tilbake. Det er imidlertid bare idretten som også får flere lokallag, noe som viser hvilken betydning gode rammevilkår og tilgang på spillemidler kan ha (Arnesen, Sivesind & Gulbrandsen 2016).

Både i Norge og Danmark reduseres andelen på kultur- og fritidsområdet som er medlemsfrivillige, dvs. som gjør frivillig arbeid og som også er medlemmer i organisasjonen der de bidrar. Dette har sammenheng med at foreldre oftere bidrar der barna er aktive, i tillegg til at det skjer mye frivillighet på arrangementer (Fridberg & Henriksen 2014 s. 73; Saglie & Bock Seggaard 2013).

Figur 8 viser andelen som har utført frivillig arbeid for en velferdsorganisasjon innenfor velferdsfeltet i de tre skandinaviske landene. Her inngår blant annet utdanning, sosiale tjenester og regningsarbeid.

Figur 8. Andel som har utført frivillig arbeid for en velferdsorganisasjon siste 12 måneder etter land og tidsperiode



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992-2014)

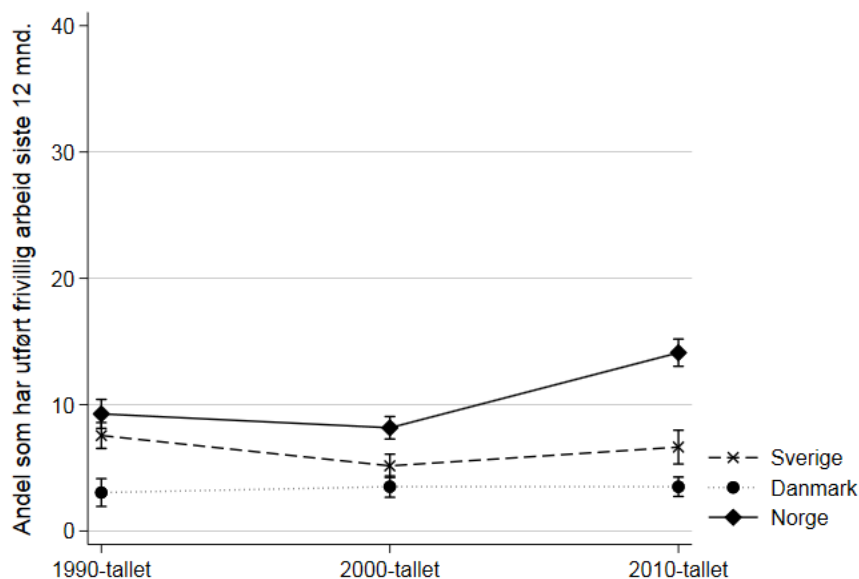
Utviklingstrekkene på velferdsfeltet skiller seg tydelig fra hva vi så innenfor kultur og fritid. Forskjellene mellom landene er jevnt over mindre, og alle har opplevd noe vekst på dette feltet. I Danmark ser vi en jevn vekst over tid, med nær en dobling i andelen frivillige fra 1990- til 2010-tallet – fra i overkant av fem prosent til ti prosent frivillige. I Sverige var trenden stabil fra 1990- til 2000-tallet med om lag 10 prosent frivillige, men andelen økte deretter

markant til 2010-tallet hvor andelen er på over 15 prosent. Trenden synes å være noe jevnere i Norge, med en økning fra om lag 10 prosent frivillige på 1990-tallet til i underkant av 18 prosent på 2010-tallet.

Både antall organisasjoner og antall medlemmer går tilbake på velferdsområdet, men organisasjonene engasjerer i økende grad frivillige uten formell tilknytning (Wollebæk & Sivesind 2010). Mange former for koordinert frivillighet til faste tider lar seg kombinere med en travel arbeidsdag, som besøkstjeneste, likepersonarbeid, leksehjelp og flyktningeguiding, og organisasjonene på velferdsfeltet kan ha vært tidlig ute med å utnytte dette potensialet ved å bruke frivilligkoordinatorer som tilrettelegger arbeidet og gir informasjon og oppbakking (Arnesen mfl. 2016). I Danmark har det vært en kraftigere økning i andel av befolkningen som er frivillige på velferdsområdet fra 1990- til 2010-tallet, men det har vært en kraftig nedgang i antall timer de utfører i gjennomsnitt (Boje 2017, s. 288). Andelen av medlemsfrivillige har dessuten gått ned fra 2004 til 2012 (Fridberg & Henriksen 2014 s. 71). Dette kan tyde på en utvikling mot mer koordinert frivillighet i Danmark også. Satsingen på samarbeid mellom kommunene og de frivillige organisasjonene på sosialområdet (§18-samarbeidet) har antakelig bidratt til at en stor andel av befolkningen (8 prosent) fortsatt bidrar til organisasjoner på dette området, men fra 2004 til 2012 har økningen kommet på utdanningsområdet (Boje 2017, s. 288).

Figur 9 viser andelen skandinaver som har utført frivillig arbeid for en samfunnsrettet organisasjon. Denne kategorien samler organisasjoner innenfor blant annet rettighetsarbeid, miljøvern, bistand og politiske partier.

Figur 9. Andel som har utført frivillig arbeid for en samfunnsrettet organisasjon siste 12 måneder etter land og tidsperiode



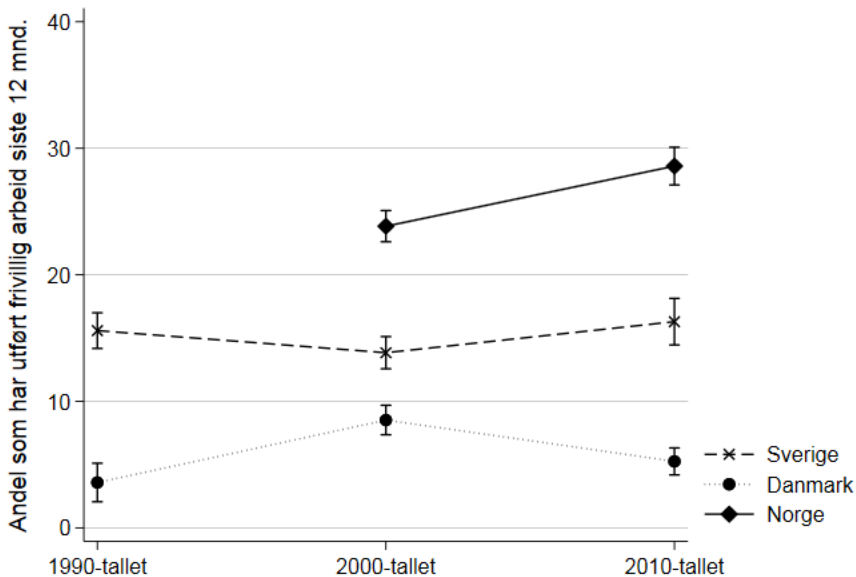
Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Figuren viser at andelen skandinaver som har utført frivillig arbeid for en samfunnsrettet organisasjon varierer fra 3–4 prosent og opp mot 14 prosent. Med unntak for 1990-tallet, da det ikke var statistisk signifikante forskjeller mellom Norge og Sverige, har det siden 2000-tallet vært flest i Norge som svarer at de driver med denne form for frivillighet. Dette skyldes imidlertid ikke bare at andelen har gått opp i Norge, men også at det var en signifikant nedgang i Sverige fra 1990- til 2000-tallet. I Danmark er andelen som svarer at de har utført frivillig arbeid for en samfunnsrettet organisasjon svært stabil over tid, men nivået er lavere enn i nabolandene og ligger jevnt under fem prosent.

I Norge har det vært en kraftig økning i antall organisasjoner på nasjonalt nivå både innen miljø- og dyrevern, rettighets- og støttearbeid og internasjonale organisasjoner. Det har dessuten vært en økning i lokale lag innen rettighets- og støttearbeid (Arnesen mfl. 2016). Det har blant annet kommet til nye organisasjoner for personer med sykdom eller nedsatt funksjonsevne og marginaliserte grupper som innsatte, fattige og bostedsløse, samt kulturelle og etniske minoriteter. Mange av de nasjonale organisasjonene bruker digitale verktøy i sitt arbeid, som de ser som nyttige for å spre informasjon og holde kontakt med sine medlemmer. Dette gjør at de kan fungere som en organisasjon på nasjonalt nivå ved å ha kontakt med myndighetene og delta i mediene uten lokallag og med lite frivillig innsats.

Figur 10 viser andelen som har utført frivillig arbeid for en bolig- eller økonomiorganisasjon. Dette er en relativt heterogen kategori, som inkluderer blant annet borettslag, bransjeorganisasjoner og fagforeninger.

Figur 10. Andel som har utført frivillig arbeid for en bolig- og økonomiorganisasjon siste 12 måneder etter land og tidsperiode



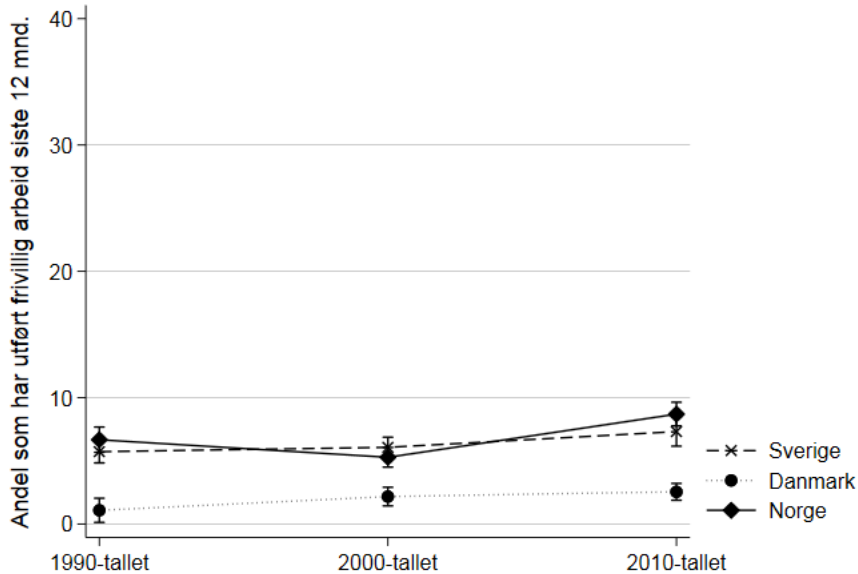
Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Figuren viser at andelen som har utført frivillig arbeid for en bolig- eller økonomiorganisasjon er klart høyest i Norge (20–25 prosent) og klart lavest i Danmark (5–10 prosent). Sverige ligger et sted i mellom med en andel på rundt 15 prosent. Årsaken til forskjellen mellom landene er at andelen som gjør frivillig arbeid på boligområdet i Danmark er svært lav med 7,5 prosent (Boje 2017, s. 288), sammenlignet med Norge med 21 prosent (Arnesen mfl. 2016) og Sverige med 22 prosent (von Essen mfl. 2015). Det er imidlertid små endringer over tid i alle de tre landene. I Norge var det kraftig nedgang i andelen som gjorde frivillig arbeid på arbeidslivsområdet fra 1998 til 2004, noe som blant annet skyldes at fagforeninger ble erstattet av profesjonsorganisasjoner med svakere tradisjoner for lokal frivillig aktivitet.

Til slutt ser vi på organisasjoner innenfor religion og livssyn (Figur 11).



Figur 11. Andel som har utført frivillig arbeid for en religiøs organisasjon siste 12 måneder etter land og tidsperiode



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Religion og livssyn er jevnt over den minste kategorien i Skandinavia. I Norge og Sverige har i overkant av fem prosent av befolkningen over tid svart at de bidrar med frivillig arbeid for denne typen organisasjoner. Nivået har vært lavere i Danmark, men der har det samtidig vært en liten vekst i andelen frivillige over tid.

Figuren viser også en tendens til noe vekst i Norge fra 2000- til 2010-tallet, etter en tendens til nedgang fra 1990- til 2000-tallet. Her er det imidlertid viktig å bemerke at Den norske kirke (Dnk), etter den formelle løsrivelsen fra staten, ble inkludert som en del av frivillig sektor i den seneste undersøkelsen (2014). Dersom vi hadde utelatt Dnk i 2014 er det lite trolig at vi hadde observert en vekst fra 2000- til 2010-tallet. Innvanderne er dessuten mer aktive i religiøse organisasjoner og bidrar til å dempe reduksjonen som følger av færre medlemmer og lokale lag. Det er imidlertid sterkt engasjement i de gjenværende organisasjonene og de får hele 37 prosent av inntektene fra gaver og innsamlinger (Arnesen mfl. 2016; von Essen mfl. 2015).

For å oppsummere, har vi i dette avsnittet sett at andelen frivillige i Skandinavia jevnt over er høyest innenfor hobby- og fritidsorganisasjoner og at andelen frivillige som regel har vært høyere i Norge og Sverige enn i Danmark. Når det gjelder endringer over tid er det verdt å merke seg at kultur- og fritidsfeltet ser ut til å vokse i Norge, men ikke i Sverige og Danmark. I de neste avsnittene vil vi undersøke bredden og dybden i engasjementet til de

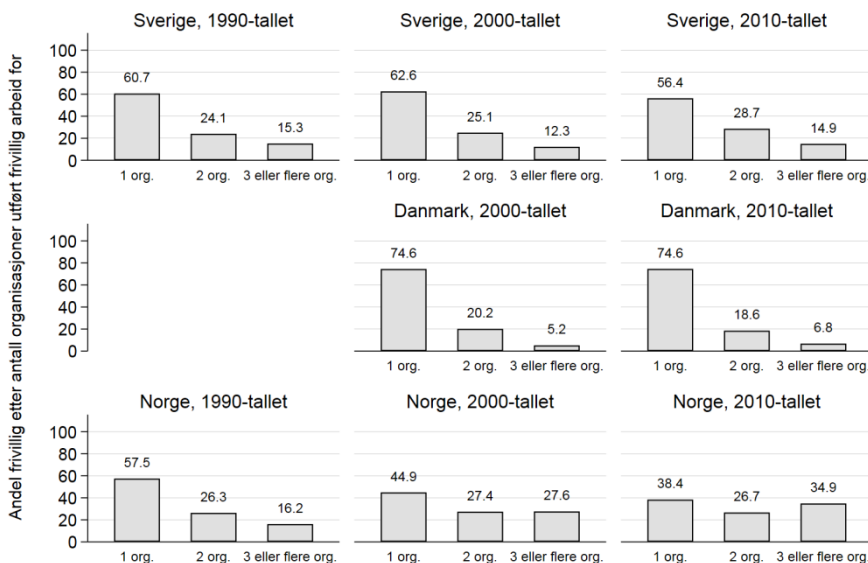
frivillige, herunder hvor mange organisasjonstyper de utfører innsats for, hvor mye tid de bruker og om de er medlem av organisasjonene. Til sammen gir disse indikatorene et godt bilde på utviklingen i frivillig innsats og koblingen mellom frivillige og organisasjonene.

## Antall organisasjoner en utfører frivillig innsats for

Vi har tidligere dokumentert at frivillige i Norge sprer engasjementet sitt mer utover ved å bidra frivillig for mer enn én organisasjon (Folkestad mfl. 2015:30), og stadig flere frivillige svarer at det ikke er så viktig for dem hvilken organisasjon de tilhører (Wollebæk mfl. 2015:108). Svekket lojalitet til enkeltorganisasjoner er også noe som framheves i teorier om refleksiv frivillighet, der det er aktiviteten som står i sentrum og ikke rammene den foregår innenfor (Hustinx & Lammertyn 2003).

Er denne trenden også synlig i Sverige og Danmark? Figur 12 viser hvor mange typer organisasjoner de frivillige har bidratt for. Vi skiller mellom én, to og tre eller flere organisasjonstyper. Det er viktig å bemerke at vi ikke fanger opp frivillige som har utført innsats for flere enkeltorganisasjoner innenfor samme kategori. I stedet måler vi hvordan frivillige sprer engasjementet sitt utover flere organisasjonskategorier.

Figur 12. Andel frivillige etter hvor mange organisasjonstyper en har utført frivillig arbeid for siste 12 måneder. Tall i prosent etter land og tidsperiode.



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Figuren viser at endringene vi har observert i Norge ikke har funnet sted i Danmark og Sverige. På 1990-tallet var Norge og Sverige svært like. Om lag 60 prosent av de frivillige hadde utført innsats for én organisasjonstype, 25 prosent hadde utført innsats for to organisasjonstyper, mens 15 prosent hadde utført innsats for tre eller flere organisasjonstyper. I Danmark var andelen som hadde utført innsats for én organisasjon (75 prosent) høyere og langt færre (5 prosent) hadde utført innsats for tre eller flere organisasjoner.

I Norge økte andelen frivillige som oppga at de hadde utført innsats for tre eller flere organisasjoner til 27 prosent på 2000-tallet og 35 prosent på 2010-tallet. Tilsvarende sank andelen som hadde utført innsats for én organisasjon til henholdsvis 45 og 38 prosent i den samme perioden. I Sverige og Danmark er tallene langt mer stabile over tid. Vi ser noe nedgang i Sverige fra 2000- til 2010-tallet i andelen som svarer at de har utført innsats for én organisasjon, mens andelen som har utført innsats for tre eller flere organisasjoner holder seg stabilt sammenlignet med 1990-tallet.

## Tidsbruk

Vi har sett at andelen frivillige øker og er høyest i Norge, og at de frivillige i Norge sprer engasjementet sitt utover flere sivilsamfunnsområder enn hva de frivillige i Sverige og Danmark gjør. Betyr dette at de frivillige i Norge også legger ned mer innsats i form av tid enn hva frivillige i nabolandene gjør? Motsatt kan man tenke seg at de frivillige i Danmark i snitt vil være mer dedikerte og aktive, siden de samlet sett utgjør en mindre andel av befolkningen.

Ved hver undersøkelse har de som svarte at de drev med frivillig innsats, fått et oppfølgingsspørsmål om hvor mange timer de bruker på innsatsen i løpet av en vanlig uke.<sup>5</sup>

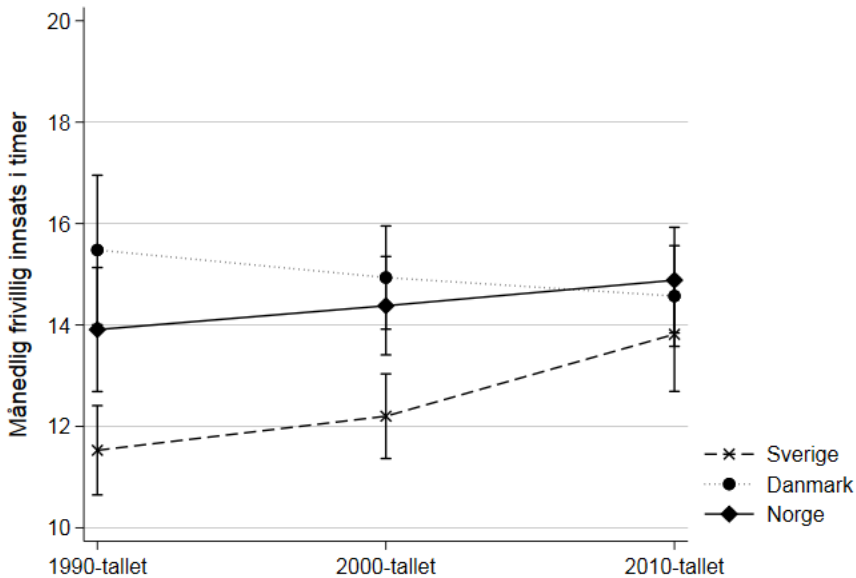
Basert på dette har vi beregnet gjennomsnittlig antall timer de frivillige bidrar med per måned.

Figur 13 viser resultatene over tid per land.

---

5. Vi viser her gjennomsnitt for de som har svart mellom én og 60 timer. Ved alle undersøkelser vil det vere en liten gruppe av respondenter som gir oppgir svært mange timer. For at disse ikke skal dominere materialet og gi et mindre treffende bilde på omfanget av frivilligheten, blir disse omkodet til verdien 60 timer. Grunnen til at grensen er satt til 60 timer er at dette er i tråd med som er gjort av tidligere interasjonale studier. Se for øvrig Folkestad m.fl 2015:30-31.

Figur 13. Frivillig innsats målt i timer per frivillig. Utvikling over tid etter land.



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Figuren viser utviklingstrekk som går i ulike retninger. På 1990-tallet var tidsbruken høyest blant (de relativt sett færre) frivillige i Danmark, mens svenskene bidro med færrest timer. Mens en gjennomsnittlig dansk frivillig brukte mer enn 15 timer i måneden på innsatsen sin, brukte en gjennomsnittlig svenske i underkant av 12 timer i måneden. Norske frivillige på sin side brukte om lag 14 timer i uke.

Over tid ser vi imidlertid en konvergens mellom landene, der timebruken synker i Danmark og stiger i Sverige. På 2010-tallet er det knapt forskjeller mellom landene, med en gjennomsnittlig tidsbruk på rundt 14 timer i måneden. Målt ut fra timebruk, ser det derfor ut til at de frivillige i de tre landene har blitt mer like hverandre.

Tidsbruken ser med andre ord ikke ut til å henge sterkt sammen med hvor mange organisasjoner de frivillige bidrar for. Det at frivillige i Norge stadig bidrar for flere organisasjonstyper, ser altså ikke ut til å føre til at de bruker mer tid samlet sett enn hva frivillige i nabolandene gjør. En tolkning av dette er at frivillige i Norge er mindre lojale overfor enkeltorganisasjoner og i større grad sprer engasjementet sitt. I så fall kan det være nærliggende å tolke funnene dithen at frivillige i Norge i større grad enn frivillige i nabolandene utøver det som i litteraturen kalles refleksiv frivillighet – at det er aktiviteten

og ikke organisasjonen eller den kollektive tilhørigheten som står sentralt (Hustinx & Lammertyn 2003).

## Medlemskap

Et siste mål på koblingen mellom de frivillige og organisasjonene, er medlemskap. Den skandinaviske organisasjonsmodellen har tradisjonelt vært kjennetegnet av høye medlemstall, der frivillig arbeid gjerne har vært en naturlig del av medlemskapet (Wollebæk & Selle 2002). Medlemskapet har vært fremhevet som en kilde til stabilitet blant frivillige, blant annet fordi medlemmer uttrykker generelt langt større lojalitet til organisasjonen(e) de arbeider frivillig for (Wollebæk mfl. 2015:110).

I den seneste undersøkelsen om frivillig innsats i Norge, ble det påvist en nedgang i andelen frivillige som svarte at de også var medlemmer organisasjonene de utførte frivillig innsats for (Folkestad mfl. 2015:35). Hvordan ser utviklingen ut i våre naboland? Tabell 5 viser andelen som oppga at de var medlem i minst én organisasjon de utfører frivillig arbeid for.

*Tabell 5. Andel blant frivillige som er medlemmer av minst en organisasjon de utfører frivillig arbeid for. Tall i prosent etter land og tid.*

	1990-tallet	2000-tallet	2010-tallet
<b>Sverige</b>	87	88	85
<b>Danmark</b>	80	79	70
<b>Norge</b>	88	87	77

*Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)*

Først og fremst viser tabellen at det store flertallet (minimum 70 prosent) av de frivillige i Skandinavia er medlem av minst én av organisasjonene de utfører frivillig innsats for. Samtidig viser tabellen også noe ulike utviklingstrekk i de tre landene. Som i Norge, har det også i Danmark vært en fallende kurve. Tabellen viser at i begge disse landene holdt andelen medlemmer seg stabil fra 1990- til 2000-tallet, men at andelen deretter sank tydelig med om lag 10 prosentpoeng til 2010-tallet.

I Sverige derimot er det stabilitet gjennom hele perioden. Konsekvensen er at landforskjellene er langt større på 2010-tallet enn på 1990-tallet. På 1990-tallet varierte andelen frivillige som var medlemmer mellom 80 (Danmark) og 88 prosent (Norge). På 2010-tallet varierer andelen mellom 70 (Danmark) og 85 prosent (Sverige). Norge med sine 77 prosent frivillige som er medlem av minst én organisasjon, befinner seg altså midt mellom sine skandinaviske naboland.

En tolkning av disse resultatene er at frakoblingen mellom frivillige og organisasjonene er tydeligere i Norge og Danmark. Her er det imidlertid viktig å bemerke at det høye nivået i Sverige *kan* henge sammen med at organisasjonene i Sverige har sterkere insentiver til å holde på medlemmene sine. Offentlige tilskudd til svenske organisasjoner er i større grad koblet opp

mot medlemstall enn hva som er tilfellet for de norske og danske organisasjonene (Qvist, Folkestad, Fridberg & Lundåsen kommer).

Sett sammen med trenden om at engasjementet spres utover flere organisasjonstyper uten at tidsbruken øker, vil en hypotese være at individualiseringstendensene som diskuteres i litteraturen har slått sterkere ut i den norske frivilligheten enn i den danske og svenske. Et siste mål på dette, som vi diskuterer i neste avsnitt, er bruken av digitale verktøy blant frivillige.

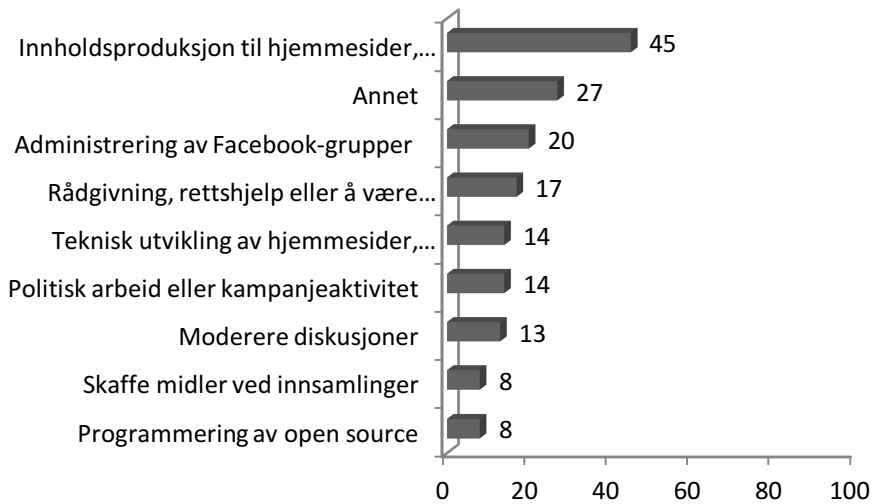
## Digitale verktøy

For digital frivillighet har vi bare tall fra de siste rundene av undersøkelsene, og på grunn av noe ulik måte å spørre på, vil vi ikke vise sammenligninger mellom land, men undersøke digitalt frivillig arbeid i Skandinavia under ett.<sup>6</sup> Analysene av de skandinaviske data viser at det samlet sett bare er fem prosent som sier de har utført virtuelt frivillig arbeid i Skandinavia. Den mest vanlige arbeidsoppgaven er innholdsproduksjon/informasjonsdeling på nett (45 prosent). Den nest største svarkategorien var kategorien andre (27 prosent), noe som tyder på kategoriene som ble brukt i spørreskjemaet ikke er helt dekkende for det digitale frivillige arbeidet som blir utført i Skandinavia. Videre er også administrering av Facebook-grupper (20 prosent), nettbasert rådgivning (17 prosent) og teknisk nettsidesideutvikling (14 prosent) noe vanlig blant de digitalt frivillige.

---

6. I motsetning til i Norge og Danmark ble spørsmålet om digital frivillighet formulert med flere detaljer og alternativer i introduksjonsspørsmålet, slik at det blir forskjell i hvor enkelt det er å komme på den type frivillig innsats man har gjort i løpet av et år. I Norge og Danmark ble det først bare spurt et enkelt Ja-/Nei-spørsmål, uten eksempler på type digitalt frivillig arbeid. De første analysene av spørsmålet viste såpass store andelsforskjeller mellom Sverige på topp og Danmark på bunn at de ikke kunne forklares uten å vise til spørsmålsformulering.

Figur 14. Fordeling på typer digitale frivillige arbeidsoppgaver i Skandinavia



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Slik denne formen for frivillig arbeid er blitt målt i undersøkelsene, er det altså et ganske begrenset fenomen sammenlignet med tradisjonelt frivillig arbeid. Dataene viser også at de virtuelt frivillige gjør færre timer virtuelt frivillig arbeid i gjennomsnitt per måned (6,7) enn tradisjonelt frivillige (13,9) gjør frivillig arbeid.

Et sentralt tema i denne rapporten handler om utviklingen i sosiale skiller i frivillig arbeid. Derfor vil vi også undersøke hvilke sosiale skiller som opptrer innen digitalt frivillig arbeid. Det er her interessant å se om vi finner de samme sosiale mønstrene som for tradisjonelt frivillig arbeid, eller om den digitale formen på det frivillige arbeidet endrer sosiale skiller. Vi har her utført en multivariat logistisk regresjonsanalyse der vi undersøker effekten ulike bakgrunnsvariabler har på sannsynligheten for å utføre digitalt frivillig arbeid.

Analysen viser (se Tabell 6 under) at menn, yngre personer, de med høyere utdanning, og de med et støttenettverk har større sannsynlighet for å utføre digitalt frivillig arbeid. Med unntak av alderseffekten, som i seg selv er ganske liten, ser altså digital frivillighet ut til å produsere flere av de samme sosiale skillene som for generelt frivillig arbeid. Både individkjennetegn som kjønn og alder, og ressurser som utdanning og det å ha tilgang til økonomisk støtte gjennom sitt sosiale nettverk støttenettverk, skaper altså sosiale skiller også i hvem som utfører digitalt frivillig arbeid i Skandinavia.

Tabell 6. Sannsynlighet for digital frivillighet i Skandinavia. Odds rater/log odds.

	Digital frivillighet
Kjønn	-0.47***
Alder	-0.02***
Utdanning	0.46***
I arbeid	-0.3
Inntekt	-0.03
Gift	-0.12
Helse	-0.11
Støttenettverk	0.76***
Har barn	0.16
Konstant	-3.23***
Observasjoner	3926

\*\*\* p<0.001, \*\* p<0.01, \* p<0.05

Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

## Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på omfanget av frivillig innsats i Skandinavia over en tjuårsperiode. Vi har sett på hvordan engasjementet varierer mellom ulike organisasjonstyper, hvor bredt engasjementet er og hvor nært koblet de frivillige er til organisasjonene. Til sist har vi også sett på bruken av digitale verktøy i det frivillige engasjementet.

Selv om de skandinaviske landene har mange likhetstrekk, viser resultatene også noen tydelige forskjeller – både mellom land og over tid. I en europeisk sammenheng har de skandinaviske landene et høyt nivå på frivillig innsats (Eurostat 2016), men våre undersøkelser viser at nivået er betydelig høyere i Norge og Sverige enn i Danmark. Mens mer enn halvparten av befolkningen i de to førstnevnte landene svarer at de har deltatt i frivillig arbeid det seneste året, er andelen på rundt 35 prosent i Danmark.

I alle landene er hobby- og fritidsorganisasjonene dominerende. Men mens nivået holder seg stabilt i Danmark og Sverige, ser vi over tid at andelen frivillige innenfor dette feltet øker i Norge. Motsatt ser vi tegn til at andelen frivillige innenfor velferdsfeltet øker noe sterkere i Danmark og Sverige enn i Norge.

I tidsperioden vi studerer ser vi flere tegn til at organisasjonstilknytningen svekkes mer i Norge enn i Danmark og Sverige. Frivillige i Norge svarer i økende grad at de utfører innsats for mer enn én organisasjonstype, noe vi ikke ser blant danske og svenske frivillige. Samtidig synker andelen frivillige som er medlemmer av organisasjonene de gjør innsats for i Norge og



Danmark, men ikke i Sverige. På tross av spredningen av engasjementet bruker imidlertid ikke frivillige i Norge mer tid på frivillig innsats enn det de skandinaviske naboene gjør. Dette kan bety at hver enkelt frivillig i Norge utfører relativt sett flere mindre innsatser. I neste kapittel skal vi se nærmere på dette, ved å skille mellom de som delta mye (kjernefrivillige) og de som deltar litt (korttidsfrivillige).

Når det gjelder nye digitale former for frivillig arbeid så finner vi at digitalt frivillig arbeid som en adskilt aktivitet ikke er så utbredt i Skandinavia som man kanskje skulle tro med tanke på den generelle utbredningen av digital teknologi i denne regionen. Samtidig finner vi flere av de samme sosiale mønstrene for hvem som deltar og ikke deltar i digital frivillighet sammenlignet med tradisjonell frivillighet. Dette tyder på at etablerte sosiale forskjeller i hvem som gjør frivillig arbeid også blir reproduisert i nye digitale former for frivillighet.

Som beskrevet i innledningskapitlet har tidligere studier av frivilligheten i Norge pekt på tendenser til individualisering. Frivillige drives i økende grad av egenmotivasjon, betydningen av organiserte kollektiv svekkes og det er aktivitetene som står i sentrum. En konsekvens er at frivillige blir mindre lojale til enkeltorganisasjoner (Wollebæk & Sivesind 2010; Wollebæk mfl. 2015). Lignende tendenser har blitt påpekt også i Danmark og Sverige (Fridberg & Henriksen, 2014). En tolkning av funnene i dette kapitlet er at disse tendensene er sterkere i Norge enn i de andre skandinaviske landene. Vi vil gå dypere inn i dette i neste kapittel, hvor vi studerer ulike forklaringer på endringene vi ser.



---

## Endringer i sosial ulikhet

I dette kapitlet undersøker vi endringer i sosial ulikhet i frivillig sektor i Skandinavia over tid. Som beskrevet i innledningskapitlet, har de sosiale forskjellene blant frivillige tradisjonelt vært små i Skandinavia. De nasjonale studiene om frivillig innsats har over tid sprikt i sine analyser av sosial ulikhet. Frem til 2009 viste de danske undersøkelsene at de som gjorde frivillig arbeid ble mer like befolkningen som helhet og at den sosiale ulikheten gikk ned (Frederiksen, Henriksen, & Qvist 2014). Norske data viste imidlertid den motsatte tendensen, dvs. en økning i sosial ulikhet (Wollebæk & Sivesind 2010). I den siste runden av undersøkelser fra 2012 og 2014 fremkommer det imidlertid de motsatte tendensene, med økende ulikhet i Danmark (Fridberg & Henriksen 2014) og redusert ulikhet i Norge (Folkestad, Christensen, Strømsnes, & Selle 2015). I Sverige har den sosiale ulikheten i frivillig arbeid målt med utdanningsnivå vært stabil (von Essen, Jegermalm, & Svedberg 2015). Basert på foreliggende forskning er det derfor ikke lett å trekke noen bastante konklusjoner om utviklingen.

Vi vet det blir økende sosiale forskjeller i Skandinavia både når det gjelder inntekt og utdanning. Om den sosiale profilen til de frivillige er identisk med befolkningen som helhet, vil det tilsynelatende bli større forskjeller. Det blir derfor viktig å sammenligne hvordan den sosiale ulikheten mellom frivillige og ikke-frivillige utvikler seg i Skandinavia. Vi skiller dessuten systematisk mellom «kjernefrivillige» og «korttidsfrivillige». Kjernefrivillige er de som bruker mye tid på frivillige arbeid, mens korttidsfrivillige er de som bruker mindre tid på frivillig arbeid. Med mye tid menes her mer en 10 timer per måned. Det vil si at de som jobber mer en ti timer per måned regnes som kjernefrivillige, mens de som jobber inntil ti timer i løpet av fire uker regnes som korttidsfrivillige. Teorier om endringer i den frivillige sektoren legger vekt på at svekket kollektiv tilhørighet og økt individualisering fører til at terskelen for deltakelse i frivillig arbeid øker (Hustinx & Lammertyn 2003). Kjernefrivillige har gjerne en sterkere kollektiv tilhørighet enn korttidsfrivillige. En antagelse er derfor at de sosiale skillene er tydeligere når vi ser på korttidsfrivillige, og videre, at dersom de sosiale ulikhetene øker vil dette være tydeligst for korttidsfrivillige.

Tabell 7 viser andelen kjernefrivillige og korttidsfrivillige (og ikke-frivillige) over tid i de tre skandinaviske landene.

*Tabell 7. Andel kjernefrivillige, korttidsfrivillige (og ikke-frivillige) over tid i Skandinavia*

	Sverige			Danmark			Norge		
	1990-tallet	2000-tallet	2010-tallet	1990-tallet	2000-tallet	2010-tallet	1990-tallet	2000-tallet	2010-tallet
<b>Kjernefrivillig</b>	20	19	24	12	13	11	17	15	19
<b>Korttidsfrivillig</b>	30	29	30	18	22	20	35	38	42
<b>Ikke frivillig</b>	49	52	46	70	65	69	48	46	39

*Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)*

Tabellen viser noen ulike tendenser i de tre landene. I Sverige har andelen kjernefrivillige økt noe, fra 19–20 prosent av befolkningen på 1990- og 2000-tallet til 24 prosent av befolkningen på 2010-tallet. De korttidsfrivillige utgjør om lag 30 prosent av befolkningen gjennom hele perioden. I Norge er bildet motsatt. Andelen korttidsfrivillige har økt relativt jevnt over tid, fra 35 prosent av befolkningen på 1990-tallet til 42 prosent av befolkningen på 2010-tallet. Andelen kjernefrivillige økte også noe fra 2000- til 2010-tallet, men det var etter en svak nedgang fra 1990- til 2000-tallet. Dette betyr at den generelle økningen i andelen frivillige i Norge, som vi så i kapittel 2, hovedsakelig skyldes at det har blitt flere korttidsfrivillige. Danmark på sin side har jevnt over mer stabile tall. Både andelen kjernefrivillige og korttidsfrivillige er lavere enn i Norge og Sverige, noe som henger sammen med en lavere andel frivillige generelt sett (se kapittel 2).

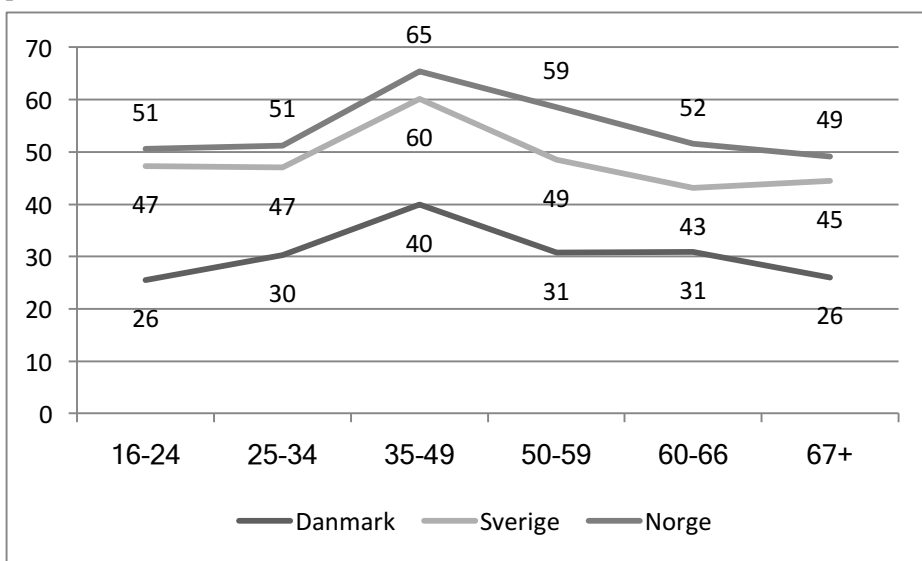
I tillegg til å skille mellom korttids- og kjernefrivillige, undersøker vi også endringer i sosiale ulikheter i ulike deler av organisasjonslivet. Vi så i forrige kapittel at det har vært noen ulike trender i de tre skandinaviske landene. Hobby- og fritidsfeltet har vokst i Norge, men ikke i Sverige og Danmark. I Sverige og Danmark har imidlertid andelen frivillige på velferdsfeltet økt mer enn i Norge. Tidligere studier har vist at de sosiale forskjellene er større innenfor hobby- og fritidsfeltet enn innenfor andre deler av organisasjonslivet (Folkestad mfl. 2015), og når det er nettopp dette feltet som vokser i Norge kan man spørre seg om dette fører til økt ulikhet særlig i Norge?

Resten av kapitlet er strukturert som følger: Først tar vi for oss ulike enkeltforklaringer hver for seg, først for frivillig arbeid samlet, deretter for ulike organisasjonstyper. Vi anlegger en bred forståelse av sosial ulikhet, og undersøker forskjeller knyttet til alder og kjønn, utdanning og inntekt, tilknytning til arbeidsmarkedet og det å ha barn. Deretter analyserer vi alle de ulike forklaringene i sammenheng, og undersøker hvilke endringer som er sterkest over tid. Vi avslutter kapitlet med en kort analyse av betydningen av nettverksressurser, før vi oppsummerer funnene.

## Alder

Fra tidligere forskning vet vi at det særlig er de som er i den midtre fasen av livet, dvs. mellom 35 og fram til fylte 50, som er særskilt aktive (Folkestad mfl. 2015; Fridberg & Henriksen 2014; von Essen mfl. 2015). De eldre og de yngre er ofte mindre aktive i organisasjonslivet enn denne gruppen. Det er med andre ord en kurvelineær effekt som utspiller seg. Dette er illustrert i figuren under, som viser andelen i ulike aldersgrupper som deltar i frivillig arbeid. I denne figuren har vi slått sammen alle undersøkelsene, så disse tallene viser aldersforskjeller når vi ser hele tidsperioden under ett.

Figur 15. Andel som deltar som frivillig etter alderskategori og land. Tall i prosent.

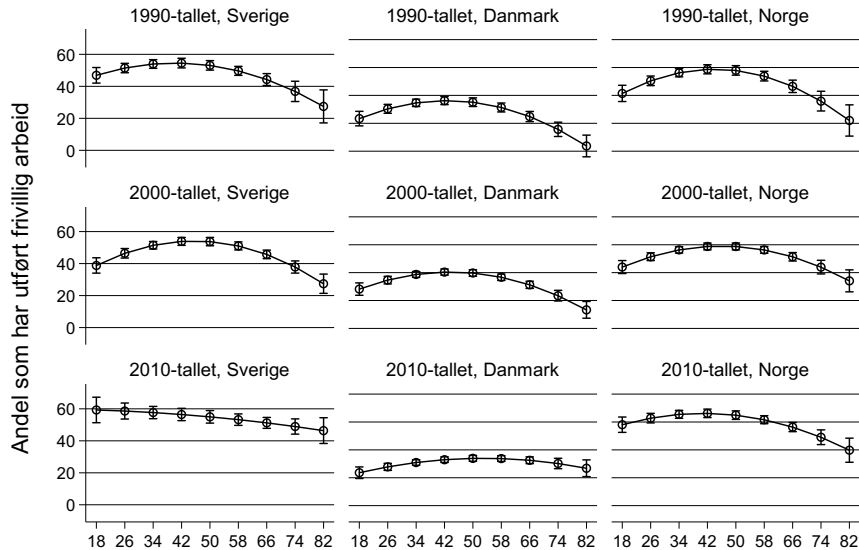


Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Spørsmålet er om dette kurvelineære mønsteret har endret seg over tid? Figur 16 under viser aldersfordelingen for hvert tiår i de tre landene. Figuren viser at det samme mønsteret var tydelig i alle tre land på 1990- og 2000-tallet, men at det har endret seg noe på 2010-tallet. I Danmark og Sverige har kurvene flatet ut. I Danmark skyldes dette først og fremst at andelen frivillige har økt blant de eldste, slik at disse ikke lenger skiller seg ut med et lavere nivå. Sverige på sin side har på 2010-tallet en fallende tendens, der de yngste deltar mest mens de eldste deltar minst. Forskjellene mellom aldersgruppene er imidlertid små og innenfor feilmargine. I Norge ser vi det samme kurvelineære mønsteret gjennom hele tidsperioden, men det er en tendens til at forskjellen mellom de yngste og de middelaldrende blir mindre over tid. På 2010-tallet deltar de

yngste nesten like mye som de middelaldrende. De eldste derimot har et vedvarende lavere deltakelsesnivå i Norge.

Figur 16. Aldersfordelinger for hvert tiår for hvert land



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Når det gjelder forskjeller mellom kjernefrivillige og korttidsfrivillige, er det små endringer over tid. Hovedmønsteret er at begge gruppene følger den overordnede tendensen (se appendiks for detaljerte tall).

## Kjønn

Tidligere studier av frivillig deltakelse i Skandinavia har ganske gjennomgående vist at menn deltar mer enn kvinner (Folkestad mfl. 2015; Fridberg & Henriksen 2014; von Essen mfl. 2015). Hvordan ser dette mønsteret ut når vi skiller mellom kjerne- og korttidsfrivillige?

Tabell 8 viser andelen kjernefrivillige, korttidsfrivillige og ikke-frivillige blant kvinner og menn i de tre landene. Tabellen viser også prosentpoengdifferansen mellom de to kjønnene over tid. I tråd med de nasjonale studiene ser vi at kvinner alt i alt deltar sjeldnere enn menn (flere «ikke-frivillige») over tid og på tvers av land.

Tabell 8. Andel kjernefrivillige, korttidsfrivillige og ikke-frivillige fordelt på kjønn og land over tid. Tall i prosent.

		Sverige			Danmark			Norge		
		Kvinne	Mann	Differanse	Kvinne	Mann	Differanse	Kvinne	Mann	Differanse
<b>Ikke frivillig</b>	1990-tallet	52	46	6	72	69	3	51	45	6
	2000-tallet	56	48	8	68	62	7	49	43	6
	2010-tallet	49	43	6	70	67	3	42	36	5
<b>Korttidsfrivillig</b>	1990-tallet	31	30	1	18	18	1	35	35	0
	2000-tallet	29	28	1	20	23	-3	37	39	-2
	2010-tallet	30	30	1	20	20	0	41	43	-2
<b>Kjernefrivillig</b>	1990-tallet	17	24	-7	10	14	-3	14	19	-5
	2000-tallet	14	23	-9	12	15	-3	14	17	-4
	2010-tallet	21	27	-6	10	13	-3	18	21	-3

Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Kjønnsforskjellene er også større blant kjernefrivillige enn blant korttidsfrivillige, og dette mønsteret er stabilt over tid. Kjønnsforskjellene blant kjernefrivillige er størst i Sverige, der de varierer mellom 6 og 9 prosentpoeng. Motsatt er kjønnsforskjellene blant kjernefrivillige minst i Danmark, der de ligger stabilt på 3 prosentpoeng. I Norge varierer denne forskjellen mellom 3 og 5 prosentpoeng. Med andre ord ser det ut til at kjønnsforskjellene som har vært observert over lengre tid, hovedsakelig skyldes at flere menn enn kvinner deltar mye. Omtrent like mange kvinner og menn deltar som korttidsfrivillige.

## Utdanning

Utdanning er et sentralt mål på individuelle ressurser, og trekkes fram som en viktig forklaring på frivillig deltakelse både i Skandinavia og i den internasjonale faglitteraturen (Musick & Wilson 2008). Høyt utdannede deltar oftere i frivillig arbeid enn lavt utdannede. Dette har blant annet blitt forklart med at høyt utdannede gjennom mer formalkunnskap kan utføre flere typer aktiviteter enn det lavt utdannede kan (Gesthuizen & Scheepers 2012), og at høyt utdannede, fordi de allerede er overrepresentert, oftere blir rekruttert til frivillig arbeid (Brady, Schlozman & Verba 1999).

Tabell 9 viser andelen høyt og lavt utdannede som deltar som kjerne- eller korttidsfrivillige i de tre landene over tid. For å forenkle framstillingene skiller vi her mellom de med høy og de med lav utdanning. I appendiks viser vi mer detaljerte tall for tre utdanningsgrupper (grunnskole, videregående og høyere

utdanning). Som med kjønnsforskjellene vi så over, viser tabellen vedvarende ulikheter i deltakelse knyttet til utdanningsnivå i alle de tre landene.

*Tabell 9. Andel høyt- og lavt utdannede som er kjernefrivillige, korttidsfrivillige og ikke-frivillige fordelt på land og tiår*

		Sverige			Danmark			Norge		
		Lav utdanning	Høy utdanning	Differanse	Lav utdanning	Høy utdanning	Differanse	Lav utdanning	Høy utdanning	Differanse
<b>Ikke frivillig</b>	1990-tallet	52	41	11	72	63	9	53	37	16
	2000-tallet	56	44	12	69	58	10	50	39	10
	2010-tallet	52	38	14	75	62	13	42	33	9
<b>Korttidsfrivillig</b>	1990-tallet	29	37	-8	16	23	-7	32	42	-10
	2000-tallet	27	35	-8	20	25	-5	37	41	-4
	2010-tallet	27	34	-7	16	25	-9	41	43	-2
<b>Kjernefrivillig</b>	1990-tallet	20	23	-3	11	14	-2	15	21	-6
	2000-tallet	17	21	-4	11	17	-5	14	20	-6
	2010-tallet	21	28	-8	9	14	-4	17	23	-6

Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Høyt utdannede er overrepresentert både blant kjerne- og korttidsfrivillige ved alle målepunkter. I Sverige og Danmark ser vi at utdanningsforskjellene samlet sett også har økt noe over tid, med om lag 3–4 prosentpoeng mellom høyt og lavt utdannede. I Norge har derimot utdanningsforskjellene gått ned med hele 7 prosentpoeng, men vel og merke fra et høyt nivå (16 prosentpoengs forskjell mellom høyt og lavt utdannede på 1990-tallet).

Nedgangen i Norge skyldes i all hovedsak at forskjellene har blitt mindre blant korttidsfrivillige. På 1990-tallet var differansen mellom høyt og lavt utdannede 10 prosentpoeng; på 2010-tallet var den redusert til 2 prosentpoeng. Blant kjernefrivillige er det en vedvarende overvekt på 6 prosentpoeng av høyt utdannede. Utviklingen i Norge går imot våre forventninger om at ressursulikheten vil være økende først og fremst blant korttidsfrivillige. Tvert imot kan det se ut til at økningen i frivillig engasjement i Norge skyldes at terskelen for deltakelse har blitt lavere, i alle fall når det gjelder utdanningsnivå.

I Sverige og Danmark er bildet noe mer i tråd med våre forventninger, ved at forskjellene er jevnt over noe større blant korttidsfrivillige enn blant kjernefrivillige. Blant korttidsfrivillige varierer differansen mellom høyt og lavt utdannede mellom 7 og 8 prosentpoeng (Sverige) og 5 og 9 prosentpoeng (Danmark), mens forskjellene blant kjernefrivillige er mellom 3 og 8 prosentpoeng (Sverige) 2 og 5 prosent (Danmark). Utdanningsulikheten blant



korttidsfrivillige har imidlertid ikke økt over tid i disse landene, noe som isolert sett ikke gir støtte til en hypotese om at mer individualisert og refleksiv korttidsfrivillighet fører til at ressurssterke blir mer overrepresenterte.

## Inntekt

Inntekt henger sammen med utdanningsnivå, som en viktig individuell ressurs som ofte henger sammen med deltakelsesmønster i frivillig arbeid. Tabell 10 viser andelen som deltar som henholdsvis kjerne- og korttidsfrivillige i de tre landene over tid blant dem med høyest og lavest inntekt. Inntektsgruppene er konstruert ved å fordele utvalgene i hver enkelt undersøkelse i 10 like store grupper etter inntektsnivå. Tabellen viser de 10 prosentene med lavest inntekt og de 10 prosentene med høyest inntekt. Ved å sortere respondentene i like store grupper, uavhengig av faktisk inntekt, påvirkes ikke gruppene av endringer i lønnsnivå over tid.

*Tabell 10. Andel med høy og lav inntekt som er kjernefrivillige, korttidsfrivillige og ikke-frivillige fordelt på land og tiår*

		Sverige			Danmark			Norge		
		Lav inntekt	Høy inntekt	Differanse	Lav inntekt	Høy inntekt	Differanse	Lav inntekt	Høy inntekt	Differanse
<b>Ikke frivillig</b>	1990-tallet	50	44	5	70	52	19	45	37	8
	2000-tallet	62	42	21	71	54	17	50	29	21
	2010-tallet	45	37	7	73	53	20	42	24	19
<b>Korttidsfrivillig</b>	1990-tallet	30	27	3	20	27	-7	42	39	4
	2000-tallet	24	34	-10	17	29	-12	38	49	-11
	2010-tallet	35	32	3	18	31	-13	39	51	-12
<b>Kjernefrivillig</b>	1990-tallet	20	28	-8	9	21	-12	13	24	-12
	2000-tallet	14	24	-10	12	17	-5	12	22	-10
	2010-tallet	21	31	-10	9	16	-7	19	26	-6

*Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)*

Hovedbildet i tabellen er at de med høy inntekt oftere enn de med lav inntekt deltar i frivillig innsats, og dette gjelder i alle landene over tid. Utover det er det imidlertid ulike tendenser i Norge og Danmark på den ene siden og Sverige på den andre.

Både i Norge og i Danmark er høyinntektsgruppene overrepresentert både blant korttids- og kjernefrivillige. Men det har skjedd en endring over tid. Mens lønnsforskjellene mellom korttidsfrivillige har økt, har forskjellene mellom kjernefrivillige sunket. I Norge på 1990-tallet var det faktisk et noe høyere korttidsdeltakelsesnivå blant dem med lav inntekt. På 2010-tallet

hadde dette snudd, og andelen som deltok som korttidsfrivillige var 12 prosentpoeng høyere blant høyinntektsgruppen enn blant lavinntektsgruppen. I Danmark økte den samme forskjellen fra 7 til 13 prosentpoeng i favør av høyinntektsgruppen. Motsatt synker inntektsforskjellene mellom de kjernefrivillige fra 12 til 6–7 prosentpoeng. Disse trendene er i tråd med våre forventninger om at veksten blant korttidsfrivillige hovedsakelig skyldes økt deltakelse blant ressurssterke.

I Sverige er bildet annerledes. Lønnsforskjellene er gjennomgående størst for kjernefrivillige, og forskjellene reduseres ikke over tid.

## Arbeid

Status på arbeidsmarkedet er en annen viktig ressursfaktor. Gjennom inntektsgivende arbeid bygger man sosiale relasjoner og nettverk, som igjen kan gi kunnskap om og åpne opp for muligheter for deltakelse i frivillig arbeid. På samme måte som med utdanning, kan betalt arbeid også bygge relevant kunnskap, som gjør det mulig å delta i flere typer frivillige aktiviteter (jf. Gesthuizen & Scheepers 2012).

Tabell 7 viser andelen som deltar i frivillig arbeid etter sysselsettingsstatus på det betalte arbeidsmarkedet. For Sverige mangler det dessverre tall fra 1990-tallet. Men sett bort fra dette er det en klar tendens til at de som har betalt arbeid har større sannsynlighet enn de som ikke har betalt arbeid for å delta i frivillig arbeid.

*Tabell 11. Andel etter sysselsettingsstatus som er kjernefrivillige, korttidsfrivillige og ikke-frivillige fordelt på land og tiår*

		Sverige			Danmark			Norge		
		Har ikke arbeid	Har arbeid	Differanse	Har ikke arbeid	Har arbeid	Differanse	Har ikke arbeid	Har arbeid	Differanse
<b>Ikke frivillig</b>	1990-tallet	-	-	-	78	65	13	58	45	13
	2000-tallet	61	47	14	68	62	6	54	42	11
	2010-tallet	48	44	4	72	66	6	50	34	16
<b>Korttidsfrivillig</b>	1990-tallet	-	-	-	13	21	-8	28	37	-9
	2000-tallet	23	32	-9	20	24	-4	34	40	-7
	2010-tallet	27	32	-5	16	23	-6	34	46	-12
<b>Kjernefrivillig</b>	1990-tallet	-	.	-	9	14	-5	14	18	-4
	2000-tallet	32	21	-5	12	14	-2	12	17	-5
	2010-tallet	32	24	1	11	11	0	16	20	-4

Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Betydningen av å delta i betalt arbeid varierer imidlertid mellom landene, og forskjellene ser ut til å være jevnt over noe større – og noe økende – i Norge enn i Danmark og Sverige. Forskjellen er tydeligst blant korttidsfrivillige. Mens forskjellen mellom dem i og utenfor arbeid som deltok som korttidsfrivillige var på 9 prosentpoeng på 1990-tallet, var den på 12 prosentpoeng på 2010-tallet. Forskjellene er imidlertid mindre og stabil på 4–5 prosentpoeng blant kjernefrivillige. Disse tendensene er i tråd med forventningene om at de ressurssterke i økende grad vil være overrepresentert blant korttidsfrivillige.

I Sverige og Danmark har derimot forskjellene mellom dem i og utenfor arbeid *sunket* over tid, og det gjelder særlig blant kjernefrivillige. Mens det på 1990- og 2000-tallet var større sannsynlighet for å være kjernefrivillig dersom man også var i betalt arbeid, var det på 2010-tallet ingen forskjeller blant kjernefrivillige i disse to landene. Forskjellene er noe større blant korttidsfrivillige, men her ser vi også tegn til noe fallende tendens over tid.

## Barn

Til slutt ser vi på betydningen av å ha barn. Foreldrefrivillighet er utbredt i Skandinavia, blant annet gjennom idretten og andre fritidsaktiviteter (Saglie & Seggaard 2013). Gjennom frivilligheten blir det å ha barn dermed en potensiell kilde til å styrke sine sosiale nettverk. De nasjonale rapportene om frivillig innsats har vist at personer med barn deltar oftere i frivillige aktiviteter enn personer uten barn (Folkestad mfl. 2015; Fridberg & Henriksen 2014; von Essen mfl. 2015).

Tabell 12 viser andelen korttids- og kjernefrivillige blant dem med og uten barn. Jevnt over er det en tendens til at de som har barn har større sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid enn de som ikke har barn.

*Tabell 12. Andel med og uten barn som er kjernefrivillige, korttidsfrivillige og ikke-frivillige fordelt på land og tiår*

		Sverige			Danmark			Norge		
		Har ikke barn	Har barn	Differanse	Har ikke barn	Har barn	Differanse	Har ikke barn	Har barn	Differanse
<b>Ikke frivillig</b>	1990-tallet	52	45	7	77	62	15	52	42	10
	2000-tallet	58	43	14	68	58	10	51	37	15
	2010-tallet	49	41	8	71	66	4	44	28	16
<b>Korttidsfrivillig</b>	1990-tallet	28	34	-6	13	24	-11	30	43	-13
	2000-tallet	26	35	-9	19	27	-7	36	43	-7
	2010-tallet	28	33	-5	18	23	-5	39	48	-9
<b>Kjernefrivillig</b>	1990-tallet	34	21	-1	10	14	-4	18	15	3
	2000-tallet	35	22	-6	12	15	-2	13	21	-8
	2010-tallet	33	26	-3	11	11	0	17	24	-7

*Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)*

Tabellen viser imidlertid også noen ulike tendenser i de tre landene, der det går et hovedskille mellom Norge og Danmark. Samlet sett har betydningen av å ha barn fått økt betydning i Norge, men redusert betydning i Danmark. I Sverige økte betydningen av å ha barn fra 1990- til 2000-tallet, men ble deretter redusert på 2010-tallet.

Betydningen av å ha barn er særlig tydelig blant korttidsfrivillige, noe som nok i stor grad skyldes at flertallet av de «foreldrefrivillige» faller inn under denne kategorien. Blant kjernefrivillige er betydningen av å ha barn mindre, og i den seneste undersøkelsen har det ingen betydning i Danmark og bare liten betydning i Sverige.

I Norge derimot er det en tydelig forskjell mellom dem med og uten barn også blant kjernefrivillige. Andelen kjernefrivillige med barn var på 2010-tallet syv prosentpoeng høyere enn andelen kjernefrivillige uten barn. En mulig tolkning av dette er at foreldrefrivilligheten har blitt mer tidkrevende. En annen tolkning kan imidlertid være at man gjennom det å ha barn styrker sosiale nettverk, som igjen åpner opp for flere arenaer å delta frivillig på. Det er viktig å huske på at de frivillige gjerne bidrar for flere organisasjoner, og som vi så i forrige kapittel var dette særlig tilfelle i Norge.

Oppsummert har vi hittil i kapitlet sett at aldersfordelingen blant frivillige i Skandinavia tradisjonelt har fulgt et mønster der de middelaldrende deltar mer enn de yngste og de eldste. Samtidig har det vært tegn til mindre aldersforskjeller over tid. Videre har vi sett at menn jevnt over deltar mer enn kvinner, og at dette særlig skyldes at menn oftere deltar mye; de er kjernefrivillige.

Utdanning, inntekt og yrkesstatus er alle ressursfaktorer som man antar har betydning for frivillig deltakelse. Analysene hittil har vist tegn til noe økende utdanningsulikhet blant de frivillige i Danmark og Sverige, men ikke i Norge. Mindre utdanningsulikhet i Norge skyldes først og fremst at forskjellene har blitt mindre blant kjernefrivillige. Når det gjelder inntektsnivå, er trendene litt annerledes. I Norge og Danmark har inntektsulikheten økt blant korttidsfrivillige, men sunket blant kjernefrivillige. For Norges del ser vi også at yrkesstatus er vedvarende viktig over tid: De som er i betalt arbeid har større sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid, og dette gjelder særlig korttidsfrivillighet. Yrkesstatus ser imidlertid ut til å få stadig *mindre* betydning i Danmark og Sverige. Til slutt har vi altså sett at betydningen av å ha barn er en viktig faktor for å forstå frivillig deltakelse. Betydningen av å ha barn har imidlertid økt over tid i Norge, mens den har sunket over tid i Danmark.

### Samlet analyse

Til nå har vi sett på de ulike forklaringsfaktorene hver for seg samt variasjon mellom de skandinaviske landene og endring over tid. Vi har også undersøkt alle disse faktorene samlet, for å kunne vurdere hvilke enkeltfaktorer som er viktigst når de ses i sammenheng. At analysen er samlet betyr at vi inkluderer alle de ulike variablene samtidig. På den måten kan vi undersøke hver enkelt variabels effekt, kontrollert for effekten av de andre variablene. Resultatene fra den samlede logistiske regresjonsanalysen finnes i Tabell 20 i appendiks.

Resultatene fra den samlede analysen viser for det første at mange av de funnene vi allerede har kommentert med tanke på generelle forskjeller, står seg også etter at vi kontrollerer for andre variabler. Det vil blant annet si at effekten av kjønn er stabil på tvers av landene og tidsperiodene. Men, som vist ovenfor, er det en viktig presisering at forskjellene mellom kvinner og menn først og fremst går mellom de som gjør mye frivillig arbeid og de som ikke gjør frivillig arbeid. Når vi ser på de som gjør litt frivillig arbeid, altså de korttidsfrivillige, er det ingen signifikante forskjeller. Blant de som gjør mest frivillig arbeid, de kjernefrivillige, er det mer sannsynlig at menn utgjør en større andel av denne gruppen. Motsatt er tilfelle blant de ikke-frivillige – her er det kvinner som utgjør den største gruppen. Effekten av utdanning peker litt i samme retning, hvor høyere utdanning er forbundet med høyere sannsynlighet for (og omfang av) frivillig deltakelse. For det å ha barn i husholdningen er det spesielt blant de korttidsfrivillige at den generelle

effekten av barn gjør seg statistisk signifikant. Når det gjelder inntekt så forsvinner mange av forskjellene når vi kontrollerer for de andre variablene.

Med tanke på utviklingen over tid, viser den samlede analysen at de tre landene ikke skiller seg veldig mye fra hverandre. Endringene i ulikhetene vi nettopp har beskrevet er med andre ord relevante for alle landene.

## Endringer i sosial ulikhet etter ulike organisasjonstyper

Til nå har vi sett på frivillig innsats generelt, hvor vi har skilt mellom de som ikke er frivillige, de som deltar noe og de som deltar mye. Men hvordan ser disse utviklingstrekkene ut når vi undersøker ulike deler av organisasjonslivet? «Frivillig arbeid» er en grov kategori, som skjuler mange ulike organisasjoner og aktiviteter, og tidligere studier har blant annet funnet at idretten er mer preget av sosial ulikhet enn det andre deler av organisasjonslivet er (Folkestad mfl. 2015; Ødegård & Fladmoe 2017). I denne delen ser vi på hva som kjennetegner de som deltar i fem ulike organisasjonstyper: kultur og fritid, velferd, samfunnsrettede, bolig og økonomi samt religiøse organisasjoner. På grunn av begrensinger i datasettet, konsentrerer vi oss her om forskjeller mellom de som har utført frivillig arbeid for de bestemte organisasjonstypene og de som ikke har gjort det. Datasettet tillater altså ikke at det skilles mellom kjernefrivillige og korttidsfrivillige.

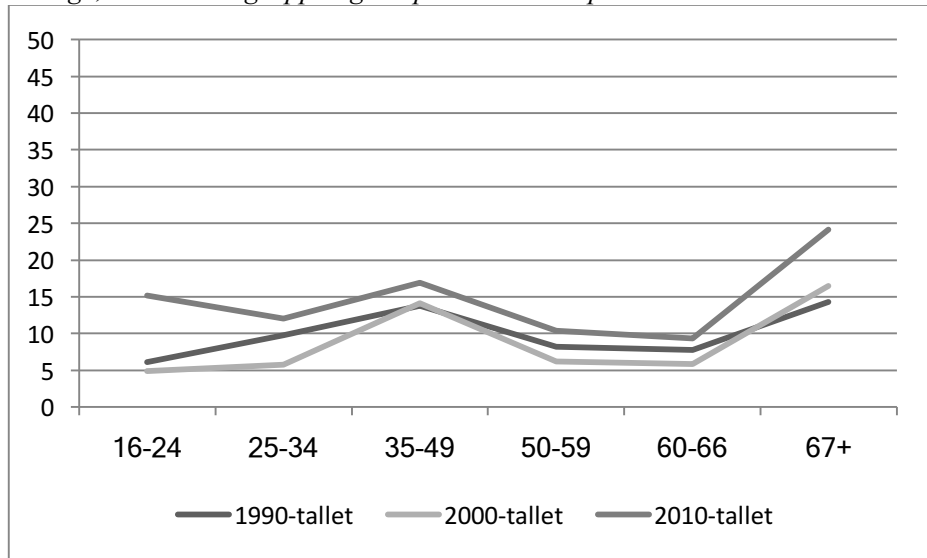
Vi starter først med en kort gjennomgang av ulike bakgrunnsvariabler. Vi fokuserer her på områder hvor det er størst forskjeller og hvor det eventuelt har skjedd endring over tid.

### Alder

Når det gjelder alder finner vi kurvelineære effekter for flere av organisasjonstypene, altså det samme som vi så med deltagelse i frivillig arbeid generelt: de middelaldrende deltar mer enn de yngste og de eldste. Når vi bryter ned funnene til å gjelde de ulike organisasjonstypene er det likevel slik at den generelle tendensen (altså landene og tidsperiodene sett under ett) ikke er statistisk signifikant. Det betyr at fordelingen generelt sett er jevnere når vi ser på organisasjonstypene hver for seg.

Ser vi på utvikling over tid er det spesielt innenfor velferdsfeltet vi finner endringer. Dette gjelder særlig for Sverige, hvor vi ser at det har skjedd en økning i andelen frivillige særlig blant de yngste og de eldste. Figur 17 viser endring i Sverige over tid.

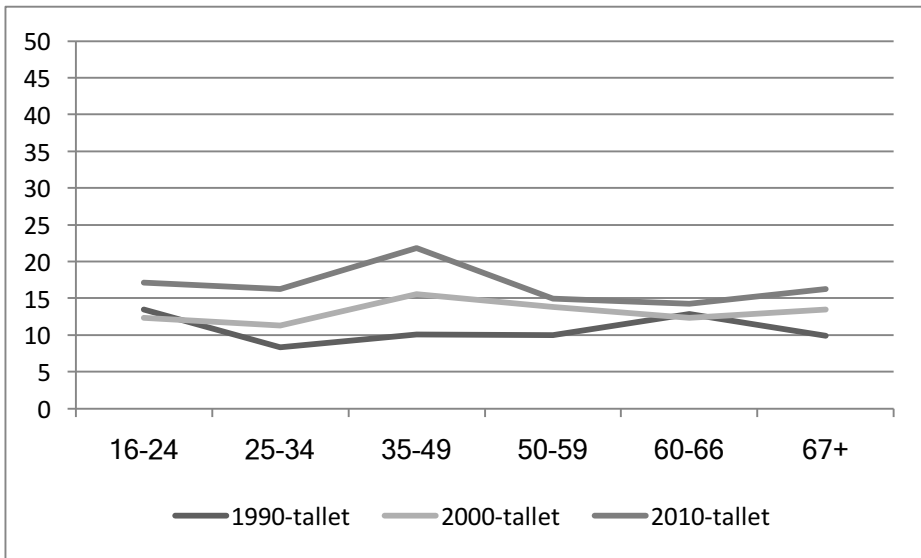
Figur 17. Andel som har utført frivillig arbeid for en velferdsorganisasjon i Sverige, etter aldersgruppe og tidsperiode. Tall i prosent



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

For å sammenlikne kan vi også vise utviklingen i Norge, hvor vi ikke finner like store svingninger mellom undersøkelsesårene (figur 18). Et unntak er en noe høyere andel frivillige blant de middelaldrende.

Figur 18. Andel som har utført frivillig arbeid for en velferdsorganisasjon i Norge, etter aldersgruppe og tidsperiode. Tall i prosent



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

## Kjønn

Som vi viste i gjennomgangen av den generelle frivilligheten, er det i større grad menn som deltar (mye) som frivillig. Når vi bryter ned materialet til å gjelde organisasjonstyper finner vi at det er særlig innen kultur- og fritidsorganisasjoner hvor menn dominerer. Dette bekreftes av de nasjonale studiene, som finner tydelige kjønnsforskjeller særlig innenfor idretten (Folkestad mfl. 2015; Fridberg & Henriksen 2014; von Essen mfl. 2015) Menn er altså spesielt aktive innen disse organisasjonene og vi finner at dette gjelder for alle de skandinaviske landene og på alle måletidspunktene. Størst er forskjellen i Sverige, hvor differansen varierer mellom 12 og 14 prosentpoeng. I Norge svinger det mellom 5 og 10 prosentpoeng, mens det i Danmark ligger mellom 4 og 6 prosentpoeng.

Den andre organisasjonstypen hvor vi finner markerte kjønnsforskjeller er innen velferdsorganisasjoner. Her er derimot kjønnsforskjellene motsatt, ved at det er kvinner som i større grad deltar innenfor disse organisasjonene enn menn. Forskjellene er likevel mindre markante enn for kulturorganisasjonene og ligger i snitt på rundt 3 prosentpoeng. For de andre organisasjonstypene er det små forskjeller mellom kvinner og menns deltakelse.

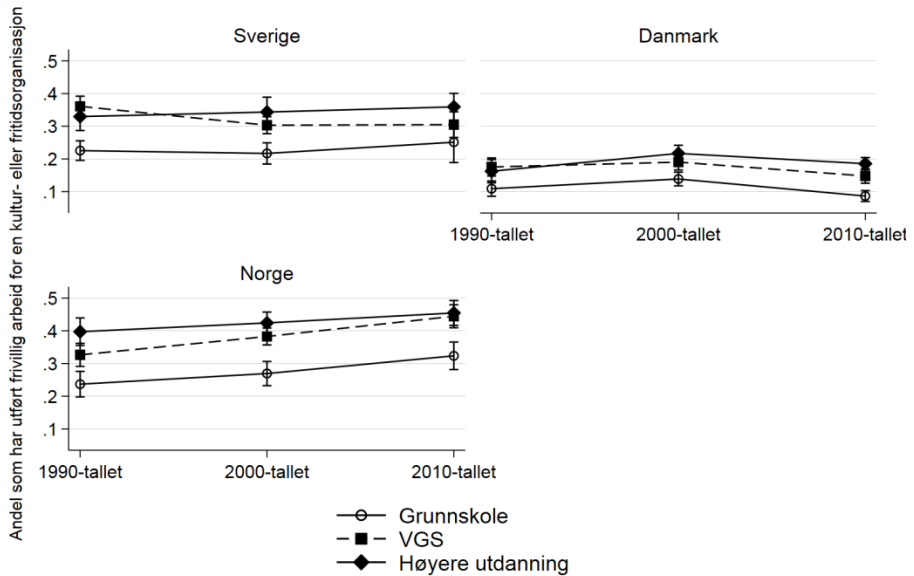


## Utdanning

Forskjeller mellom de som har høy og lav utdanning viser seg å være en av de mest stabile forskjellene i vårt materiale. Dette er forskjeller som holder seg gjennom hele undersøkelsesperioden, og det er ikke noen generelle tendenser til at dette øker eller minsker over tid.

De største forskjellene finner vi innenfor de kultur- og fritidsorienterte organisasjonstypene. Her finner vi en gjennomsnittsforskjell på 6 prosentpoeng mellom dem med høy og lav utdanning når vi ser alle landene og periodene under ett. Men, når vi nyanserer utdanningsvariabelen til å skille mellom de med grunnskoleutdanning, de med videregående utdanning og de med høyere utdanning, finner vi at det er noen små tendenser til at forskjellene øker noe i Danmark, samtidig som forskjellene minker noe i Norge. Tendensen til minkende forskjeller i Norge skyldes delvis at forskjellene mellom de med høy utdanning og de med videregående utdanning har blitt mindre over tid, samtidig som de med lav utdanning har økt sin deltakelsesandel mer enn de to andre gruppene. I Danmark ser det ut til at det er en nedgang i andelen som deltar på 2010-tallet sammenliknet med 2000-tallet, og at denne nedgangen er størst blant de med lav utdanning. I Sverige ser det ut til at de med høyere utdanning øker din deltakelsesandel, mens de med videregående utdanning og de med grunnskoleutdanning er i ferd med å nærme seg hverandre når det gjelder deltakelsesnivået. Med andre ord ser det ut til at de med høyere utdanning drar i fra de to andre utdanningsgruppene. Figur 19 under viser hvordan utviklingen har vært i de tre landene på kultur- og fritidsfeltet.

Figur 19. Utviklingen i frivillig arbeid for en kultur- eller fritidsorganisasjon etter utdanning, land og tidsperiode



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

## Barn

Når gjelder forskjeller mellom de som har barn og de som ikke har barn i husholdningen er det spesielt innen kultur- og fritidsorganisasjoner vi finner de største forskjellene. I tabellen under viser vi den gjennomsnittlige deltakelsen innenfor denne organisasjonstypen etter land, tidsperiode og om en har barn eller ikke.

*Tabell 13. Andel som har utført frivillig arbeid for en kultur- eller fritidsorganisasjon etter land, tidsperiode og om en har barn eller ikke. Tall i prosent/prosentpoeng*

		Har ikke barn	Har barn	Differanse
<b>Sverige</b>	1990-tallet	27	36	-9
	2000-tallet	24	40	-16
	2010-tallet	27	41	-13
<b>Danmark</b>	1990-tallet	11	20	-9
	2000-tallet	15	25	-10
	2010-tallet	13	17	-3
<b>Norge</b>	1990-tallet	28	41	-13
	2000-tallet	30	50	-20
	2010-tallet	36	55	-19

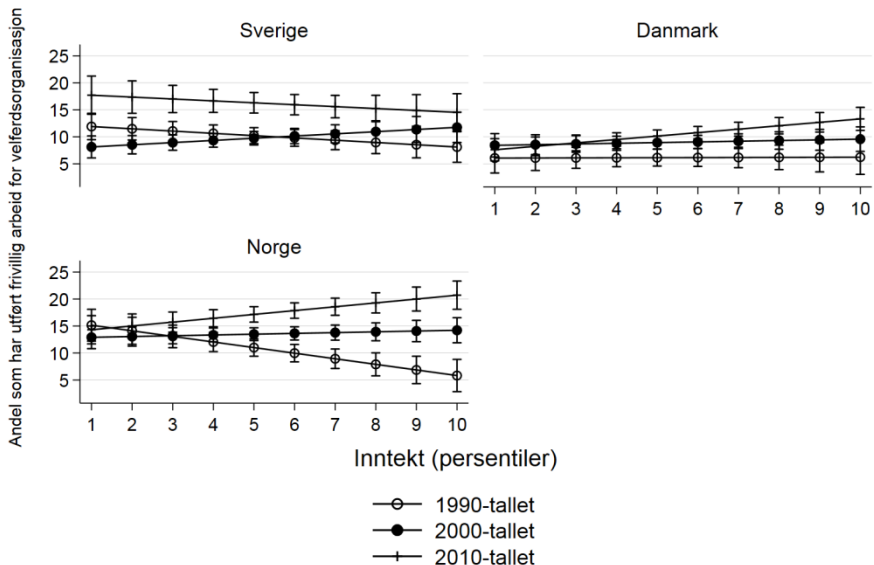
Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Som det går fram av tabellen, er det særlig i Norge vi ser en stor forskjell. Ved siste undersøkelsesperiode svarer over halvparten som har barn i husholdningen at de har utført frivillig arbeid for en kultur- eller fritidsorganisasjon. Forskjellen mellom de med og de uten barn, er på 20 prosentpoeng.

## Inntekt

Ser vi på hvordan den frivillige aktiviteten fordeler seg etter inntekt for de ulike organisasjonstypene, finner vi et noe blandet bilde. For kulturorganisasjoner og bolig- og økonomiorganisasjoner er det en positiv sammenheng. Dette betyr at dess mer inntekt en har, desto større sannsynlighet er det for at en deltar som frivillig. For de andre organisasjonstypene (velferd, samfunnsrettede og religiøse) er fortegnet derimot negativt. Det vil si at de med lavere inntekt er mer tilbøyelige til å delta innen disse organisasjonstypene. Når det gjelder velferdsorganisasjoner ser det ut til at det her har skjedd en endring over tid hvor de skandinaviske landene skiller seg noe. Figur 20 under viser sannsynlighet for å være frivillig i en velferdsorganisasjon etter inntekt, land og tidsperiode.

Figur 20. Utviklingen i andel som har utført frivillig arbeid for en velferdsorganisasjon, etter inntekt, land og tidsperiode



Kilde: Skandinavisk frivillighetsdata (1992–2014)

Figuren viser at det i Norge på 1990-tallet var slik at de med lav inntekt var mer tilbøyelige til å delta som frivillige for en velferdsorganisasjon. På 2000-tallet ser vi at retningen på sammenhengen snur, og at det nå er en jevnere fordeling mellom inntektsgruppene. Så endrer fordelingen seg på 2010-tallet, og nå er det de med høyest inntekt som er mer tilbøyelig til å delta, mens de med lav inntekt holder seg på omtrent samme nivå. Med andre ord så kan det se ut til at veksten i velferdsfrivilligheten skjer blant de med høyere inntekt, mens den forholder seg stabil blant de med lavest inntekt. For Sverige ser vi at de har samme utgangspunkt som Norge på 1990-tallet. De med lav inntekt er mer tilbøyelige til å delta, så snur det litt på 2000-tallet, før en er tilbake til den samme fordelingen ved siste tidsperiode. I Danmark er fordelingen nokså jevn ved de to første tidsperiodene, mens det ved siste undersøkelse på 2010-tallet ser ut til å være de med høyest inntekt som deltar mest, altså et mønster som ligner på det norske.

## Samlet analyse

Til slutt i denne gjennomgangen oppsummerer vi resultater fra samlede analyser for hver av de ulike organisasjonstypene. Her ser vi de ulike bakgrunnsvariablene alder, kjønn, utdanning, barn, inntekt, land og tidsperiode opp mot hverandre og undersøker om det er noen samspillseffekter eller utviklingstendenser som er verdt å merke seg. Resultatene fra de logistiske regresjonsanalysene er presentert i Tabell 23 i appendiks.

Hvis vi starter med alder, viser tabellen at det er en generell kurvelineær sammenheng mellom alder og deltakelse innen bolig og økonomiorganisasjoner i alle de skandinaviske landene. Altså at de middelaldrende deltar mer enn de yngste og de eldste. Videre er det i Danmark også en kurvelineær effekt for religiøse organisasjoner. Disse sammenhengene er relativt stabile over tid.

For kjønn finner vi igjen mønsteret som er omtalt ovenfor med at menn deltar i større grad innen fritidsfeltet, mens kvinner deltar i større grad innen velferdsorganisasjonene. Disse mønstrene er synlige i alle tre land og er stabile over tid.

Utdanning utmerker seg i materialet vårt ved at det særlig for de med høyere utdanning er en gjennomgående tendens til at de deltar i større grad enn de med grunnskoleutdanning. Dette gjelder for alle organisasjonstypene. Her finner vi heller ikke så mange effekter som endrer seg over tid. Noen unntak gjelder for kultur- og fritidsorganisasjonene, hvor det kan se ut til en økt ulikhet i Danmark og Norge ved siste undersøkelse (henholdsvis for de med høyere utdanning i Danmark og VGS i Norge). Dette ser vi ikke i Sverige.

Når det gjelder barn i husholdningen er det en generell skandinavisk tendens til at de som har barn er mer aktive innen kultur- og fritidsorganisasjoner samt velferdsorganisasjoner. Disse tendensene er stabile på tvers av land og over tid.

For inntekt ser vi at det er innenfor velferdsorganisasjoner vi finner et signifikant funn som tilsier at de med lavere inntekt er mer tilbøyelige til å delta som frivillig innen denne organisasjonstypen. I Norge finner vi at denne tendensen snur ved siste undersøkelse og det er da heller slik at de med høyere inntekt deltar i større grad enn de med lav inntekt.

## Nettverksforklaringer

Som vi har diskutert i kapittel 1, kan det skilles ut tre forklaringsmodeller på frivillig arbeid: 1) kjennetegn ved individer, 2) kjennetegn ved relasjoner som individer er involvert i og 3) kjennetegn ved samfunnskonteksten. Med utgangspunkt i datagrunnlaget for denne rapporten har vi hovedsakelig kunnet undersøke empirisk sammenhengen mellom individkjennetegn og frivillig arbeid i Skandinavia over tid.

Når det gjelder kjennetegn ved nettverk har vi ikke så gode mål på dette i datamaterialet, bortsett fra et spørsmål om muligheter for økonomisk støtte i individers omgangskrets, som ble stilt i de siste rundene av undersøkelsene i de tre landene. I appendiks (se Tabell 21 og Tabell 22) har vi inkludert analyser som viser at dersom en har slik støtte gjennom nettverket sitt, så har man også større sannsynlighet for å ha utført frivillig arbeid. Dette gjelder både blant korttidsfrivillige og kjernefrivillige. Effekten av støttenettverk er også signifikant når vi kontrollerer for andre bakgrunnsvariabler. Selv om dette er et grovt mål på nettverkskjennetegn, så tilsier analysen at kjennetegn ved individers omgangskrets også har forklaringskraft på deltakelse i frivillig arbeid. I fremtidige undersøkelser vil inkludering av flere slike nettverksindikatorer bedre kunne avdekke hvilke sammenhenger og dynamikker som finnes mellom kjennetegn ved personers sosiale nettverk og frivillig arbeid, og mellom individkjennetegn, nettverkskjennetegn og frivillig arbeid.

## Oppsummering

I dette kapitlet har vi undersøkt endringer i sosial ulikhet i frivillig sektor i Skandinavia over tid. Tidligere nasjonale studier har pekt på sprikende tendenser, og for å få et bedre grep om utviklingen har vi i analysene skilt mellom de som deltar mye i frivillig arbeid (kjernefrivillige) og de som deltar lite (korttidsfrivillige). Videre har vi undersøkt utviklingstrekk innen for fem ulike organisasjonstyper. Vi anla en bred forståelse av sosial ulikhet, og har undersøkt forskjeller knyttet alder og kjønn, utdanning og inntekt, tilknytning til arbeidslivet og det å ha barn. Avslutningsvis har vi også sett kort på betydningen av nettverksressurser.

Vi har sett at aldersfordelingen blant frivillige i Skandinavia tradisjonelt har fulgt det samme mønsteret, der de middelaldrende deltar mer enn de yngste og de eldste. Men i alle de tre landene har det vært tegn til mindre aldersforskjeller over tid. Videre er det et gjennomgående trekk i Skandinavia at menn deltar mer enn kvinner, og disse forskjellene er stabile over tid. Forskjellene er størst blant kjernefrivillige og blant frivillige innenfor kultur- og fritidsfeltet.

Når det gjelder mer tradisjonelle ressursforklaringer, har vi sett at utdanningsforskjeller er blant de mest stabile forklaringene på hvorfor folk deltar i frivillig arbeid i Skandinavia. Høyt utdannede deltar mer enn lavt utdannede, og dette er særlig synlig innenfor kultur- og fritidsfeltet. Det er også tegn til noe økende utdanningsulikhet blant frivillige i Danmark, men ikke i Norge. Dette skyldes først og fremst at forskjellene i Norge har blitt redusert blant kjernefrivillige. Forskjeller knyttet til inntektsnivå er mindre tydelig. I Norge og Danmark har inntektsulikheten økt blant korttidsfrivillige, men sunket blant kjernefrivillige. Inntektsulikheten er sterkest til stede innenfor kultur- og fritidsfeltet og innenfor bolig og økonomi. Det er

imidlertid en motsatt tendens innenfor religion og livssyn, samfunnsrettede organisasjoner og velferdsorganisasjoner, der de med lavere inntekt deltar mer enn de med høyere inntekt. Når det gjelder sammenhengen mellom inntektsgivende og frivillig arbeid, har vi sett at de som er i betalt arbeid har større sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid, og at dette gjelder særlig korttidsfrivillige. Betydningen av yrkesstatus har imidlertid blitt mindre over tid i Danmark og Sverige. Dette ser vi ikke i Norge.

Når det gjelder betydningen av å ha barn, har vi sett at dette er en viktig faktor for å forstå frivillig deltakelse i frivillig arbeid i Skandinavia, noe som blant annet skyldes et betydelig omfang av «foreldrefrivillighet». Over tid viste imidlertid analysene at betydningen av å ha barn har økt noe i Norge, men har sunket noe i Danmark.

Til slutt har vi også sett at sosiale nettverk har klar betydning for om man deltar i frivillig arbeid, både for kjernefrivillige og korttidsfrivillige. Grunnet manglende historiske data, vet vi imidlertid ikke om betydningen av nettverk har endret seg over tid.





---

## Avslutning

De skandinaviske landene har siden 1990-tallet gjennomført nasjonale spørreundersøkelser om frivillig innsats, basert på en relativt omforent metodikk. For første gang har disse undersøkelsene nå blitt samlet i ett datasett. Ved hjelp av dette datasettet har vi i denne rapporten undersøkt utviklingen i frivillig engasjement i Skandinavia over tid, med et særlig fokus på sosial ulikhet. Vi har beskrevet generelle utviklingstrekk og søkt å avdekke hvilken betydning ulike mål på sosial ulikhet har for å forklare endringer i deltakelse over tid og om det er ulike utviklingstrekk i Norge, Sverige og Danmark, og for ulike typer av frivillig innsats. Vi har også diskutert i hvilken grad utviklingen i Skandinavia kan tolkes som uttrykk for mer refleksive former for frivillighet. Den eksisterende forskningen fra de tre landene har pekt på til dels motstridende utviklingstrekk. Med det samlede datasettet er det mulig å utføre mer robuste analyser og sammenligninger av utviklingen i de skandinaviske landene over tid.

Som diskutert i kapittel 1, finnes det ulike typer forklaringer på hvorfor mennesker engasjerer seg i frivillig arbeid. I denne rapporten har vi i de empiriske analysene rettet fokuset mot kjennetegn ved individer, samtidig som vi også har diskutert særtrekk ved de skandinaviske landene som kan tenkes å påvirke forskjeller i det frivillige engasjementet. På bakgrunn av teori og foreliggende forskning kan man her forvente å finne forskjeller i frivillig innsats basert på individkjennetegn, spesielt knyttet til sosial bakgrunn og personlige ressurser, der de med høy sosial status og mye ressurser vil være mer aktive enn andre. Samtidig vil også kjennetegn ved de skandinaviske sivilsamfunnene, for eksempel hvilke felt som dominerer, påvirke den sosiale sammensetningen av de frivillige. De sentrale spørsmålene er i hvilken grad de skandinaviske landene skiller seg fra hverandre med hensyn til sosial ulikhet og utvikling over tid.

## Utvikler frivilligheten seg likt i de skandinaviske landene?

Analysene i kapittel 2 viste at nivået av frivillig arbeid er betydelig høyere i Norge og Sverige enn i Danmark. Mens rundt halvparten av befolkningen i Norge og Sverige svarer at de har deltatt i frivillig organisasjonsarbeid i løpet de siste tolv månedene, svarer om lag 35 prosent av befolkningen i Danmark det samme. Hobby- og fritidsfrivillighet dominerer i alle de tre landene, men mens nivået innen dette feltet holder seg stabilt i våre naboland, har hobby- og fritidsfeltet økt over tid i Norge.

I alle de tre landene har det i perioden vært en jevn økning i andelen frivillige på velferdsfeltet. En mulig forklaring på dette, er at det i perioden har vært større oppmerksomhet om samarbeid mellom kommunen og frivillige organisasjoner. Frivillige bidrar for eksempel som besøksvenner på institusjoner og eldrecentre, som flyktningguide og med leksehjelp (Eimhjellen & Loga, 2017; Arnesen mfl. 2016; Boje 2017, s. 288).

Innenfor andre organisasjonstyper finner vi mindre endringer over tid. Det er likevel en tendens til noe vekst på alle felter i Norge, noe som henger sammen med en generell økning i andelen frivillige.

Når det gjelder bredden i det frivillige engasjementet, finner vi ulike tendenser i de tre landene. Frivillige i Norge sprer i økende grad engasjementet sitt på flere organisasjoner, noe vi ikke finner tendenser til i Sverige og Danmark. Samtidig er tiden de frivillige bruker på sitt engasjement relativt lik og stabil over tid i de tre landene. Med andre ord kan det se ut til at frivillige i Norge, i større grad enn frivillige i sine naboland, sprer engasjementet sitt «tynnere utover». Dette skjer samtidig med at andelen frivillige som er medlemmer i organisasjonene de arbeider for, også har sunket i Norge. Den samme tendensen hva gjelder medlemsfrivillighet ser vi også i Danmark, men ikke i Sverige. Oppsummert viser resultatene i kapittel 2 derfor flere tegn på at frivillige i Norge i større grad enn frivillige i Danmark og Sverige har fått svekket lojalitet til enkeltorganisasjoner.

## Øker den sosiale ulikheten blant frivillige i Skandinavia?

I kapittel 3 undersøkte vi endringer i sosial ulikhet i frivillig deltakelse i de tre landene over tid. Tidligere landstudier har vist sprikende resultater hva gjelder utviklingen over tid, og for å få et mer robust bilde skilte vi mellom ulike former for frivillighet. For det første skilte vi mellom dem som bruker mye tid på frivillig arbeid («kjernefrivillige») og dem som bruker lite tid på frivillig arbeid («korttidsfrivillige»). På denne måten skiller vi mellom «ildsjelene» og de mer sporadisk engasjerte. For det andre skilte vi mellom frivillige i ulike typer organisasjoner. «Frivillig arbeid» er en grov kategori som inneholder mange ulike typer aktiviteter, som tiltrekker seg ulike folk. Ved å se på ulike deler av organisasjonslivet nyanserer vi begrepet noe mer. I analysene anla vi

en bred definisjon på sosial ulikhet, der vi undersøkte betydningen av kjønn og alder, inntekt, utdanning og yrkesstatus, samt det å ha barn.

Resultatene i kapittel 3 viste at aldersfordelingen blant frivillige i Skandinavia tradisjonelt har fulgt det samme mønsteret, der de middelaldrende deltar mer enn de yngste og de eldste. Samtidig har det i alle de tre landene vært tegn til mindre aldersforskjeller over tid. Aldersulikheten ser således ut til å ha gått noe ned. Dette er tydeligst i Sverige innenfor velferdsfeltet, der økningen i andelen frivillige generelt først og fremst skyldes økt engasjement blant de yngste og de eldste.

Videre er det et gjennomgående trekk i Skandinavia at menn deltar mer enn kvinner, og disse forskjellene er stabile over tid. Analysene viser imidlertid at kjønnsforskjellene først og fremst er synlig blant kjernefrivillige, og videre innenfor kultur- og fritidsfeltet. Dette stemmer godt overens med tidligere forskning, som viser at overrepresentasjonen av menn først og fremst gjelder innenfor idretten (Folkestad mfl. 2015) – som her inngår i kultur- og fritidskategorien.

Når det gjelder mer tradisjonelle ressursforklaringer, som utdanning, inntekt og yrkesstatus, ser vi at alle disse hver for seg har betydning for frivillig deltakelse. Forskjeller mellom de som har høy og lav utdanning er blant de mest stabile i vårt materiale. Høyt utdannede deltar mer enn lavt utdannede, og dette er særlig synlig innenfor kultur- og fritidsfeltet. Analysene viste tegn til noe økende utdanningsulikhet blant frivillige i Danmark, men ikke i Norge. Mindre utdanningsulikhet i Norge skyldes først og fremst at forskjellene har blitt redusert blant kjernefrivillige.

Betydningen av inntektsnivå er litt annerledes. I Norge og Danmark har inntektsulikheten økt blant korttidsfrivillige, men sunket blant kjernefrivillige. Inntektsulikheten er sterkest til stede innenfor kultur- og fritidsfeltet og innenfor bolig og økonomi. For de andre organisasjonstypene, er fortegnet motsatt: de med lavere inntekt er mer tilbøyelige til å delta som frivillig innenfor religion og livssyn, samfunnsrettede- og velferdsorganisasjoner. For Norges del ser vi også at yrkesstatus er vedvarende viktig over tid: De som er i betalt arbeid har større sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid, og dette gjelder særlig korttidsfrivillig. Yrkesstatus ser imidlertid ut til å få stadig mindre betydning i Danmark og Sverige.

Når det gjelder betydningen av å ha barn, har vi sett at dette er en viktig faktor for å forstå frivillig deltakelse i frivillig arbeid i Skandinavia, noe som blant annet skyldes et betydelig omfang av «foreldrefrivillighet». Over tid viste imidlertid analysene at betydningen av å ha barn har økt noe i Norge, men har sunket noe i Danmark.

I en samlet analyse hvor vi ser alle disse faktorene sammen, finner vi at det nettopp er effektene av å ha barn som er sterkest for å forstå endringer i sosial ulikhet i frivillig arbeid i Skandinavia. De samlede analysene tyder videre at forskjellene i utviklingstrekk i de tre landene er begrensede. Med andre ord

utvikler Norge, Sverige og Danmark seg relativt likt når det gjelder sosial ulikhet i frivilligheten. Dette bryter med de nasjonale studiene, som har vist noe motstridende tendenser i de tre landene (Folkestad mfl. 2015; Fridberg & Henriksen 2014; von Essen mfl. 2015).

Avslutningsvis i kapittel 3 så vi også at sosiale nettverk har stor betydning for om man deltar i frivillig arbeid eller ikke, og at dette gjelder både for kjernefrivillige og korttidsfrivillige. Dette stemmer godt overens med internasjonal forskning (Musick & Wilson 2008). Grunnet manglende historiske data, vet vi imidlertid ikke om betydningen av nettverk har endret seg over tid i de skandinaviske landene.

## Er utviklingen av frivillig arbeid uttrykk for mer reflekssive tilknytningsformer?

Analysene i rapporten viser flere trekk som peker i retning av mer reflekssive former for frivillighet (Hustinx & Lammertyn 2003). Det vil si frivillighet som ikke springer ut av en sterk kollektiv identitet, som de tradisjonelle folkebevegelsene var basert på. Det betyr ikke at folk blir mer egoistiske, de ønsker fortsatt å hjelpe andre og å bidra til at andre kan utfolde seg gjennom aktivitet i frivillige organisasjoner. I stedet for å bli i en organisasjon der de kanskje har livslang tilknytning, er de på leting etter hvor de kan bidra på en best mulig måte. Mens folkebevegelsen favnet brede sosiale grupper, krever den aktive søknungen mer av den enkelte. Det er dessuten større sjanser for at man blir spurt om man har typer kompetanse som organisasjonene trenger, og hvis man blir spurt øker sjansene for at man gjør frivillig arbeid kraftig (Wollebæk mfl. 2015).

Refleksiv frivillighet vil for det første føre til en økning i antall organisasjonstyper man gjør frivillig arbeid for. Vi ser imidlertid en slik utvikling først og fremst i Norge. Endringen i antall timer frivillige deltar har knapt endret seg over tid (14–15 timer i måneden), og denne tiden spres altså mellom flere organisasjoner. For det andre forventes det at frivillige i mindre grad er medlemmer i organisasjonene de gjør frivillig arbeid for. Dette ser vi både i Norge og Danmark, mens medlemstilknytningen fortsatt er sterk i Sverige. Mindre medlemsfrivillighet bidrar til en utvikling i retning av at frivillige er mindre lojale mot enkeltorganisasjoner.

Utviklingen i retning av refleksiv frivillighet henger også sammen med endringer i hvilke typer organisasjoner man gjør frivillig arbeid for. Skandinavia har allerede en svært høy deltakelse i frivillig arbeid for kultur- og fritidsorganisasjoner, som er mindre basert på tradisjonelle kollektive identiteter, og derfor mer tilpasset refleksiv frivillighet. Det er særlig i Norge at frivilligheten på dette feltet øker, samtidig med en reduksjon i andelen medlemsfrivillige. Dette har sammenheng med at foreldre oftere bidrar der barna er aktive, og at frivillighet er knyttet til bidrag på bestemte

arrangementer. På velferdsfeltet øker andelen som bidrar til en organisasjon i alle de skandinaviske landene, men samtidig går gjennomsnittlig antall timer per frivillig ned (Boje 2017). På velferdsfeltet og i noen regioner og større idrettslag brukes i økende grad frivilligkoordinatorer til å fordele oppgaver i passe store porsjoner som kan utføres på forutsigbare tidspunkter. Dette opplegget passer svært godt for den refleksive type frivillige som vil se direkte resultater av tiden de anvender.

Norge er det eneste landet som har en liten økning i frivillig arbeid for samfunnsrettede organisasjoner, f.eks. innen miljø, politikk, rettighets- og støttearbeid og internasjonale aktiviteter. Området er imidlertid preget av en kraftig vekst i antallet nasjonale organisasjoner som via medier, internett og digitale medier holder kontakt med medlemmer og andre interesserte uten å ha lokallag eller særlig mye frivillig innsats (Arnesen mfl. 2016). Dette er også et trekk som kan nyttes til mer refleksive tilknytningsformer. I Norge er det dessuten økning i frivillig arbeid innen bolig- og økonomiorganisasjoner, men det var en kraftig reduksjon i frivillig arbeid på arbeidslivsområdet fra 1998 til 2004, som blant annet skyldes at det ble færre lokale lag basert på frivillig arbeid knyttet til fagforeningene. Dette er et eksempel på en svekkelse av identitetsbaserte tilknytningsformer og en utvikling preget av større mobilitet og mer differensiering når det gjelder utdanning og yrker. Til sist er det en nedgang i frivillig arbeid for religiøse organisasjoner i Norge, om vi ser bort fra at Den norske kirke inkluderes i frivillig sektor i dataene fra 2014.

De dataene vi har om digitale former for frivillighet blant skandinaver kan ikke si så mye om økt refleksivitet. Det ser heller ut til at dette ikke er så utbredt som en adskilt aktivitet, og at de samme sosiale forskjellene gjør seg gjeldende som i andre former for frivillighet. Det er imidlertid klart at organisasjonenes bruk av internett, sosiale medier og digitale verktøy gjør mer refleksive former for frivillighet mulig.

## Norge i et skandinavisk perspektiv

Denne rapporten har vist at de skandinaviske landene har mange likhetstrekk når det gjelder frivillig innsats, men også noen nasjonale særpreg. En åpenbar forskjell mellom de tre landene, er at nivået på frivillig innsats er betydelig lavere i Danmark enn i Sverige og Norge. På tross av dette er den frivillige sektorens sammensetning relativt lik: Frivilligheten i Skandinavia domineres av kultur- og fritidsfeltet, og mye frivillig innsats er knyttet til barns aktiviteter. Dette er særtrekk som skiller Skandinavia fra andre vestlige land (Salamon & Anheier 1998). Men som vist i analysene og diskutert over, ser vi også flere tendenser som peker mot at frivilligheten i Norge, i noe større grad enn i Sverige og Danmark, utvikler seg mot mer refleksivitet. Dette bryter med den tradisjonelle oppfatningen om den skandinaviske frivillighetsmodellen, som preget av sterke kollektive rammer og bred sosial rekruttering (ibid.).

Utviklingen mot økt refleksivitet representerer en potensiell utfordring for de frivillige organisasjonene. Når de frivillige blir mindre lojale til enkeltorganisasjoner, krever det mer innsats fra organisasjonene for å rekruttere og å beholde frivillige over tid. Dette favoriserer profesjonelle organisasjoner, som har ressurser til å ansette folk som kan jobbe med å rekruttere frivillige og å koordinere deres innsats. Studier fra Norge som er basert på de siste frivillig innsats-undersøkelsene, viser også hvordan frivillige som arbeider for profesjonelt ledete organisasjoner uttrykker mer tilfredshet og større vilje til å fortsette som frivillige (Wollebæk mfl. 2015). Dette peker mot at mindre ressurssterke organisasjoner kan bli mer sårbare: Færre lojale medlemmer betyr at inntektene fra medlemsavgifter går ned, noe som igjen leder til mindre ressurser til å rekruttere og koordinere frivillige.

Disse utviklingstendensene kan også bidra til å endre organisasjonenes karakter. Den skandinaviske organisasjonsmodellen har tradisjonelt vært preget av demokratisk styrte medlemsorganisasjoner. Med færre og mindre lojale medlemmer, blir medlemmenes innflytelse over organisasjonene svekket. Ledelsen blir viktigere for hvilken retning organisasjonene utvikler seg. De gir et tilbud som frivillige og medlemmer enten godtar – eller så slutter de. Studier av organisasjonslivet i Norge understreker slike tendenser: De tradisjonelle folkebevegelsene med hierarkiske strukturer, medlemsbaserte aktiviteter og brede samfunnspolitiske målsettinger er ikke lenger de dominerende aktørene. I stedet preges organisasjonslandskapet av desentraliserte organisasjonsformer med mer spesialiserte formål, sterk aktivitetsorientering og svakere ideologisk basis. Implikasjonen er at organisasjonssamfunnets betydning som demokratisk infrastruktur svekkes (Arnesen mfl. 2016).

Når frivillighetens karakter og organisasjonslandskapet mer generelt endres, er det viktig at frivillighetspolitikken følger med. For å unngå økte sosiale forskjeller i frivillig deltakelse, er det nødvendig at den offentlige politikken retter seg mot frivillig aktivitet som favner bredt sosialt. Tilskudd som først og fremst tilgodeser de største og mest økonomisk aktive organisasjonene, kan bidra til økte sosiale forskjeller i frivillig deltakelse.

# Appendiks

*Tabell 14. Resultat fra multinominal regresjon. Alder, land og tid + interaksjonseffekter.*

	Korttidsfrivillig b	Kjernefrivillig b
Alder	0.04*	0.05*
Alder * alder	-0.00**	-0.00**
2000-tallet	-0.40	-1.67**
2010-tallet	1.25*	0.88
2000-tallet * alder	0.01	0.06*
2010-tallet * alder	-0.05	-0.03
2000-tallet * alder * alder	-0.00	-0.00*
2010-tallet * alder * alder	0.00	0.00
Danmark	-1.85**	-2.69***
Norge	-0.91	-1.17
Danmark * alder	0.06*	0.08**
Norge * alder	0.05*	0.04
Danmark * alder * alder	-0.00*	-0.00*
Norge * alder * alder	-0.00	-0.00
2000-tallet * Danmark	0.94	2.87**
2010-tallet * Danmark	-0.35	0.13
2000-tallet * Norge	1.27	0.62
2010-tallet * Norge	-0.01	0.51
2000-tallet * Danmark * alder	-0.03	-0.12**
2000-tallet * Danmark * alder * alder	0.00	0.00**
2010-tallet * Danmark * alder	-0.00	-0.04
2010-tallet * Danmark * alder * alder	0.00	0.00
2000-tallet * Norge * alder	-0.05	-0.02
2010-tallet * Norge * alder	0.01	-0.01
2000-tallet * Norge * alder * alder	0.00	0.00
2010-tallet * Norge * alder * alder	-0.00	-0.00
Constant	-1.12**	-1.82***
Pseudo R-squared	0.04	
Model chi-square	1501.70	
N	21095.00	

\*\*\* p<0.01, \*\* p<0.05, \* p<0.1

Tabell 15. Resultat fra multinominal regresjon. Kjønn, land og tid + interaksjonseffekt

	Korttidsfrivillig b	Kjernefrivillig b
Kvinne	-0.09	-0.47***
2000-tallet	-0.10	-0.06
2010-tallet	0.07	0.22
Kvinne * 2000-tallet	-0.02	-0.15
Kvinne * 2010-tallet	-0.01	0.07
Danmark	-0.92***	-0.96***
Norge	0.19	-0.18
Kvinne * Danmark	0.08	0.14
Kvinne * Norge	-0.04	0.03
2000-tallet * Danmark	0.49***	0.27
2000-tallet * Norge	0.25	-0.01
2010-tallet * Danmark	0.06	-0.22
2010-tallet * Norge	0.35*	0.07
Kvinne * 2000-tallet * Danmark	-0.22	0.13
Kvinne * 2000-tallet * Norge	-0.04	0.21
Kvinne * 2010-tallet * Danmark	-0.02	-0.09
Kvinne * 2010-tallet * Norge	-0.06	0.07
Constant	-0.43***	-0.67***
Pseudo R-squared	0.03	
Modelchi-square	1208.78	
N	21213.00	

\*\*\* p<0.01, \*\* p<0.05, \* p<0.1

Tabell 16. Resultat fra multinominal regresjon. Utdanning, land og tid + interaksjonseffekt

	Korttidsfrivillig b	Kjernefrivillig b
Videregående	0.47***	0.38**
Høyere utdanning	0.76***	0.58***
2000-tallet	-0.15	-0.36*
2010-tallet	0.16	0.10
Videregående * 2000-tallet	-0.04	0.14
Videregående * 2010-tallet	-0.40	-0.18
Høyere utdanning * 2000-tallet	0.01	0.21
Høyere utdanning * 2010-tallet	-0.17	0.20
Danmark	-0.92***	-1.04***
Norge	0.11	-0.47**
Videregående * Danmark	0.06	0.26
Videregående * Norge	-0.09	0.20
Høyere utdanning * Danmark	0.03	0.09
Høyere utdanning * Norge	0.10	0.47
2000-tallet * Danmark	0.46*	0.69**
2000-tallet * Norge	0.12	0.15
2010-tallet * Danmark	-0.19	-0.22
2010-tallet * Norge	0.33	0.46
Videregående * 2000-tallet * Danmark	-0.04	-0.62*
Videregående * 2000-tallet * Norge	0.33	0.05
Videregående * 2010-tallet * Danmark	0.37	0.04
Videregående * 2010-tallet * Norge	0.39	-0.09
Høyere utdanning * 2000-tallet * Danmark	-0.19	-0.26
Høyere utdanning * 2000-tallet * Norge	-0.07	-0.10
Høyere utdanning * 2010-tallet * Danmark	0.26	-0.06
Høyere utdanning * 2010-tallet * Norge	-0.19	-0.52
Constant	-0.85***	-1.17***
Pseudo R-squared	0.04	
Modelchi-square	1515.31	
N	20720.00	

\*\*\* p<0.01, \*\* p<0.05, \* p<0.1



*Tabell 17. Resultat fra multinominal regresjon. Barn i husholdning, land og tid + interaksjonseffekt*

	Korttidsfrivillig b	Kjernefrivillig b
Har barn	0.34***	0.19
2000-tallet	-0.20*	-0.28**
2010-tallet	0.07	0.21
Har barn * 2000-tallet	0.24	0.39*
Har barn * 2010-tallet	-0.01	0.10
Danmark	-1.14***	-1.09***
Norge	0.06	-0.08
Har barn * Danmark	0.46**	0.39*
Har barn * Norge	0.23	-0.16
2000-tallet * Danmark	0.69***	0.61***
2000-tallet * Norge	0.38**	-0.09
2010-tallet * Danmark	0.31*	0.00
2010-tallet * Norge	0.36*	-0.13
Har barn * 2000-tallet * Danmark	-0.57**	-0.64**
Har barn * 2000-tallet * Norge	-0.31	0.41
Har barn * 2010-tallet * Danmark	-0.51*	-0.63*
Har barn * 2010-tallet * Norge	0.08	0.68*
Constant	-0.61***	-0.96***
Pseudo R-squared	0.03	
Modelchi-square	1386.47	
N	20811.00	

\*\*\* p<0.01, \*\* p<0.05, \* p<0.1

*Tabell 18. Resultat fra multinominal regresjon. Arbeidsstatus, land og tid + interaksjonseffekt*

	Korttidsfrivillig b	Kjernefrivillig b
Employed	0.11	-0.08
2000-tallet	-0.06	-0.39
2010-tallet	0.34*	0.31
Employed * 2000-tallet	0.49*	0.64*
Employed * 2010-tallet	0.14	0.13
Danmark	-0.88***	-1.19***
Norge	0.19	-0.44**
Employed * Danmark	0.56*	0.70*
Employed * Norge	0.42*	0.56**
2000-tallet * Danmark	0.60**	0.84**
2000-tallet * Norge	0.31	0.34
2010-tallet * Danmark	-0.04	-0.01
2010-tallet * Norge	0.00	0.00
Employed * 2000-tallet * Danmark	-0.85**	-1.02**
Employed * 2000-tallet * Norge	-0.61**	-0.57*
Employed * 2010-tallet * Danmark	-0.40	-0.64*
Employed * 2010-tallet * Norge	0.00	0.00
Constant	-0.90***	-0.98***
Pseudo R-squared	0.03	
Modelchi-square	1271.08	
N	18914.00	

\*\*\* p<0.01, \*\* p<0.05, \* p<0.1

*Tabell 19. Resultat fra multinominal regresjon. Personlig inntekt (persentiler), land og tid + interaksjonseffekt*

	Kortidsfrivillig b	Kjernefrivillig b
Inntekt	0.00	0.02
2000-tallet	-0.48***	-0.63***
2010-tallet	-0.05	0.18
2000-tallet * Inntekt	0.10***	0.13***
2010-tallet * Inntekt	0.04	0.03
Danmark	-1.22***	-1.12***
Norge	-0.15	-0.71***
Danmark * Inntekt	0.08**	0.08*
Norge * Inntekt	0.07**	0.12***
2000-tallet * Danmark	0.54*	0.78**
2000-tallet * Norge	0.38	0.42
2010-tallet * Danmark	-0.14	-0.29
2010-tallet * Norge	0.12	0.29
2000-tallet * Danmark * Inntekt	-0.07	-0.14**
2000-tallet * Norge * Inntekt	-0.06	-0.10*
2010-tallet * Danmark * Inntekt	0.00	-0.04
2010-tallet * Norge * Inntekt	0.01	-0.06
Constant	-0.53***	-1.05***
Pseudo R-squared	0.04	
Modelchi-square	1312.66	
N	18812.00	

\*\*\* p<0.01, \*\* p<0.05, \* p<0.1

*Tabell 20. Resultat fra samlet logistisk regresjonsanalyse. Frivillighet generelt*

Kategori	Variabel	Ikke frivillig	Korttidsfrivillig	Kjernefrivillig
Konstantledd	Konstantledd	0.57	-1.52	-1.43
Alder	Alder	-0.02	0.02	0.00
	Alder*alder * alder	0.00	-0.00	0.00
Kjønn	1=Kvinne	0.27**	-0.00	-0.43***
Utdanning	1=Videregående (vgs)	-0.38***	0.28*	0.25
	1=Høyere utdanning (høyutd)	-0.71***	0.47**	0.47**
Barn	1=barn i husholdning	-0.19	0.30*	-0.12
Inntekt	Personlig inntekt (persentiler)	0.01	-0.01	0.00
Land	1=Danmark	1.39*	-0.21	-2.62***
	1=Norge	0.47	0.01	-1.05
Tidsperiode	2000-tallet	0.33	0.65	-1.75**
	2010-tallet	-1.96**	1.92**	0.35
Samspillsledd				
Tid*land	2000-tallet * Danmark	-0.91	-0.50	2.77**
	2000-tallet * Norge	-0.78	0.38	0.50
	2010-tallet * Danmark	0.97	-1.46	0.71
	2010-tallet * Norge	0.70	-0.73	0.38
Tid *alder	2000-tallet * alder	0.01	-0.05	0.07
	2010-tallet * alder	0.08	-0.08	-0.01
	2000-tallet * alder * alder	-0.00	0.00	-0.00
	2010-tallet * alder * alder	-0.00	0.00	0.00
Land*alder	Danmark * alder	-0.02	-0.03	0.10
	Norge * alder	-0.01	0.01	0.01
	Danmark * alder * alder	0.00	0.00	-0.00
	Norge * alder * alder	0.00	-0.00	0.00
Tid*land*alder	2000-tallet * Danmark * alder	0.01	0.06	-0.11
	2000-tallet * Norge * alder	0.03	-0.02	-0.02
	2010-tallet * Danmark * alder	-0.00	0.04	-0.08
	2010-tallet * Norge * alder	-0.02	0.01	0.00
	2000-tallet * Danmark * alder * alder	-0.00	-0.00	0.00
	2000-tallet * Norge * alder * alder	-0.00	0.00	0.00
	2010-tallet * Danmark * alder * alder	-0.00	-0.00	0.00
	2010-tallet * Norge * alder * alder	0.00	-0.00	-0.00
Kjønn*tid	Kvinne * 2000-tallet	-0.05	0.23	-0.27
	Kvinne * 2010-tallet	0.04	0.09	-0.09
Kjønn*land	Kvinne * Danmark	-0.24	0.18	0.13
	Kvinne * Norge	-0.11	0.00	0.15
Kjønn*tid*land	Kvinne * 2000-tallet * Danmark	0.28	-0.50	0.20
	Kvinne * 2000-tallet * Norge	0.03	-0.21	0.26
	Kvinne * 2010-tallet * Danmark	0.02	-0.14	0.00
	Kvinne * 2010-tallet * Norge	-0.10	-0.02	0.09
Utdanning*tid	VGS* 2000-tallet	0.07	-0.10	0.08
	VGS* 2010-tallet	0.45	-0.40	-0.21
	Høyere utd.* 2000-tallet	0.19	-0.14	-0.03
	Høyere utd.* 2010-tallet	0.25	-0.34	-0.02
Utdanning*land	VGS* Danmark	0.07	-0.04	0.04
	VGS* Norge	0.11	-0.29	0.28
	Høyere utd.* Danmark	0.32	-0.06	-0.29
	Høyere utd.* Norge	0.02	-0.17	0.24
Utdanning*tid*land	VGS* 2000-tallet * Danmark	0.11	0.15	-0.51
	VGS* 2000-tallet * Norge	-0.35	0.56	-0.25
	VGS* 2010-tallet * Danmark	-0.44	0.55	-0.01
	VGS* 2010-tallet * Norge	-0.42	0.58	-0.21
	Høyere utd.* 2000-tallet * Danmark	-0.14	-0.01	0.13
	Høyere utd.* 2000-tallet * Norge	-0.10	0.21	-0.10
	Høyere utd.* 2010-tallet * Danmark	-0.48	0.50	0.27
	Høyere utd.* 2010-tallet * Norge	0.20	-0.01	-0.24

Tid*inntekt	2000-tallet * inntekt	-0.08**	0.09**	-0.01
	2010-tallet * inntekt	-0.04	0.05	-0.01
Land*inntekt	Danmark * inntekt	-0.02	0.05	-0.02
	Norge * inntekt	-0.05	0.03	0.04
Tid*land*inntekt	2000-tallet * Danmark * inntekt	0.05	-0.06	0.01
	2000-tallet * Norge * inntekt	0.03	-0.03	-0.02
	2010-tallet * Danmark * inntekt	-0.03	0.02	0.04
	2010-tallet * Norge * inntekt	-0.05	0.06	-0.04
Barn*tid	Har barn * 2000-tallet	-0.19	-0.08	0.41*
	Har barn * 2010-tallet	-0.16	-0.09	0.34
Barn*land	Har barn * Danmark	-0.20	0.23	0.16
	Har barn * Norge	-0.15	0.19	-0.16
Barn*tid*land	Har barn * 2000-tallet * Danmark	0.40	-0.29	-0.36
	Har barn * 2000-tallet * Norge	0.07	-0.24	0.37
	Har barn * 2010-tallet * Danmark	0.38	-0.26	-0.33
	Har barn * 2010-tallet * Norge	-0.15	-0.15	0.45
Observations		18004	18004	18004
R <sup>2</sup>				

\*  $p < 0.05$ , \*\*  $p < 0.01$ , \*\*\*  $p < 0.001$

*Tabell 21. Andeler som er ikke-frivillig, korttidsfrivillig eller kjernefrivillig etter om man har støttenettverk eller ikke samt landtilhørighet.*

	Sverige		Danmark		Norge	
	Har ikke nettverk	Har nettverk	Har ikke nettverk	Har nettverk	Har ikke nettverk	Har nettverk
Ikke frivillig	57	48	73	64	46	41
Korttid	25	31	16	23	37	40
Kjerne	18	21	11	13	17	19

*Tabell 22. Resultat fra multinomial regresjon. Korttidsfrivillig vs kjernefrivillig etter bakgrunnsvariabler, nettverk, land og tidsperiode.*

		Korttidsfrivillig	Kjernefrivillig
Alder	Alder	0.02	0.03*
	Alder*Alder	-0.00	-0.00
Kjønn	1=kvinne	-0.11*	-0.61***
Utdanning	1=Videregående (vgs)	0.29***	0.10
	1=Høyere utdanning (høyutd)	0.47***	0.40***
Barn	1=barn i husholdning	0.37***	0.39***
Inntekt	Husholdnings inntekt (persentiler)	0.03**	0.03*
Nettverk	1=har noen i nettverket som kan låne penger	0.21***	0.19**
Land	Danmark	-0.68***	-0.70***
	Norge	0.46***	0.13
	Constant	-1.46***	-2.19***
	Observations	8419	
	R2		

\* p < 0.05, \*\* p < 0.01, \*\*\* p < 0.001

Tabell 23. Resultat fra samlet logistisk regresjonsanalyse, for ulike organisasjonstyper.

Kategori	Variabel	Kultur- og fritid	Velferd	Samfunnsrettede	Bolig og økonomi	Religion og livssyn
Konstantledd	Konstant	-0.56	-3.64***	-3.57***	-4.39***	-2.50**
Alder	Alder	-0.02	0.02	0.03	0.10***	-0.04
	Alder*Alder	0.00	0.00	-0.00	-0.00**	0.00
	1=kvinne	-0.59***	0.46**	0.32	-0.15***	0.24
Kjønn	1=Videregående (vgs)	0.53***	0.45	0.18	0.75***	-0.33
	1=Høyere utdanning (høyutd)	0.63***	0.67**	0.77**	0.79***	0.88**
	1=barn i husholdning	0.26*	0.61**	-0.34	-0.13	0.36
Inntekt	Personlig inntekt (persentiler)	0.02	-0.06*	-0.02	0.03	-0.08
	1=Danmark	-2.08**	-1.39	-0.68	-1.64	-7.00*
Land	1=Norge	-1.06	2.11	-0.33	-1.80	-1.12
	Tidsperiode	2000-tallet	-0.45	0.94	-0.78	-0.45
Samspillsledd	2010-tallet	0.36	2.83**	0.61	1.90	1.47
	Tid*land	2000-tallet Danmark	* 1.35	0.84	1.66	-0.74
2000-tallet Norge		* 1.40	-1.92	2.77	4.00**	-1.68
Tid*alder	2010-tallet Danmark	* 0.26	0.40	1.65	-3.21	2.75
	2010-tallet Norge	* 0.27	-2.85*	2.27	2.52	-0.01
	2000-tallet alder	* 0.01	-0.06	0.02	0.01	0.07
	2010-tallet alder	* -0.01	-0.09	-0.02	-0.10*	-0.03
	alder* alder	* -0.00	0.00	-0.00	-0.00	-0.00
	alder* alder	* 0.00	0.00	0.00	0.00*	0.00
Danmark Land*alder	2010-tallet alder	* -1.39		-1.64		
	Danmark alder* alder	* 0.09	0.03	0.00	-0.02	0.28*
	Norge alder* alder	* 0.03	-0.03	0.05	0.04	0.07
	Danmark alder* alder	* -0.00*	-0.00	-0.00	0.00	-0.00*
	Norge alder* alder	* -0.00	0.00	-0.00	-0.00	-0.00
	1.35			-0.74		
Tid*land*alder	2010-tallet Danmark	* 1.65		1.65		2.75
	2000-tallet Danmark	* -0.08	0.03	-0.04	0.09	-0.23
	2000-tallet Norge	* -0.07	0.08	-0.14	-0.13*	-0.00
	2010-tallet Danmark	* -0.08	-0.04	-0.10	0.13	-0.14
	2010-tallet Norge	* -0.01	0.09	-0.10	-0.04	-0.01
	2010-tallet	* -0.01	0.09	-0.10	-0.04	-0.01

	Norge * alder						
	2000-tallet *	0.00	-0.00	0.00	-0.00	0.00	
	Danmark * alder						
	* alder						
	2000-tallet *	0.00	-0.00	0.00	0.00	-0.00	
	Norge * alder *						
	alder						
	2010-tallet *	0.00	0.00	0.00	-0.00	0.00	
	Danmark * alder						
	* alder						
	2010-tallet *	0.00	-0.00	0.00	0.00	0.00	
	Norge * alder *						
	alder						
Kjønn*tid	Kvinne * 2000-	-0.03	-0.30	-0.56	0.06	-0.03	
	tallet						
	Kvinne * 2010-	-0.01	-0.27	-0.32	0.10	0.35	
	tallet						
Kjønn*land	Kvinne *	0.29	0.18	-0.56	0.62	-1.40 <sup>*</sup>	
	Danmark						
	Kvinne * Norge	0.23	-0.37	-0.32	0.54 <sup>*</sup>	-0.22	
Kjønn*tid*land	Kvinne * 2000-	-0.10	0.08	0.37	-1.08 <sup>**</sup>	1.09	
	tallet * Danmark						
	Kvinne * 2000-	0.23	0.41	0.48	-0.69 <sup>*</sup>	0.14	
	tallet * Norge						
	Kvinne * 2010-	-0.12	0.09	0.66	-0.73	0.37	
	tallet * Danmark						
	Kvinne * 2010-	0.04	0.24	0.34	-0.64 <sup>*</sup>	-0.28	
	tallet * Norge						
Utdanning*tid	VGS* 2000-	-0.23	-0.56	-0.09	-0.44	0.56	
	tallet						
	VGS* 2010-	-0.44	-0.51	0.09	-0.71 <sup>*</sup>	-0.24	
	tallet						
	Høyere utd.*	-0.17	-0.31	-0.01	-0.32	-0.06	
	2000-tallet						
	Høyere utd.*	-0.43	-0.49	0.09	-0.34	-0.73	
	2010-tallet						
Utdanning*land	VGS* Danmark	-0.32	-0.04	-0.09	-0.40	0.53	
	VGS* Norge	-0.41	-0.39	-0.04	-0.27	0.88 <sup>*</sup>	
	Høyere utd.*	-0.54	-0.33	-0.19	-0.26	-0.76	
	Danmark						
	Høyere utd.*	-0.28	-0.18	-0.30	-0.42	0.34	
	Norge						
Utdanning*tid*land	VGS* 2000-	0.29	-0.10	0.01	0.51	-1.57	
	tallet * Danmark						
	VGS* 2000-	0.49	0.83	0.27	0.40	-0.24	
	tallet * Norge						
	VGS* 2010-	0.62	0.57	-0.81	1.12	0.08	
	tallet * Danmark						
	VGS* 2010-	0.73 <sup>*</sup>	0.24	-0.35	0.53	-0.27	
	tallet * Norge						
	Høyere utd.*	0.45	-0.05	0.05	0.25	0.24	
	2000-tallet *						
	Danmark						
	Høyere utd.*	0.20	0.36	0.35	0.56	-0.55	
	2000-tallet *						
	Norge						
	Høyere utd.*	0.99 <sup>*</sup>	0.99	-0.53	0.68	0.79	
	2010-tallet *						
	Danmark						
	Høyere utd.*	0.33	0.20	-0.55	-0.05	0.06	
	2010-tallet *						
	Norge						
Tid*inntekt	2000-tallet *	0.04	0.10	0.06	0.04	-0.04	
	inntekt						
	2010-tallet *	0.04	0.07	-0.04	0.08	0.03	
	inntekt						

Land*inntekt	inntekt						
	Danmark	*	-0.00	0.02	0.03	0.06	-0.12
Tid*land*inntekt	inntekt						
	Norge * inntekt		0.07	-0.10	-0.03	0.12 <sup>*</sup>	-0.08
	2000-tallet	*	-0.01	-0.05	-0.09	-0.04	0.16
	Danmark	*					
	inntekt						
	2000-tallet	*	-0.04	0.04	-0.03	-0.14 <sup>*</sup>	0.38 <sup>***</sup>
Barn*tid	Norge * inntekt						
	2010-tallet	*	0.03	0.03	0.12	-0.01	0.07
	Danmark	*					
	inntekt						
	2010-tallet	*	-0.03	0.15 <sup>*</sup>	0.12	-0.10	0.02
	Norge * inntekt						
Barn*land	Har barn	*	0.25	0.38	-0.29	0.02	-0.31
	2000-tallet						
	Har barn	*	0.20	-0.23	-0.06	0.05	-0.12
Barn*land	2010-tallet						
	Har barn	*	0.07	0.11	0.29	0.07	0.19
	Danmark						
Barn*tid*land	Har barn	*	0.24	-0.35	-0.16	0.32	-0.76
	2000-tallet	*					
	Norge						
	Har barn	*	-0.18	-0.57	-0.14	-0.09	-0.06
	2000-tallet	*					
	Danmark						
Barn*tid*land	Har barn	*	0.00	-0.25	0.80	0.17	0.75
	2000-tallet	*					
	Norge						
	Har barn	*	-0.33	0.01	0.08	-0.10	-0.14
	2010-tallet	*					
	Danmark						
Barn*tid*land	Har barn	*	0.09	0.34	0.69	0.12	1.04
	2010-tallet	*					
	Norge						
Observations			17994	18003	17993	18002	18002
$R^2$							

$p < 0.05$ , <sup>\*\*</sup>  $p < 0.01$ , <sup>\*\*\*</sup>  $p < 0.001$



---

# Litteratur

- Arnesen, D. (2015a). *Undersøkelsene om frivillig innsats 1998-2014. Dokumentasjonsrapport*. Rapport 3/2015. Oslo/bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Arnesen, D. (2015b). *Undersøkelsene om frivillig innsats 1998 - 2014. Dokumentasjonsrapport*. Rapport nr. 2015-3. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra [http://sivilsamfunn.no/content/download/108803/1878595/file/VR\\_2015\\_3\\_V5\\_Nett.pdf](http://sivilsamfunn.no/content/download/108803/1878595/file/VR_2015_3_V5_Nett.pdf)
- Arnesen, D. & Sivesind, K. H. (2017). *Finansiering og rammevilkår for frivillig sektor*. Rapport. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
- Arnesen, D., Sivesind, K. H. & Gulbrandsen, T. (2016). *Fra medlemsbaserte organisasjoner til koordinert frivillighet? Det norske organisasjonssamfunnet fra 1980 til 2013*. Rapport nr. 2016-5. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra [http://www.sivilsamfunn.no/content/download/110776/1934490/file/Rapport\\_VR\\_05\\_2016\\_V6\\_nett.pdf](http://www.sivilsamfunn.no/content/download/110776/1934490/file/Rapport_VR_05_2016_V6_nett.pdf)
- Arnesen, S., Folkestad, B. & Gjerde, S. (2013). *Frivillig deltakelse i Norden - et komparativt perspektiv* Rapport 2/2013. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Boje, T. P. (2017). *Civilsamfund, medborgerskab og deltakelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Brady, H. E., Schlozman, K. L. & Verba, S. (1999). Prospecting for Participants: Rational Expectations and the Recruitment of Political Activists. *The American Political Science Review*, 93(1), 153-168. doi:10.2307/2585767
- Eimhjellen, I. & Loga, J. (2017) *Nye samarbeidsrelasjoner mellom kommuner og frivillige organisasjoner. Samskaping i nye samarbeidsforhold?* Rapport 9/2017. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

- Eimhjellen, I & Ljunggren, J. (2017) *Kollektiv handling i digitale medier. Nye digitale skiller?* Rapport 3/2017. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Enjolras, B. & Wollebæk, D. (2010). *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering*. Rapport 2/2010. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Eurostat. (2016). Participation in formal voluntary activities in 2015, 16 years or over, EU-Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). fra <http://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>
- Eurostat. (2017). Gini coefficient of equivalised disposable income, EU-Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). fra
- Folkestad, B., Christensen, D. A., Strømsnes, K. & Selle, P. (2015). *Frivillig innsats i Noreg 1998-2014. Kva kjenneteikner dei frivillige og kva har endra seg?* Rapport 4/2015. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Frederiksen, M., Henriksen, L. S. & Qvist, H.-P. (2014). Mainstreaming Effects on Volunteering? The Case of Denmark. *Journal of Civil Society*, 10(3), 317-334. doi:10.1080/17448689.2014.944685
- Fridberg, T. & Henriksen, L. S. (red.). (2014). *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. Rapport 09/2014. København: Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Gesthuizen, M. & Scheepers, P. (2012). Educational Differences in Volunteering in Cross-National Perspective. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(1), 58-81. doi:doi:10.1177/0899764010394203
- Henriksen, L. S., Strømsnes, K. & Svedberg, L. (red.). (kommende). *Civic engagement in Scandinavia*
- Hustinx, L. & Lammertyn, F. (2003). Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167-187. doi:10.1023/A:1023948027200
- ILO. (2011). *Manual on the Measurement of Volunteer Work*. Geneva: International Labour Organization. Hentet fra [http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/---stat/documents/publication/wcms\\_162119.pdf](http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/---stat/documents/publication/wcms_162119.pdf)
- Musick, M. A. & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Petrovski, E. (2015). De stabile frivillige. Betydningen av kapitalresourcer, livsfaser og organisatorisk kontekst for vedvarende frivillig arbeid. *Dansk Sociologi*, 26(2), 33-51.
- Saglie, J. & Bock Seggaard, S. (2013). *Grenseløs frivillig foreldreinnsats. En dokumentasjonsrapport*. Rapport nr. 2013:3. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra

[http://sivilsamfunn.no/content/download/95840/1136651/file/VR\\_2013\\_03\\_DIG\\_sec.pdf](http://sivilsamfunn.no/content/download/95840/1136651/file/VR_2013_03_DIG_sec.pdf)

- Saglie, J. & Seggaard, S. B. (2013). *Grenseløs frivillig foreldreinnsett? En dokumentasjonsrapport*. Rapport 3/2013. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Salamon, L. M. & Anheier, H. K. (1998). Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally. [journal article]. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 9(3), 213-248. doi:10.1023/a:1022058200985
- Salamon, L. M., Anheier, H. K., List, R., Toepler, S., Sokolowski, S. W. & Associates. (1999). *Global civil society. Dimensions of the nonprofit sector, Volume I*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies.
- Salamon, L. M., Sokolowski, S. W. & Associates (red.). (2004). *Global civil society: Dimensions of the nonprofit sector, Volume II*. Bloomfield, CT: Kumarian Press.
- Sivesind, K. H. (2007). *Frivillig sektor i Norge 1997–2004. Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi*. Rapport nr. 2007:10. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Hentet fra <http://www.socialresearch.no/Publications/Reports/2007/2007-010>
- Sivesind, K. H. (2017). The Changing Roles of For-Profit and Nonprofit Welfare Provision in Norway, Sweden, and Denmark. I K. H. Sivesind & J. Saglie (red.), *Promoting Active Citizenship. Markets and Choice in Scandinavian Welfare* (s. 33-74). London: Palgrave Macmillan. Hentet fra [https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-55381-8\\_2/fulltext.html](https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-55381-8_2/fulltext.html) doi:10.1007/978-3-319-55381-8\_2
- Sivesind, K. H. & Selle, P. (2010). Civil society in the Nordic countries: Between displacement and vitality. I R. Alapuro & H. Stenius (red.), *Nordic Associations in a European Perspective* (s. 89–120). Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- United Nations. (2003). *Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts*. New York: United Nations.
- von Essen, J., Jegermalm, M. & Svedberg, L. (2015). *Folk i rörelse - Medborgerligt engagemang 1992–2014*. Rapport 85/2015. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola.
- Wilson, J. & Musick, M. (1997). Who Cares? Toward an Integrated Theory of Volunteer Work. *American Sociological Review*, 62(5), 694-713. doi:10.2307/2657355
- Wollebæk, D. & Selle, P. (2002). *Det nye organisasjonssamfunnet. Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Wollebæk, D. & Sivesind, K. H. (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Rapport nr. 2010:3. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/177668>
- Wollebæk, D., Sætrang, S. & Fladmoe, A. (2015). *Betingelser for frivillig innsats. Motivasjon og kontekst*. Rapport 1/2015. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Ødegård, G. & Fladmoe, A. (2017). *Samfunnsengasjert ungdom. Deltakelse i politikk og organisasjonsliv blant unge i Oslo*. Rapport 2/2017. Bergen/Oslo:: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.

# Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

## Rapport 2017:10

<i>Forfatter/Author</i> Bjarte, Folkestad, Audun Fladmoe, Karl Henrik Sivesind og Ivar Eimhjellen
<i>Tittel/Title</i> Endinger i frivillig innsats – Norge i et skandinavisk perspektiv
<i>Sammendrag</i> <p>I denne rapporten har vi undersøkt utviklingen i frivillig engasjement over tid i Skandinavia. Vi har her spesielt undersøkt hvordan sosial ulikhet i frivillig engasjement utvikler seg over tid, og om det er ulike utviklingstrekk i Norge, Sverige og Danmark og for ulike former og felt for frivillig innsats.</p> <p>Analysene viser at nivået av frivillig arbeid er betydelig høyere i Norge og Sverige enn i Danmark. Hobby- og fritidsfrivillighet dominerer i alle de tre landene, men det er bare i Norge at dette feltet øker i omfang. Vi ser også at det er en økning i frivillig deltakelse på velferdsfeltet i alle tre landene. Når det gjelder formen på det frivillige arbeidet så finner vi at norske frivillige, i motsetning til svenske og danske, i økende grad sprer sitt engasjement på flere organisasjoner, selv om tidsbruken er lik i de tre landene. Samtidig blir det færre frivillige som er medlemmer i organisasjonene de arbeider for i Norge og Sverige, men ikke i Danmark.</p> <p>Når det gjelder endringer i sosial ulikhet i frivillig sektor, viser analysene at aldersfordelingen blant frivillige i Skandinavia tradisjonelt har fulgt det samme mønsteret, der de middelaldrende deltar mer enn de yngste og de eldste. Men i alle de tre landene har det vært tegn til mindre aldersforskjeller over tid. Videre er det et gjennomgående trekk i Skandinavia at menn deltar mer enn kvinner, og disse forskjellene er stabile over tid. Forskjellene er størst blant kjernefrivillige og blant frivillige innenfor kultur og fritidsfeltet.</p> <p>Videre viser rapporten at utdanningsforskjeller er blant de mest stabile forklaringene på hvorfor folk deltar i frivillig arbeid i Skandinavia. Høyt utdannede deltar mer enn lavt utdannede, og dette er særlig synlig innenfor kultur- og fritidsfeltet.</p> <p>Forskjeller knyttet til inntektsnivå er mindre tydelig. I Norge og Danmark har inntektsulikheten økt blant de som gjør litt frivillig arbeid, men sunket blant de som gjør mye frivillig arbeid. Inntektsulikheten er sterkst til stede innenfor kultur- og fritidsfeltet og innenfor bolig og økonomi. Betydningen av yrkesstatus har imidlertid blitt mindre over tid i Danmark og Sverige. Dette ser vi ikke i Norge. Når det gjelder betydningen av å ha barn, har vi sett at dette er en viktig faktor for å forstå frivillig deltakelse i frivillig arbeid i Skandinavia, noe som blant annet skyldes et betydelig omfang av «foreldrefrivillighet». Over tid viste imidlertid analysene at betydningen av å ha barn har økt noe i Norge, men har sunket noe i Danmark.</p> <p>Rapportens analyser peker også mot utviklingen av en refleksiv form for frivillighet, spesielt i Norge. Dette ser vi blant annet gjennom at flere utfører frivillig arbeid for flere organisasjoner, og i mindre grad enn tidligere er medlemmer av organisasjonene de utfører frivillig arbeid for. Dette trekket kan igjen relateres til de noe større sosiale skillene vi finner i frivillig engasjement Norge.</p>
<i>Emneord</i> Frivillig arbeid, Skandinavia, sosial ulikhet, endring
<i>Abstract</i> This report concerns the development within voluntary work over time in Scandinavia. In particular, the development of social inequality over time in voluntary work and potential differences between Norway, Sweden and Denmark is investigated.
<i>Index terms</i> Voluntary work, Scandinavia, social inequality, change



I denne rapporten har vi undersøkt utviklingen i frivillig engasjement over tid i Skandinavia. Vi har her spesielt undersøkt hvordan sosial ulikhet i frivillig engasjement utvikler seg over tid, og om det er ulike utviklingstrekk i Norge, Sverige og Danmark og for ulike former og felt for frivillig innsats.

Analysene viser at nivået av frivillig arbeid er betydelig høyere i Norge og Sverige enn i Danmark. Hobby- og fritidsfrivillighet dominerer i alle de tre landene, men det er bare i Norge at dette feltet øker i omfang. Vi ser også at det er en økning i frivillig deltakelse på velferdsfeltet i alle tre landene. Når det gjelder formen på det frivillige arbeidet så finner vi at norske frivillige, i motsetning til svenske og danske, i økende grad sprer sitt engasjement på flere organisasjoner, selv om tidsbruken er lik i de tre landene. Samtidig blir det færre frivillige som er medlemmer i organisasjonene de arbeider for i Norge og Sverige, men ikke i Danmark.

Når det gjelder endringer i sosial ulikhet i frivillig sektor, viser analysene at aldersfordelingen blant frivillige i Skandinavia tradisjonelt har fulgt det samme mønsteret, der de middelaldrende deltar mer enn de yngste og de eldste. Men i alle de tre landene har det vært tegn til mindre aldersforskjeller over tid. Videre er det et gjennomgående trekk i Skandinavia at menn deltar mer enn kvinner, og disse forskjellene er stabile over tid. Forskjellene er størst blant kjernefrivillige og blant frivillige innenfor kultur og fritidsfeltet.

ISBN (print): 978-82-7763- 584-2  
ISBN (online): 978-82-7763- 585-9

ISBN (print): 1891-2168  
ISBN (online): 1891-2176

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor  
c/o ISF  
Munthes gate 31  
Pb. 3233 Elisenberg  
0208 Oslo

[www.sivilsamfunn.no](http://www.sivilsamfunn.no)